LAISVĖ

Julijono Būtėno
mirties 25 metų sukaktis

BR. BIELIUKAS:
Veiksnių sąranga ir
susiklausymas

DR. J. LABUTIS:
Disidentinis solidarumas
lietuvių rusų santykiuose

DR. J. GINTAUTAS:
Lietuviškos programos
"Laisvės" radijuje

Lietuvių Fronto Bičiulių
konferencijos nutarimai

1976 Nr. 67 (104)

Turinys

Julijonas Būtėnas 1915 - 1951 - 1976 2
Julija Švabaitė: Gėlės Julijonui 3
Vytautas Vaitiekūnas: Baltijos valstybių suverenumo klausimu 5
Br. Bieliukas: Veiksnių sąranga ir susiklausymas 12
K. Ž. B.: Kasgi yra ta sovietinė demokratija? 19
LFB konferencijos nutarimai 24
IDĖJOS IR DARBAI:
Tėvynėje: Disidentinis solidarumas lietuvių-rusų santykiuose (Dr. J. Labutis); "Kirche im Gespraech" (J. L.) 26
Išeivijoje: JAV LB VIII tarybos rinkimai (Vt. Vt.); Profesorius dr. Pranas Dovydaitis (Jonas Grinius) 34
Pasaulyje: JAV - Sovietų santykiai 1917-1976 (F. A.); Lietuviškos programos "Laisvės" radijuje (Dr. J. Gintautas); Jungtinių Valstybių parama Izraeliui (A. O.) 54
Idėjos spaudoje 62
Vardai įvykiuose 69

Į LAISVĘ leidžia Lietuvių Fronto bičiuliai tris kartus per metus.

Į LAISVĘ (TOWARD FREEDOM) published three times a year by the Friends of the Lithuanian Front.

Metinė prenumerata: Australijoje, Jungtinėse Valstybėse ir Kanadoje — $7.00, kitur — $5.00.

ADRESAI:
Redakcijos: 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207
Administracijos: 7034 Hartcrest Drive, Rancho Palos Verdes, Cal. 90274

ŠĮ NUMERĮ redagavo Vytautas Vaitiekūnas.

Į LAISVĘ straipsnių ir apžvalgų pažiūros ir vertinimai, tiek pasirašyti, tiek ir nepasirašyti, priklauso tik patiem jų autoriam ir nebūtinai atitinka Į LAISVĘ redakcijos pažiūras ir vertinimus. Redakcija yra atsakinga tik už suteikimą vietos Į LAISVĘ skiltyse pasisakyti.

Spaudžia PRANCIŠKONŲ spaustuvė, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

KU biblioteka

Į LAISVĘ

Nr. 67 (104)
1976 — RUGPIŪTIS

Julijonas Būtėnas buvo laisvojo pasaulio lietuvių šviesioji auka prie pavergtos Lietuvos dešimčių tūkstančių aukų rezistencijos kovoje.

Tai galima vertinti ir kaip auką Vakarų pasaulio, kurio lyderių moralinis lygis leido jų žodžiam skirtis nuo jų veiksmų. Žodžiai kėlė tikėjimą ir kurstė žygius už laisvę. Veiksmai sukilusius už laisvę išdavė. To išdavimo auka buvo ir Julijonas, kaip ir visa Lietuvos rezistencija, kaip viso pavergto pasaulio pasipriešinimas.

JULIJONAS BŪTĖNAS
1915 - 1951 - 1976

Julijonas Būtėnas gimė 1915 Dovyduose, Joniškėlio valsčiuje, Biržų apskrityje. Mokydamasis Linkuvos gimnazijoje, priklausė ateitininkam, mėgo knygas, pasireiškė gabumu svetimom kalbom. Vytauto Didžiojo universitete studijavo teisę. Karo mokyklą baigė atsargos leitenanto laipsniu. Dar studijuodamas įsitraukė į laikraštinį darbą. Dirbo "Ryto", vėliau "XX amžiaus" dienraščių redakcijose. Vartojo vokiečių, prancūzų, anglų, rusų, italų ir švedų kalbas. 1940 Lietuvą okupavus sovietam, Julijonas per "žaliąją sieną" pasitraukė į Vokietiją. Čia netrukus įsijungė į Lietuvos pasiuntinio Vokietijai, įgalioto ministro Kazio Škirpos organizuotą tautinio pasipriešinimo sąjūdį — Lietuvos aktyvistų frontą. Berlyne Julijonas drauge su kitais 38 pasiryžėliais davė įžodį ištikimai iki mirties kovoti už Lietuvos laisvę:

— Savo garbe ir sąžine pareiškiu, kad šį iškilmingą pasižadėjimą darau ne vien lūpomis ir žodžiais, bet širdimi ir siela, kad mano šis daromas pasižadėjimas visiškai sutaps su mano principiniais ir patriotiniais nusistatymais . . . Taip man, Dieve, padėk!

Tam savo įžodžiui Julijonas Būtėnas liko ištikimas iki mirties, atlikdamas įvairias rezistencijos kovotojo pareigas. Kilus Vokietijos-Rusijos karui ir sukilėliam užėmus Kauną, Julijonas vykdė Laikinosios vyriausybės uždavinius, dirbo "Į Laisvę" dienraščio redakcijoje. Išryškėjus rudojo okupanto kėslam, jis įsijungė į antinacinės rezistencijos sąjūdį — Lietuvių frontą ir bendradarbiavo pogrindžio spaudoje. Kurį laiką dirbo universitete filosofijos fakulteto žurnalistikos katedros asistentu.

Kai 1944, gresiant naujai sovietų okupacijai, buvo organizuojama Lietuvos vietinė rinktinė, Julijonas Būtėnas įstojo į ją ir buvo paskirtas rinktinės vado gen. P. Plechavičiaus adjutantu. Netrukus su rinktinės štabu buvo areštuotas ir išgabentas į Salaspilio koncentracijos stovyklą Latvijoje, vėliau nugabentas į Vokietiją. 1945 buvo išlaisvintas ir vėl savo žurnalistinius sugebėjimus ir kalbų mokėjimą galėjo skirti Lietuvos vadavimo uždaviniam vykdyti. Iki 1949 redagavo Vliko ELTOS biuletenį, vertė į kitas kalbas Vliko memorandumus, rašė įžvalgias tarptautinės padėties apžvalgas.

Į Vakarus atvykus kovojančių Lietuvos partizanų atstovui Juozui Lukšai - Daumantui - Skrajūnui, Julijonas Būtėnas apsispren-

GĖLĖS JULIJONUI

Išsekusių upių akmuo,
krantai negyvi,
kieta, ištroškus žolė —
Kur aš,
kur aš pririnksiu
gėlių Julijonui?

Nenuplautas Stikso upėje,
trapus ir sužeidžiamas,
nežinomas, kad mirtis
nepaliečia poetų, —
jis paliko žinią smėly,
kraujo ženklą beržo kamiene,
mirties ambasadorių vėją,
šaukiantį didelių
balsu — — —

Kur aš,
kur aš atrasiu jo kapą?

Nerandu mirusiųjų namų,
nepatyriau aklo jų žvilgsnio,
kur aš,
kur aš papuošiu Julijoną?

Julija Švabaitė

---

dė grįžti partizanu į Lietuvą, kad savo žiniomis ir sugebėjimais stiprintų kovos draugus.

1950 rudenį jis palydėjo Lietuvos partizanų atstovą į kraštą, o 1951 balandžio vidury ir pats nusileido Kazlų Rūdos miškuose.

Tuo metu partizaninio laisvės karo laikotarpis okupuotoje Lietuvoje jau artėjo į pabaigą. Maskvos atsiųsto gen. Kruglovo agentai ir milžiniškas provokatorių aparatas visomis priemonėmis stengėsi užgniaužti kelerius metus trukusį partizanų laisvės karą ir sunaikinti jo vadus. Ištikimas duotai laisvės kovotojo-partizano priesaikai, Julijonas Būtėnas gyvas priešui nepasidavė. Jis žuvo mažai žinomomis aplinkybėmis 1951 gegužės mėnesį. Savo gyvybės auka jis įprasmino daugelio savo amžininkų pasiryžimą ir pasitraukus į Vakarus nesitraukti iš kovos lauko dėl Lietuvos laisvės. Jis taip pat paliudijo tėvynėje kovojusiem į Vakarus pasitraukusiųjų solidarumą.

Julijonas Būtėnas visų pirma buvo idėjinis kovotojas, katalikiškų įsitikinimų, savo pažiūras į tautą ir žmoniškumą pagrindęs krikščionybės principais.

Kas Julijoną nuvedė į partizanus? Kas susitikdavo su Julijonu akis į akį, rasdavo ne rėkiančių spalvų, ne lendančių į akis, o labiau matinių, peleninių, po kuriomis per ilgesnį laiką pajunti vidaus šilumą. Ir juo ilgiau stebėsi, jausi jam daugiau simpatijos. Tokios simpatijos, kokią palieka natūraliai kuklus žmogus, susilaikąs nuo prasikišimo pro kitus, nesipuoląs dominuoti. Tai žmogus, kuris turi daug vidaus turinio, bet vengia jį demonstruoti. Kokie Julijono santykiai buvo su žmonėmis, galima buvo jausti iš jo paslaugumo kitiem, iš atsargaus prasitarimo apie kitus. Dar daugiau Julijono dvasioje buvo šilumos tiem, kuriuose matė

prasiveržiant krikščionišką idealizmą. O ypačiai jautė prisirišimą prie tų, kurie mokėjo jį suprasti. Jų kalbinamas, eitų nors į ugnį. Tarp nuoširdžių draugų pasijutęs, Julijonas švysteldavo dar vienu spinduliu — humoro pajautimu. Rimtus dalykus jis mokėjo pasakoti su šypsniu, komiškus su tragiška veido išraiška. Draugai jį kartais rasdavo panašų į vokiečių komiką Theo Lingen.

Mėlynų šiltų akių, aukšto ūgio, stambaus sudėjimo, lėtų judesių aukštaitis, linkuvis Būtėnas buvo kaip tik toks, kurie yra žinomi savo ramumu, draugiškumu, sugyvenimu, sėslia darbo natūra.

Visa minėta Julijono Būtėno asmenybės sąranga vargiai buvo tinkama partizano gyvenimui, kur reikia būti bastūnu, sekiojančiu ir sekiojamu, einančiu iš pavojaus į pavojų, rizikuojančiu žudyti ir žūti. Julijonas vargiai tiko tokiai misijai. Ir vis dėlto Julijonas joje atsidūrė pirmiausia dėl savo prisirišimo prie artimiausių draugų, kurie buvo nuėję partizano kelfu. Jų aukos pavyzdys Julijoną įpareigojo būti su jais. Tai vienas motyvas. Kitas, nemažiau svarbus, buvo idealistinis nusistatymas savo principus reikšti ne tiek žodžiais, kiek darbais. Patriotizmas buvo paraginęs jį 1944 stoti į gen. Plechavičiaus vadovaujamą rinktinę. Rinktinės štabui tragišką dieną Julijonas buvo įspėtas nesirodyti štabe. Bet pasitraukti nuo pareigos, kurią prisiėmė savanoriškai — ne, tai ne Julijono būdui. Jis ėjo tiesiai į štabą, tiesiai į pavojų ir buvo suimtas ir išvežtas į koncentracijos lagerį su visais karininkais. Tas pats ir paskiau partizaninio judėjimo metu. Jei par-

Būtėnas suprato žmonijos dinamikos kelią. Matė tos dinamikos du didžiuosius veiksnius — didžias idėjas ir didžias asmenybes, kurios tas didžias idėjas neša. Didžios idėjos, krikščioniška ir antikrikščioniška, jo epochoje rungėsi globaliniu plotu ir žmonijos istoriją darė konvulsingai dramatišką. Su optimizmu Būtėnas regėjo, kad krikščioniškos idėjos pranašumas vis labiau pripažįstamas ir išpažįstamas. Jai nukelti į gyvenimą, paversti jėga, kuri imtų dominuoti inertišką masių gyvenimą, reikia pakilių asmenybių. Jų labiausiai trūko idėjai nešti, masei paveikti. Būtėnas matė ir rašė, kad asmenybių moralinė ir etinė pažanga yra atsilikusi nuo jų intelektualinio genijaus. Ypačiai jį gąsdino įsigalėjusi hipokrizė, veidmainingas idealistiniais šūkiais savanaudiškų siekimų dengimas. Hipokrizė buvo įsigalėjusi tiek Vakaruose, tiek ir tarp savųjų.

Juozas Brazaitis

BALTIJOS VALSTYBIŲ SUVERENUMO KLAUSIMU

VYTAUTAS VAITIEKŪNAS

Baltijos studijų puoselėjimo draugijos suorganizuotoj penktojoj Baltijos studijų konferencijoj New Yorke 1976.V.22 Koelno universiteto (Vakarų Vokietijoj) teisių profesorius Borisas Meissneris skaitė referatą apie Baltijos valstybių suverenumą. Tolygia tema jis yra rašęs ir savo daktarinę disertaciją, kuri atskira knyga išėjo 1956. (Žiūr. Į Laisvę 1956 Nr. 11(48). Įdomu tad palyginti jo anuometinių ir dabartinių svarstymų prielaidas bei išvadas.

Savo referato įžangoj prof. Meissneris, glaustai aptaręs Baltijos valstybių suverenumo sąlygas po I-jo pasaulinio karo, priminęs, kad Sovietų Rusija savanoriškai ir visiem laikam atsisakė bet kurių savo suverenumo pretenzijų į Baltijos tautas ir jų žemes, toliau

---

tizano kelyje galiu būti naudingas — tegul būna, kas bus. Jautė nepatogumus, jautė pavojus, jų instinktyviai bijojo, bet to negalėjo rodyti draugam.

Pasirinkdamas partizano kelią, Julijonas žinojo partizanų statutą ir tradicijas:

— Laisvės kovotojas visuomet turi būti akylas, drausmingas, drąsus, ryžtingas, blaivus, dorovingas, griežtai užlaikąs patikėtą paslaptį . . ., nors tai sudarytų jo gyvybei pavojų, nepasiduoti gyvam su ginklu į priešo rankas, o prireikus atiduoti savo gyvybę — atiduoti ją kuo aukščiausia kaina priešui.

Kai kitos išeities nebuvo Julijonas Būtėnas ir šį nuostatą ištikimai įvykdė.

Partizano kelyje Julijonas Būtėnas buvo tragiškai herojiška figūra. Nesijautė jis, kad būtų tinkamas partizano misijai, bet jautėsi, kad eiti partizano keliu yra jo aukštesnė pareiga. Nelengva buvo tos pareigos imtis. Tik po vidaus konfliktų jis pasirinko herojinę alternatyvą. Tai tragiškasis idealizmo kelias.

Julijono Būtėno, kaip kad ir daugelio laisvės kovotojų-partizanų, kapas šiandien nežinomas. Bet jo gyvybės auka kaip tie Čiurlionio paveiksle baltieji aukos dūmai pavergtosios mūsų tautos laisvės troškimą neša į žmonių ir tautų likimo Viešpatį, ir įkvepia bei drasina gyvuosius ištverti gal būt dar ilgame ir permainingame kelyje į savo tautos laisvę ir valstybinę nepriklausomybę.

trumpai apibūdino moderniosios tarptautinės teisės moksle išryškėjusį suverenumo turinį, pabrėždamas, kad, iki I-jo pasaulinio karo tarptautinėje teisėje vyravusi, hegelinė nelygstamo suverenumo samprata po I-jo pasaulinio karo buvusi reformuota, pripažįstant, kad valstybės suverenumą saisto tarptautiniai įstatymai. Moderniosios tarptautinės teisės suverenumo sampratoje valstybės suverenumas kitų valstybių atžvilgiu reiškiąs tik nepriklausomybę nuo kitų valstybių kontrolės, bet šioji nepriklausomybė jokiu būdu nereiškianti ir nepriklausomybės nuo tarptautinių įstatymų. Šiokia suverenumo samprata po II-jo pasaulinio karo esanti priimta ir sovietinėje suverenumo doktrinoje.

Parvškindamas suverenumo aspektus, prof. Meissneris pripažįsta, kad valstybės suverenumas kitų valstybių atžvilgiu galima vadinti ir valstybės nepriklausomybe, atseit, nepriklausomybe nuo kitų valstybių kontrolės. Tačiau nepriklausomybės sąvoka esanti siauresnė nekaip suverenumo. Suverenumas apimąs ne tik valstybės nepriklausomybę nuo kitų valstybių kontrolės, bet ir valstybės jurisdikciją savo teritorijoj savo gyventojų atžvilgiu. Šio antrojo suverenumo aspekto nepriklausomybė neapimanti.

Primindamas valstybės suverenumo esmines žymes, prof. Meissneris pažymi, kad valstybės suverenumo esminė žymė esanti valstybės tarptautinis teisnumas bei veiksnumas ("amenability to international law'), kitaip sakant, valstybės reiškimasis valstybių tarptautinėje bendruomenėje pilnateisiu nariu, kaip "full subject of international law".

Perėjęs prie Baltijos valstybių suverenumo dabartinės padėties, prof. Meissneris konstatuoja, kad Sovietų Sąjunga savo 1940 karine intervencija Baltijos valstybėse ne tik yra pažeidusi tarptautinius įstatymus, bet taip pat sulaužiusi ir pačių sovietų priimtus suverenumo principus bei tautų apsisprendimo teisę. Į klausimą, ar dėl tos Sovietų Sąjungos karinės intervencijos Baltijos valstybės yra praradusios savo suverenumą, savo "international legal personality", prof. Meissneris tvirtina, kad šių dienų tarptautinės teisės šviesoje tokio klausimo atsakymas esąs aiškus: prievartinė Baltijos valstybių inkorporacija į Sovietų Sąjungą nuo pat pradžios buvo ir tebėra niekinė ("null and void"). Moderniosios tarptautinės teisės akyse Baltijos valstybės turinčios būt laikomos teritorijomis, kurios vis dar tebėra Sovietų Sąjungos okupuotos. Šioji prof. Meissnerio tezė įsakmiai mums primena, kad tikslinga ir paaiškina kodėl tikslinga, kalbant apie dabartinę Lietuvą, vartoti okupacijos pažyminį.

Maža to. Pasak prof. Meissnerio, net galima išjungti galimybę, kad šios teritorijos (Estija, Latvija, Lietuva) galėtų būti įgytos

senaties keliu, nes senatis negalinti panaikinti tautų apsisprendimo teisės. ("One can exclude the possibility of acquiring these territories by positive prescription since the latter cannot operate in contravention of the peoples' right of self-determination").

Lygiai tos pačios tezės buvo dėstomos ir B. Messnerio 1956 knygoje "Die Sowjetunion, die baltischen Staaten und das Voelkerrecht". Savo teisinės analizės pabaigoje 1956 Meissneris prisimena tarptautinės teisės žinomo autoriteto prof. W. Schaetzelio tezę, kad mūsų laikų tarptautinė teisė, nors dar ir neturinti paveikių priemonių visais atvejais teisėtai tvarkai tarptautiniuose santykiuose atstatyti, betgi jau nebepalieka jokios galimybės pačiam grobikui tapti teisėtu savo grobio šeimininku. Grobikas tegali būti amžinu grobiku. Šią Schaetzelio tezę sukonkretindamas, 1956 Meissneris daro išvadą, kad prievartinės aneksijos nepripažinimo principas tarptautinės bendruomenės narius - valstybes savaime įpareigoja rūpintis tarptautinės teisės priemonių teisės pažeidimam pašalinti ir teisėtai tvarkai atstatyti. Ir Baltijos valstybių atveju 1956 Meissneris buvo optimistiškai nusiteikęs ir pasitikįs teisės idėjų galia ir istorijos dinamikos palankumu.

Bet 1956 Meissneris ribojosi tik akademine klausimo plotme. 1976 Meissneris savo referate daugiau dėmesio skiria klausimo praktiškajai pusei. 1976 Meissnerio referate kalba jau ne tik teoretikas akademikas, bet ir politikas pragmatikas, kuris kaip tik pabrėžia tezę, kad teorija ir gyvenimo praktika tautų teisėje yra du skirtingi dalykai. Praktikoje Baltijos valstybės, kaip "international legal personalities", savo egzistavimą tebetęsiančios tik atžvilgiu tų valstybių, kurios Estijos, Latvijos, Lietuvos prievartinės inkorporacijos į Sovietų Sąjungą nepripažįstančios de jure. Savo suverenumo likusias teises jos tebevykdančios per savo tebeveikiančias diplomatines misijas, konsularines įstai-

Despite Soviet denial of personal freedom and civil rights in Lithuania, despite unwillingness of the United Nations to attack Soviet imperialism, the idea of free Lithuania is very much alive. The era of colonialism has ended. And as the people in the Soviet Union begin to demand personal freedom, Soviet imperialism and colonialism must come to an end.

The New York Times

gas ir savo pilietybes. Apie diplomatinių ir konsularinių įstaigų išmarumą prof. Meissneris neužsimena. Užtat juo didesnio mūsų dėmesio turėtų sulaukti prof. Meissnerio akcentavimas pilietybės veiksnio Baltijos valstybių suverenumo tęstinumui. Tatai ne tik patvirtina mūsų pačių pakartotinai keltą Lietuvos pilietybės reikšmę Lietuvos valstybingumo tęstinumui, bet sykiu ir skatina mūsų iniciatyvą susirūpinti Lietuvos pilietybės veiksnio paveikesniu panaudojimu. Tatai ypatingai aktualina atitinkamų rezervų stoka diplomatinės tarnybos tęstinumui. Atrodo, kad Lietuvos pilietybės veiksniui paveikiau pasireikšti galėtų padėti sudarymas Lietuvos piliečių draugijų, pirmiausia gal tuose kraštuose, kurie nepripažįsta Lietuvos inkorporacijos, bet kuriuose nėra nei Lietuvos diplomatinės misijos, nei konsularinės įstaigos, pvz. Vakarų Vokietijoje, kuri, pasak Meissnerio, "will proceed on the assumption that Estonian, Latvian and Lithuanian nationality still exists if it can be proved by relevant documents". Tikslinga, atrodo, būtų organizuoti ir bendras Estijos, Latvijos, Lietuvos piliečių draugijas.

Paryškinęs Baltijos valstybių suverenumo padėtį tarptautinės teisės principų šviesoje, prof. Meissnerio referatas tuoj pat konstatuoja, kad tuo tarpu

tarptautinė teisė neturinti tokio autoriteto, kurio tarptautinių faktų interpretacija būtų visuotinai privaloma ir vykdoma.

Faktiškai atskirų tarptautinių veiksmų teisėtumą ar neteisėtumą interpretuoja kiekviena valstybė savo interesų mastu. Ir Baltijos valstybių prievartinę inkorporaciją į Sovietų Sąjungą nevisos valstybės vienaip interpretuojančios. Kai kurios valstybės Baltijos valstybių prievartinę inkorporaciją į Sovietų Sąjungą yra pripažinusios. Vėl gi kai kurios kitos valstybės Baltijos valstybių prievartinę inkorporaciją į Sovietų Sąjungą apeinančios tylomis. Savo diplomatinius santykius su Sovietų Sąjunga jos sumezgusios jau po II-jo pasaulinio karo ir Baltijos valstybes jau radusios Sovietų Sąjungos sudėtyje ir laikomas sąjunginėmis respublikomis. Kokio rezervo dėl tokios Sovietų Sąjungos pretenzijos jos nedariusios. Ir būdinga, kad po tokio savo konstatavimo prof. Meissnerio referatas pereina prie sovietinių respublikų valstybingumo vertinimo. Esą pagal konstitucinės ir tarptautinės teisės sovietinę doktriną Sovietų Sąjungos sąjunginės respublikos turinčios pilną suverenumą ("full states as subjects of international law"). Nors dėl totalistinio kompartijos valdžios pobūdžio ir dėl Maskvos visuotinio dominavimo sovietinėse respublikose faktiškai esą jom, tom respublikom, tenkanti tik labai aprėžta autonomija, nors tarptautinės teisės formaliais subjektais esančios tik,

Jungtinių Tautų nariais tapusios, Gudija bei Ukraina, ir nors todėl būtų visai nesunku sovietinių respublikų valstybingumą nuneigti, tačiau tokis nuneigimas nebūtų tikslingas. Esą tokis nuneigimas tik paremtų ir sutvirtintų kai kurių tarptautinės teisės autoritetų Vakaruose kartais propaguojamą mintį, kad Baltijos valstybių kaip valstybių egzistencija yra pasibaigusi. Ir čia pat prof. Meissneris pabrėžia, kad daug lengviau yra kovoti dėl Baltijos valstybių nepriklausomybės tuo atveju, kai galima demonstruoti, kad, nepaisant jų padėties tarptautinėje teisėje, jos vis dėlto esančios valstybės, kurios tik jėga laikomos sovietų federacinės valstybės orbitoje. ("It is considerably easier to champion the independence of the Baltic Nations if one can demonstrate that, irrespective of their status under international law, they are States which are held by force within the orbit of the Soviet federal State"). Aišku, čia jau kalba ne 1956 tarptautinės teisės teoretikas, akademikas, bet 1976 politikas pragmatikas, kuriam išvadas diktuoja politinis tikslingumas.

Savo ruožtu prof. Meissnerio politinį tikslingumą diktuoja Kremliaus politikos planai bei kėslai vietoj Sovietų Sąjungos ligšiolinio tautų daugeriopumo sulydyti vienalytę sovietų tautą ir, žinoma, vietoj ligšiolinės "federacinės" (tegu ir kabutėse) Sovietų Sąjungos — vienalytę sovietų valstybę. Šiokie Kremliaus planai, kaip žinome, jau Chruščiovo buvo atvirai ir viešai išdėstyti kompartijos naujojoj programoj. Prof. Meissneris ypač akcentuoja pastarųjų metų Brežnevo pastangas tai naujajai kompartijos programai praktiškai vykdyti ar bent jos vykdymui kelią nutiesti. Šiom Kremliaus puoselėjamom valstybinio unitarizmo užmačiom užtvanką pagal prof. Meissnerį sadarą Sovietų Sąjungos nerusų tautų gyvybiniai interesai, kurie nerusų tautų sąjungines respublikas verste verčia siekti ne tik ligšiolinį sovietinį federalizmą išlaikyti, bet ir palaipsniui suteikti jam tikro federalizmo turinį. Šiokios Sovietų Sąjungos nerusų tautų pastangos esą susilaukia palankumo bei paramos pačių rusų disidentų sluoksniuose. Tie sluoksniai reikalauja sukonkretinti Sovietų Sąjungos konstitucijos 17 str. nuostatus, nustatant procedūrą sąjunginei respublikai iš Sąjungos pasitraukti. Prof. Sacharovas šiokį reikalavimą esąs savo 1971.III.5 memorandume konkrečiai išdėstęs Sovietų Sąjungos lyderiam. Prof. Meissnerio nuomone sovietinio federalizmo evoliucija į tikrą federalizmą laikytina svarbiu dalyku ir Baltijos valstybių suverenumo klausimui.

Tuo tarpu Kremliaus puoselėjamo sovietinio valstybinio unitarizmo užmačios, atsitrenkę į Sovietų Sąjungos nerusų tautų kie-

tas pastangas savo tautiniam savitumui išlaikyti kad ir Sovietų Sąjungos federacinėje sąrangoje, esą buvę priverstos delsti Sovietų Sąjungos naujos konstitucijos pasirodymą.

Kaip ir kiek Vakarų pripažinimas ir pabrėžimas sovietinių respublikų valstybingumo galėtų sustiprinti Sovietų Sąjungos federalizmą, prof. Meissnerio referatas nesvarsto. Tik teisingai atkreipia dėmesį į tai, kad Vakaruose kartais tik iš nesusipratimo kvestionuojamas sovietinėm respublikom ir pats minimalusis valstybingumo laipsnis, ir tuo tik trukdomos Sovietų Sąjungos nerusų tautų pastangos sovietiniam federalizmui išlaikyti ir paskatos jam į tikrą federalizmą evoliucionuoti.

Klausimą, ar Vakarų pripažinimas ir pabrėžimas sovietinių respublikų valstybingumo nereikštų ir sovietų okupuotų Baltijos valstybių inkorporacijos pripažinimo, prof. Meissneris atsako aiškiai, kad to nereikštų. ("Such compliance with the Soviet thesis of statehood (in the Republics of the Soviet Union) by no means precludes the possibility of regarding the Baltic States as occupied territories"). Vis dėlto atrodo, kad toks pripažinimas turėtų pakeisti Pavergtųjų Europos Tautų Seimo nusistatymą dėl Ukrainos valstybingumo kvalifikacijų būti šio seimo nariu. Lig šiol PET Seimas laiko Ukrainą stingant valstybingumo elemento ir dėl to nekvalifikuotą būti PET Seimo nariu. Toks pripažinimas taip pat turėtų pašalinti tą pačią Ukrainos valstybingumo kliūtį mūsų veiksnių santykiuose su atitinkamais ukrainiečių veiksniais.

Savo referato antroj daly prof. Meissneris aptaria tautos suverenumo teisę. Konstatavęs, kad *Baltijos tautų* suverenumo teisė, kol šios tautos egzistuoja kaip savaimingos tautos, *nepriklauso nuo Baltijos valstybių* inkorporacijos į Sovietų Sąjungą pripažinimo ar nepripažinimo, prof. Meissneris toliau aiškina sovietų teisines pažiūras į tautos suverenumo teisę. Jis cituoja sovietų tarptautinės teisės vadovėlį, kad "dabartinė tautų teisė pripažįsta ir pabrėžia abu suverenumus — tautos ir valstybės, ir tuo supranta kiekvienos tautos apsisprendimo teisę iki atsiskyrimo (iš bet kurios federacijos ar priklausomybės) ir savo nepriklausomos valstybės sudarymo" ("The current law of nations recognizes and reaffirms both national sovereignty and state sovereignty and understands by these terms the right of every people to self-determination up to their detachment and the formation of an independent State"). Ta proga prof. Meissneris primena, kad tautų apsisprendimo teisę Sovietų Sąjunga patvirtinusi ir Europos saugumo - bendradarbiavimo konferencijos Helsinkyje priimtoje deklaracijoje.

Dar daugiau. Sovietų teisinėje literatūroje esą pripažįstama, kad tautų apsisprendimo teisė sudaro pagrindą ne tik kiekvienos tautos pretenzijai į savo valstybine savivaldą, bet taip pat pagrindą kiekvienos tautos pretenzijai į tarptautinę apsaugą nuo genocido, pretenzijai į ūkinę nepriklausomybę ir į tautinės kultūros vystymo laisvę. Ir, žinoma, visai logiškas yra sovietų teisinės literatūros pabrėžimas, kad kiekviena tauta, vykdydama savo suverenumo teisę, gali pasirinkti arba savo atskirą nepriklausomą valstybę, arba savanoriškai susijungti su kuria kita tauta į federacinę valstybę. Prof. Meissneris nepaaiškina, ką praktiškai reiškia sovietinis savanoriškumas, kai ir Baltijos valstybių visuotinai akivaizdus prievartinis inkorporavimas į Sovietų Sąjungą sovietų skelbiamas savanorišku.

Prof. Meissneris atkreipia dėmesį, kad klausimu, koks santykis tarp tautos suverenumo principo ir tautos kaip tarptautinės teisės subjekto, sovietų teisinėje literatūroje esanti ryški trejopa pažiūra. Pagal vieną pažiūrą pati tautos apsisprendimo teisė yra ne kas kita, kaip tautos suverenumo principo pripažinimo teisinė išraiška. Bet tarptautinės teisės subjektu galinti tapti tik tokia tauta, kuri pasiekia tam tikro laipsnio susiorganizavimo. Pagal antrąją pažiūrą, tautos apsisprendimo teisė pati savaime padaranti kiekvieną tautą tarptautinės teisės subjektu, visai nepareinamai nuo to, ar ir kokio valstybinės organizacijos išvystymo laipsnio tauta būtų pasiekusi. Trečioji pažiūra pripažįsta tarptautinės teisės subjekto teises tik tokiai tautai, kuri aktyviai kovoja dėl savo valstybinės nepriklausomybės.

Prof. Meissneris pripažįsta, kad dabartinė tautos suverenumo sovietinė doktrina, taip pat sovietinė doktrina dėl tautos įgijimo tarptautinės teisės subjekto teisių yra pokarinės dekolonizacijos padiktuotos ir skirtos pirmiausia Vakarų kolonijų tautom. Tačiau savo apimtimi šios sovietinės doktrinos esančios visuotinio pobūdžio ir lygiai taikintinos ir tom tautom, kurios esančios suskaldytos (nota bene — vokiečių tauta), arba kurių nepriklausomybė esanti svetimos jėgos užgniaužta. Pvz. Baltijos tautos. Ir patys sovietų teisės autoritetai pakartotinai esą pabrėžia, kad ir tautos ir valstybės suverenumo principai yra visuotinės apimties ("are universally valid").

Pagaliau prof. Meissnerio referatas primena, kad pagal sovietinę tautų teisės doktriną iš tautos suverenumo einančios teisės esančios neatsiejamos nuo tarptautinių įstatymų garantijos. Be abejojimo, ir šioji doktrina sovietų taikoma tik Vakarų kolonijų tautom. Pati Sovietų Sąjunga apie tokių garantijų prisiėmimą nė minties neprileidžianti. Kaip bebūtų, tautos suverenumo doktri-

VEIKSNIŲ SĄRANGA IR SUSIKLAUSYMAS

BR. BIELIUKAS

Pat pradžioje turiu pastebėti, kad čia nebus liečiamas Lietuvos diplomatinės tarnybos veiksnys, o bus liečiami tik visuomeniniai veiksniai, ir tai anaiptol nevisi. Kalbant apskritai apie Lietuvos vadavimo uždavinius vykdančius visuomeninius veiksnius, negalima pamiršti nė tokių veiksnių, kurių tiesioginė paskirtis nėra su Lietuvos vadavimo uždaviniais susijusi, bet kurie daugiau ar mažiau prisideda sudaryti laisvinimo veiksnių darbui sąlygas. Pvz. lėšų aukotojai laisvinimo fondams. Be aukų, be aukotojų finansinės paramos laisvinimo veiksnių darbas būtų beveik neįmanomas. Negalima pamiršti taip pat įvairių organizacijų ar paskirų lietuvių, ar Lietuvos draugų, kurie, kartais bendradarbiaudami su tuo ar kitu laisvinimo veiksniu, o kartais tik sava iniciatyva sėkmingai ir naudingai ambasadoriauja okup. Lietuvos reikalui svetimųjų aplinkoje savo rašiniais, laiškais, pasikalbėjimais, net savo profesiniais bendravimais. Spaudos, radijo ir kitokios susižinojimo priemonės taip pat nėra siaura prasme laisvinimo veiksnys, bet savo informacija, sumanymais, svarstymais,

---

na ne tik aktualinanti tautos politinės valios pareiškimo reikalą, bet stiprinanti ir tautos apsisprendimo teisę ir tautos pačios egzistencijos apsaugą tarptautiniuose įstatymuose.

Apskritai prof. Meissnerio referato tezė bei išvados ir sovietų pavergtųjų tautų išsilaisvinimo bei sovietinio kolonializmo likvidavimo atžvilgiu, ir Baltijos valstybių faktinės teisinės padėties ir jų suverenumo vykdymo atstatymo atžvilgiu yra pragmatiškos, tačiau be optimistinės perspektyvos. Jos įtaigoja, kad tiek tarptautinės padėties, tiek pačios Sovietų Sąjungos vidaus padėties raida tais atžvilgiais šiuo metu ne tik nežada dalykų pagerėjimo, bet veikiau rodo regimus ženklus jų galimo pablogėjimo, susisiekiančio net su grėsme Sovietų Sąjungos pavergtųjų tautų pačiai egzistencijai.

Prof. B. Meissneris yra vienas iš ryškiųjų Europos sovietologų ir bekompromisinis vokiečių tautos susijungimo atstovas. Jo svarstymai verti rimto domesio, jeigu net kai kurios jo tezės bei išvados ir atrodytų abejotinos.

problemų iškėlimu ir priemonių nurodymu atlieka labai reikšmingą Lietuvos vadavimui vaidmenį. Pagaliau, kas galėtų menkinti ar nuvertinti mūsų tautinės kultūros puoselėtojų, kūrėjų, atlikėjų, mokslininkų vaidmenį Lietuvai? Visa tai čia prisimenu todėl, kad per nesusipratimą nebūčiau įtartas nusistatymu Lietuvos vadavimo uždavinių vykdymą sudėti tik į laisvinimo veiksnių rankas.

Tačiau, kalbant apie laisvinimo veiksnių sąrangą ir susiklausymą, tenka apsiriboti tik tam tikromis laisvinimo organizacijomis, konkrečiai — tik Vliku, Alta ir bendruomene.

Karo metais Vokietijos okupuotoje Lietuvoje politinės grupės turėjo savo slaptą, iš šalies nediktuojamą spaudą, numanė, kad tauta reikalinga vieningos vadovybės, bet per pustrečių metų (1941-1943) nepajėgė dėl tokios vadovybės susitarti. Tik 1943 lapkričio 25 jų atstovam bendrame posėdy pavyko sudaryti vieną bendrą Vyriausią Lietuvos Išlaisvinimo Komitetą — Vliką. Jo pagrindinis tikslas — "išlaisvinti Lietuvą iš okupacijos ir atstatyti Lietuvos valstybės suvereninių organų svetimos jėgos laikinai sutrukdytą veikimą". Tuo metu Vlikui tiko žodžiai "išlaisvinti Lietuvą". Bet dabar, kai Vlikas yra užsieniuose, kukliau ir tiksliau Vliko tikslas aptariamas posakiu: "padėti tautai išsilaisvinti iš okupacijos ir atstatyti Lietuvos valstybės suvereninių organų svetimos jėgos laikinai sutrukdytą veikimą".

Vliko sąranga per praėjusius tris dešimtmečius kelis kartus buvo daugiau ar mažiau keičiama. Buvo keičiamos Vliką sudarančių kai kurių grupių iškabos. Kai kurios pirminės Vliko sudėties grupės iškrito. Kai kurios naujos grupės į Vliko sudėtį įsijungė. Okupuotoje Lietuvoje ir vėliau atsikūręs Vokietijoje Vlikas iki 1947 neturėjo nei seimo, nei tarybos, nei valdybos. Turėjo tik savo prezidiumą, ar tik vieną pirmininką.

Vlikui susidarius, ir grupių pogrindinė spauda ir visa tauta jį pripažino vyriausia rezistencinės kovos su Lietuvos okupantu vadovybe. Ir 1945 Vokietijoje atsikūręs Vlikas tebeišlaikė vadovaujančiojo veiksnio pripažinimą. Po 1946 susitarimo su diplomatais Vlikas sudarė specialų vykdomąjį organą — Vykdomąją Tarybą. Ryšiam su tremtiniais palaikyti kviesdavo tremtinių atstovų politines konferencijas.

Nuo 1964 Vlikas veikia kaip seimas, kaip taryba ir kaip valdyba. Valdyba yra vykdomasis organas. Taryba sudaro valdybą, prižiūri jos veikimą, priima sąmatą, planuoja konkrečius laisvinimo uždavinius. Vliko seimas išklauso valdybos ir tarybos pranešimus, vertina Lietuvos išlaisvinimo galimybes, sprendžia Vliko sudėties papildymą naujomis organizacijomis. Vliką suda-

ro ne asmenys, o organizacijos. Vlikas yra organizacijų atstovų santalka, dalyvaujančioms grupėms skiriant į jį savo atstovus. Lietuvoje kiekviena grupė turėjo Vlike po vieną atstovą. Dabar kiekviena grupė turi po vieną atstovą taryboje ir po tris atstovus Vliko seime.

Esminis pakeitimas Vliko sąrangoje buvo padarytas grupių susitarimu 1964.V.22 vadinamu apsijungimo protokolu, kai, po beveik metus trukusių pasitarimų, į Vliko sudėtį grįžo buvę pasitraukę frontininkai, laisvės kovotojai ir tautininkai, taip pat iš Vliko išstumtoji profrontiškoji Darbo federacijos grupė Krikščionių darbininkų sąjungos vardu ir naujai atėjo rezistencinės santarvės organizacija. Tuose pasitarimuose toliausia viena nuo kitos skyrėsi pažiūros dėl Vliko koncepcijos. Pagal vieną pažiūrą Vlikas yra tautos atstovybė, laikui atėjus sudaro Lietuvos vyriausybę, priima Lietuvos laikinąją konstituciją, leidžia laikinuosius įstatymus, panašiai kaip 1918-1919 Valstybės Taryba. O pagal šiai, sakysime, Vliko suvalstybinimo sampratai priešingą pažiūrą Vlikas yra tik visuomeninis komitetas specialiem Lietuvai vaduoti uždaviniam laisvajame pasaulyje. 1964.V.22 susitarimų protokole šių dviejų pažiūrų suderinimo kompromisas taip suredaguotas: "Lietuvos laisvinimo kovos vieninga vadovybė laisvajame pasaulyje yra apsijungęs Vlikas". Žodžiai "laisvajame pasaulyje" patenkino abi pažiūras, nes tik netiesiog pasako Vliko atsisakymą vaizduoti Lietuvos seimą ir vyriausybę. Atrodo, kad šiuo metu Vlike nebėra grupės, kuri palaikytų Vliko pretenziją į valstybės valdžią po Lietuvos išsivadavimo, kai tauta jau nebebus svetimos jėgos trukdoma laisvai reikšti savo suvereninę valią.

Antras Vliko sąrangai svarbus to 1964 susitarimo punktas buvo priėmimas dėmesiui "PLB valdybos 1964.IV.24 posėdžio nutarimo, kad su apsijungusiu Vliku PLB valdyba numato bendradarbiauti per prie Vliko akredituotą savo ryšininką, neatmesdama ir kitokių bendradarbiavimo formų, galinčių kilti iš laiko reikalavimų". Ar Vlikas ir PLB valdyba šiandieną tuos laiko reikalavimus jaučia ir teisingai interpretuoja? Pasaulio Lietuvių jaunimo III kongreso pasisakymai ir PLJ Sąjungos aktualiųjų veiklos uždavinių nusakymas, atrodo, byloja labai aiškiu laiko balsu ir Vlikui ir PLB valdybai, kad metas pagalvoti apie tuodviejų organizacijų kitokias bendradarbiavimo formas.

Tik laisva tauta gali rinkimų keliu pasirinkti savo valdžios vykdytojus. Tik laisva išeivija gali rinkimų keliu išsirinkti savo vadovybę. Praktiškai, deja, ideologinių ir grupinių priešybių plėšoma išeivija kartais yra nepajėgi net savo bendriem lietu-

vybės reikalam sudaryti vieningą organizaciją laisvais rinkimais. Tokiu atveju nebėra kitos išeities, kaip tenkintis didžiųjų ideologinių organizacijų susitarimu sudarytu koaliciniu organu.

Dar gerokai prieš Vliko susidarymą okupuotoje Lietuvoje, Amerikos lietuvių ideologinių organizacijų delegacijos Washingtone 1940.X.15 susitarė sudaryti koalicinę Lietuvai Gelbėti Tarybą, vėliau, 1941, pavadintą Amerikos Lietuvių Taryba. Kito kelio tuo metu Amerikos lietuvių vieningam politiniam organui sudaryti nebuvo. Amerikos lietuvių bendruomenė tada savo demokratiškai rinktų organų neturėjo. Bendriem visų Amerikos lietuvių tautiniam lietuvybės uždaviniam vykdyti bendruomenės organizacijos nebuvo. Visas išeivijos gyvenimas, neišskiriant nė visiem lietuviam bendros lietuvybės, buvo įspraustas į atskiras ideologinių srovių organizacijas. Išeivijos lietuvių bendruomenė buvo suskaldyta į atskiras, dažnai tarpusavy kovojančias, ideologines bendruomenes. Mūsų tautos ir Amerikos lietuvių laimei koalicinė Amerikos Lietuvių Taryba pasirodė gaji, patvari ir sėkminga. Kaip Vliką visa tauta pripažino vyriausia Lietuvos laisvinimo vadovybe okupuotoje Lietuvoje, taip Altą visa lietuvių išeivija pripažino Amerikos lietuvių politine vadovybe.

Kaip kad Vliko sudėtis su laiku keitėsi, taip ir Altos sudėtį laikas keitė. Atėjo kai kurios naujos organizacijos į Altos sudėtį. Atėjo kai kurios tokios, kurios jau buvo Altoj atstovautos kaip federaciniai priklausiniai. Ir Altos, kaip kad Vliko, tikslas — atstatyti Lietuvos valstybės suvereninių organų sovietinio okupanto sutrukdytą veikimą. Tik Altos veiklos teritorija yra Jungtinės Valstybės, kai Vlikas yra, kaip sakoma, globalinis. Ir kaip Vlikas taptų nebereikalingas, lietuvių tautai atgavus laisvę ir sąlygas savo politinę vadovybę išsirinkti visuotiniuose rinkimuose, taip jau yra atsitikę su Alta, kai Vliko iniciatyva susidarė pasaulinė lietuvių bendruomenės organizacija ir Jungtinių Valstybių lietuvių bendruomenės

Kelias į lietuvišką politiką ateityje eis per lietuvišką kultūrą. Kai normaliomis sąlygomis nepriklausomoj valstybėj kultūra yra tikslas, o politika tik priemonė, nes ji sudaro sąlygas kultūrai tarpti, tai mūsų sąlygomis yra atvirkščiai — tikslas yra politika (kova dėl tėvynės laisvės atgavimo), o priemonė yra kultūra, kultūrinis veikimas.

L Dambriūnas

organizacija, kurios vadovybės rinkimuose gali dalyvauti visi pilnateisiai Amerikos Lietuviai. Šios naujos padėties akivaizdoje Altą sudarančios organizacijos jau nebeatstovauja visų Amerikos lietuvių, nes visiem Amerikos lietuviam jau atstovauja visų lietuvių demokratiškai renkami bendruomenės organai. Alta dabar jau tegali atstovauti ją sudarančiom organizacijom. Savaime suprantama, kad, susidarius visus Amerikos lietuvius apimančiai organizacijai, kurios vadovybė sudaroma demokratinių rinkimų keliu, Altos sluoksniuose natūraliai kilo susirūpinimas dėl savo visuomeninės padėties ir perspektyvos. Jei net tarp tėvų ir vaikų įtampa neišvengiama, juo labiau ji neišvengiama tuo atveju, kai didelį vaidmenį atlikusį visuomeninį organizmą ateina pavaduoti naujas tobulesnis visuomeninis organizmas. Nors formaliai popieryje galima ir Altai ir bendruomenės organizacijai nustatyti atskiras veiklos sritis, bet išeivijos gyvenime visos veiklos sritys — kultūrinė, politinė, karitatyvinė, moralinė ir t.t. — yra neatskiriamai tarpusavyje susipynusios.

Prieš keletą metų Vincas Rastenis gana smulkmeniškai yra nagrinėjęs dvi konkuruojančias bendruomenės organizacijos sampratas. Pagal vieną jų — bendruomenė yra visi vieno ar kito krašto lietuviai, bendruomenės organų sudaryme demokratinių rinkimų keliu gali dalyvauti taip pat visi pilnateisiai vieno ar kito krašto lietuviai, todėl bendruomenės organizacija yra visuotinė, apimanti visus lietuvius. Pagal kitą bendruomenės organizacijos sampratą bendruomenės organizacijai gali priklausyti visi lietuviai, bet faktiškai bendruomenės organizacija domisi tik bendruomenės veiklusis branduolys, kuris nėra visuotinis. Skirtumas tarp tų bendruomenės organizacijos sampratų yra tas, kad pagal pirmąją sampratą bendruomenės organizacija savaime apime visus lietuvius, tiek tuos, kurie ja domisi ir jos pageidauja, tiek tuos, kurie jos nepripažįsta, ar net, anot prel. Krupavičiaus, jai yra žalingi, o pagal antrąją sampratą bendruomenės organizacija turėtų apimti tik tuos lietuvius, kurie parodo bent minimumą iniciatyvos, būtent, sutinka būt bendruomenės narių sąrašuose. Abidvi sampratos sutaria, kad bendruomenės organizacija yra atvira visiem lietuviam, tik pirmąją galima vadinti apsprendžiamąja, antrąją — apsisprendžiamąja.

Lietuvių bendruomenės organizacijos idėja kilo Vlike. Vlikas 1949.VI.14 paskelbė Lietuvių Chartą ir Laikinuosius PLB santvarkos nuostatus. Anot PLB garbės pirmininko Barzduko, "Bendruomenei idėjinius ir teisinius pagrindus padėjo Vlikas". Dar daugiau. Vliko Vykdomosios Tarybos Lietuvybės Išlaikymo

Tarnybos valdytojas prel. M. Krupavičius ant tų idėjinių ir teisinių pagrindų labai atsidėjęs uoliai statė bendruomenės demokratinę organizaciją. Šiandien bendruomenės organizacija veikia visur, kur gyvenama lietuvių.

Atskiruose kraštuose lietuvių bendruomenės organizacija veikia savarankiškai pagal vietos sąlygas. Tačiau visų kraštų bendruomenės vadovaujantieji organai yra renkami demokratiniu keliu.

Savo ruožtu atskirų kraštų bendruomenėm bendrą kepurę ar bendrą viršūnę sudaro Pasaulio Lietuvių Bendruomenės organai: pasaulio lietuvių bendruomenės seimas, pasaulio lietuvių bendruomenės valdyba, pasaulio lietuvių bendruomenės garbės teismas. PLB seimą sudaro kraštų bendruomenių demokratiškai rinkti atstovai. PLB seimas taria tik "visus tuos reikalus, kurie nepriklauso atskirų kraštų bendruomenėm". PLB seimas išrenka PLB valdybą. Tad pasaulinė lietuvių bendruomenės sąranga yra konfederacinė ir demokratinė.

Amerikos lietuvių bendruomenės organizacijos pradžia — 1951 metai. Kai visuose kituose lietuvių išeivijos gyvenamuose kraštuose bendruomenės organizacijos sudarymas pačių lietuvių opozicijos nesusilaukė, Jungtinėse Valstybėse įvyko priešingai. Lietuvių bendruomenės organizacijai opozicija iki šiol nėra nurimusi. Čia todėl ir iškyla veiksnių susiklausymo gyvas reikalas.

Ar yra ir, jeigu yra, kokios tokio susiklausymo galimybės? Susiklausymas praktiškai reiškia susikalbėjimą, susitarimą, sugyvenimą. 1974 spalio 26-27 dienomis White Plains, N.Y. vyko vadinama Lietuvos laisvinimo darbo konferencija, dalyvaujant Amerikos lietuvių bendruomenės valdybos, Amerikos Lietuvių Tarybos, Kanados LB valdybos, Lietuvos diplomatinės tarnybos, Lietuvos Laisvės komiteto, PLB valdybos ir Vliko valdybos atstovam. Nors konferencijos pradžioje buvo justi tam tikra įtampa ir pasigirdo nedarnos pareiškimų, bet pasitarimų eigoje susidarė visai darbinga nuotaika ir susipratimo dvasia. Laimėjo susiklausymas. Deja, neilgam. Kai po kelių mėnesių, 1975 balandžio 12, Chicagoje Vlikas sukvietė veiksnius nepaprastos konferencijos ryšium su Europos saugumo-bendradarbiavimo konferencijos artėjančiomis išvadomis, White Plains konferencijos susiklausymo dvasia jau buvo išgaravusi. Kaip tą susiklausymo dvasią susigrąžinti? Kaip surasti teisingą kelią į veiksnių susiklausymą?

Šį klausimą bent iš dalies yra atsakęs Vliko valdybos vicepirmininkas Jurgis Valaitis savo 1974.XII.7 pranešime Vliko seimui, pareikšdamas, kad "Lietu-

vos laisvinimo darbo organizacijos sąrangos sėkmingai mes neišspręsime, kol nebus surastas patenkinamas sprendimas išlyginti JAV L. Bendruomenės ir Altos santykiam. Nesusipratimų priežastys yra pačiose organizacijose. Jas išaiškinti ir pašalinti yra pačių organizacijų uždavinys ir pareiga". Dėmesio vertas Valaičio ta pačia proga pareiškimas, kad "atrodo, kad šią problemą išspręsti lengviausiai sektųsi bendros laisvinimo darbo organizacijos sąrangos plotmėje". Ir tikrai, atrodo, kad pagrindinė Jungtinėse Valstybėse esančių mūsiškių veiksnių nesusiklausymo priežastis yra jų susidubliavimas. Kaip rasti tinkamas būdas tokiam susidubliavimui panaikinti, kad nė vienas veiksnys nebūtų sunaikintas?

Tur būt visi sutiksime, kad Amerikos lietuviai jau taip stipriai susigyvenę su demokratine teise išsirinkti savo bendruomenės vadovybę, kad jiems tą teisę nusavinti jau neįmanoma. Su ta padėtimi tenka ir Altai sutikti. Antra vertus, negalima negližuoti ar neigti ir Altos turimo didelio, ypač praeities darbų, kapitalo, visuomeninio užnugario ir gražių tradicijų bei intelektualinių jėgų. Šiam vertingam Altos kapitalui ir toliau sėkmingai tarnauti Lietuvos vadavimo uždaviniam, atrodo, vienintelis tinkamas būdas būtų tam tikromis sąlygomis įsirėminti bendruomenės organizacijos rėmuose, kad ir vietoj dabartinės LB Visuomeninių Reikalų Tarybos. Pasibaigtų veiksnių susidubliavimas. Kovos ietys būt galima grąžinti Amerikos indėnam.

Kas darytina Altos nuotaikom bei nusistatymam bendruomenės atžvilgiu sušvelninti? Neatrodo, kad tokio sušvelnėjimo, juo labiau abišalio suartėjimo būtų galima pasiekti betarpiškais Altos su LB išsikalbėjimais. Tikslingiau gal būtų arbitražas. Paruošiamuoju tokiu arbitru galėtų būti ir mūsų spauda, nuoširdžiai ir akademiškai svarstydama Altos — LB santykių įtampą ir jai pašalinti galimybes. Kartu atitinkami žmonės turėtų kalbėtis su Altos vadovybės žmonėmis, su Altą sudarančių organizacijų įtakingais veikėjais. Tokios akcijos pirmasis uždavinys turėtų būti įtikinti Altos vadovybės ir Altą sudarančių organizacijų įtakinguosius veikėjus, kad Amerikos lietuvių visuomeninės sąrangos jau nebegalima grąžinti į priešbendruomeninius laikus, nes ir ideologinis klimatas jau visai kitoks ir ideologinių organizacijų padėtis ir visuomeninis svoris visai kitokie. Periferijoje Altos-LB santykiai nekartą remiasi personaline unija, atseit, tais pačiais darbuotojais. Tikslinga būtų siekti, kad tokia personalinė unija pasiektų ir abiejų organizacijų viršūnę. Nuo personalinės unijos jau trumpas ke-

KAS YRA TA SOVIETINĖ DEMOKRATIJA?

M. Ž. B.

Demokratinę santvarką visai aiškiai apibūdina šitokie režimo požymiai arba savybės:

(a) tauta gali laisvai ir periodiškai pasirinkti valdžios vykdytojus;

(b) skirtingų politinių pažiūrų bei nusistatymų piliečių grupės arba partijos gali siūlyti savo kandidatus į valdžios vykdytojus ir agituoti rinkėjus, kad už juos balsuotų;

(c) į valdžios vykdytojus nepatekusios grupės ar partijos gali kritikuoti valdžios darbus; ir

(d) per kitus rinkimus tauta gali pasirinkti kitus valdžios vykdytojus.

Savo metu D. Britanijos darbiečių partijos lyderis Clement Attlee šiuos pagrindinius demokratinės santvarkos požymius trumpai drūtai yra taip nusakęs: demokratija reiškia ne tik daugumos valdžią, bet ir mažumos teisių respektavimą. Mažuma demokratijoje paprastai yra vadinama opozicija, kuri siekia per būsimus rinkimus tapti dauguma ir perimti dabartinės daugumos valdžią.

Ar ir kiek demokratijos požymių randame sovietinėje demokratijoje? Formaliai ir sovietinėje demokratijoje rinkimai vykdomi. Faktiškai betgi sovietinės demokratijos rinkimai yra ne kas kita, kaip demokratinių rinkimų parodija. Sovietinės demokratijos rinkimai stokoja demokratinių rinkimų pagrindinių sąlygų: laisvės piliečiam telktis į partijas ir laisvės partijom siūlyti savo kandidatus ir agituoti rinkėjus, kad už juos balsuotų. Vietoj demokratinės piliečių laisvės siūlyti savo kandidatus, sovietinė demokratija kandidatų siūlymą į valdžios vykdytojus rezervuoja tik kompartijai. Kandidatų siūlymo technika kompartijoje gali įvairuoti. Pvz. kompartija gali

---

lias ir į realinę uniją LB rėmuose.

Gal būt, kad Altos-LB susiklausymui pasiekti yra ir kitų, net gal geresnių kaip čia siūlomasis kelių. Vis dėlto tur būt vienas dalykas visiem vienaip atrodo: kol Amerikos lietuviai turės du savarankiškus veiksnius, juodviejų tarpusavio įtampa bus neišvengiama ir Amerikos lietuviam žalinga.

rasti tikslinga, kad jos parinktus kandidatus jos numatyti siūlytojai pasiūlytų įmonės darbininkų ar kurios įstaigos tarnautojų susirinkimui, kad pritartų. Bet tegu tokiame susirinkime pabando pasirodyti siūlomiem kandidatam opozicija ir tegu kas pabando pasiūlyti kitus kandidatus! Toks žingsnis, jeigu jau ir nesusilauks ten pat vietoje atkirčio ir arešto, atitinkamose įstaigose bus kvalifikuotas priešvalstybiniu sovietiniu nusikaltimu.

Sovietinė demokratija neleidžia piliečiam laisvai pareikšti savo nusistatymo, pasirenkant valdžios vykdytojus. Sovietiniam rinkikui pasirinkimo nėra. Nėra nė varžybų tarp sovietinių kandidatų į valdžios vykdytojus. Daugiausia ką sovietinis rinkikas gali — išbraukti iš balsuojamos kandidatų kortelės kompartijos siūlomus kandidatus, visus ar dalį. Bet ir šiokiu būdu sovietinio rinkiko pareikštas protestas prieš kompartijos privilegijas turi tik subjektyvę ir teorinę reikšmę, nes kompartijos aparato vykdomas ir kontroliuojamas rinkiminis procesas faktiškai įgalina kompartiją sudaryti tokius galutinius balsavimo duomenis, kokie jai patinka.

Sovietinėje demokratijoje negalioja taip pat demokratinės opozicijos principas. Ne dėl to, kad faktiškai sovietinei valdžiai būtų visuotinis gyventojų pritarimas ir nebūtų absoliučiai jokio nepasitenkinimo (faktiškai sovietinei valdžiai opoziciją sudaro labai didelė gyventojų dauguma), bet dėl to, kad sovietinėje demokratijoje opozicija sovietinei valdžiai ir kompartijai neturi teisės egzistuoti. Mat, sovietinė demokratija remiasi dviem stulpais:

(a) sovietinė valstybė yra proletariato valstybė ir

(b) sovietiniam proletariatui teisėtai gali atstovauti vien tik kompartija ir niekas daugiau.

Todėl sovietinėje demokratijoje opozicija kompartijai tuo pačiu laikoma opozicija sovietiniam proletariatui, sovietinio proletariato valstybei. Opozicija kompartijai tuo pačiu traktuojama kaip žingsnis prieš sovietinio proletariato valstybę. Vadinasi, opozicija sovietinėje demokratijoje yra priešvalstybinis sovietinis nusikaltimas, kuris visomis sovietinės valdžios priemonėmis turi būti sudraustas ir nubaustas. Sovietinė demokratija neigte neigia patį opozicijos buvimo principą, ir, žinoma, griežtai kovoja su bet kuriomis opozicijos apraiškomis praktikoje.

Sovietinėje demokratijoje negalioja nė valdžios keitimosi demokratinis principas. Sovietinėje demokratijoje tauta neturi normalaus teisėto kelio valdžios vairui perduoti į kitos partijos žmonių rankas, nes nėra teisėtos galimybės šalia kompartijos susiorganizuoti kitom politinėm partijom. Kaip buvusioje nacių ar fašistų vienpartinėje santvarkoje, taip ir sovietinės demokrati-

jos vienpartinėje kompartijos santvarkoje valdžiai pakeisti kitos partijos vykdytojais yra tik prievartos kelias, t. y. masių sukilimo, arba karinio perversmo, arba užsieninės intervencijos kelias.

Vadinasi, tarp demokratijos ir sovietinės demokratijos yra diametralūs priešingumai. Demokratija pripažįsta tautai teisę laisvai išsirinkti savo politinę vadovybę. Sovietinė demokratija tą teisę pripažįsta tik kompartijai ir niekam daugiau. Demokratija pripažįsta valdžios opozicijai teisę egzistuoti ir laisvę kritikuoti esamą vyriausybę ir siekti per kitus rinkimus užimti valdančios partijos vietą. Sovietinė demokratija neigia opozicijai pačią buvimo teisę ir bet kurias opozicijos apraiškas praktikoje kvalifikuoja sovietinės valstybės išdavimu, baudžiamu sunkiomis bausmėmis. Demokratija periodiškai vykdomais rinkimais įgalina teisėtą ir normalų valdžios vykdytojų pasikeitimą. Sovietinė demokratija tokio valdžios keitimosi nepripažįsta, kaip kad jo nepripažino fašizmas ir nacionalsocializmas.

Bet, nors sovietinė demokratija stinga demokratijos esminių savybių ir susišaukia bei susiliečia su fašizmo ir nacionalsocializmo savybėmis, vis dėlto ji savinasi demokratijos titulą. Kuriuo tad pagrindu? Buvęs uolus Stalino valymų prokuroras, vėliau iškilęs į Sovietų Sąjungos užsieninių reikalų komisarus, paskutiniais savo gyvenimo metais sovietinių užgrobimų gynėjas Jungtinėse Tautose Andrej J. Višinskij sovietinės demokratijos pagrindą yra nusakęs šiokiu silogizmu: demokratija esanti liaudies valdžia; Sovietų Sąjungoje esanti proletariato diktatūra esanti taip pat liaudies valdžia; taigi sovietinė proletariato diktatūra esanti sovietinė demokratija. Pagal taisyklę, kai "a" lygu "b", o "b" lygu "c", tai ir "a" lygu "c". Tačiau Višinskio silogizmas dirbtinis ir klaidinantis.

Pirmučiausia demokratija nėra vien tik liaudies valdžia, o visos tautos valdžia. Demokratija yra kilusi kaip reakcija prieš aristokratiją, t. y. prieš valdžios priklausymą tik tautos daliai, tik vadinamai kilmingųjų klasei. Demokratija pripažino, kad ir liaudis turi lygias teises su kilmingaisiais dalyvauti, parenkant valdžios vykdytojus. Demokratija tad yra atremta visuotinumo principu, ne kuria klase ar kuriuo luomu, t. y. ne kuria viena tautos dalimi, o visa tauta. Demokratijos visuotinumas yra pati esminė demokratijos savybė, esminis demokratijos turinys.

Sovietinė demokratija, pripažindama, kad teisė dalyvauti valstybinio gyvenimo sprendimuose priklauso vien tik sovietinei liaudžiai, t. y. tik tautos daliai, atsisako pačios esminės demokratijos savybės — visuotinumo. Sovietinė demokratija tuo būdu yra ne kas kita, kaip aristokra-

tija, tik apversta aukštyn kojomis. Kaip savo laiku aristokratija buvo atsirėmusi tik į kilmingąją tautos dalį, taip dabar sovietinė demokratija yra atsirėmusi tik į sovietinę liaudį sudarančią tautos dalį.

Maža to. Ta sovietinė liaudis faktiškai nėra nė proletariatas. Tai, ką sovietinė demokratija vadina proletariatu, iš tikrųjų nėra dirbančioji liaudis. Sovietinės demokratijos mastu nei neturtas, nei darbas žmogui proletariškumo dar nesuteikia. Sovietinį proletariškumą apsprendžia tik žmogaus klasinė sąmonė, t. y. jo nusistatymas kompartijos atžvilgiu. Gali žmogus būti ir tikra darbo ir vargo pelytė, bet, jeigu jo nusistatymas neatitiks kompartijos nusistatymo, jis vis tiek nebus laikomas sovietiniu proletaru. O jeigu, saugok Viešpatie, jo nusistatymas bus net priešingas kompartijos nusistatymui, tada jis bus tapęs net sovietinės liaudies priešu.

Faktiškai tad sovietinis proletariatas yra ne kas kita, kaip kompartija, o sovietinė proletariato diktatūra — ne kas kita, kaip tik kompartijos diktatūra. Ne dirbančioji liaudis, o tik kompartija sovietinėje demokratijoje viską lemia. Ne dirbančioji liaudis, o tik partiečiai sovietinėje demokratijoje yra susidarę patogaus gyvenimo sąlygas ir gali vartytis kaip inkstai taukuose, palyginti su dirbančiosios liaudies sąlygomis.

Pagaliau sovietinės demokratijos apsiribojimas tik tautos dalimi, konkrečiai tik kompartija ir jos priklausiniais, ir principinis paneigimas tautos visumai demokratinių teisių, sovietinę demokratiją neišvengiamai pajungia prievartos principui. Valdančioji tautos dalis (kompartija) tik prievartos priemonėmis gali palenkti visą tautą sau paklusti. Demokratijos taisyklę — visiem laisvė ir niekam prievartos — Sovietinė demokratija pakeičia sava taisykle: laisvė tik mums

Vokietijos stovyklose buvome pirmoje vietoje politikai, nes visi domėjomės svarbiomis politinėmis permainomis; antroje vietoje — kultūrininkai, švietėjai (nė vienos stovyklos nebuvo be mokyklos, be laikraščio) ir tik trečioje — paskutinėje vietoje — "ekonomistai" . . . Persikėlus iš laikinų stovyklų į pastovų gyvenimą, pasikeitė ir mūsų interesai bei užsiėmimai. Dauguma iš politikų virto "ekonomistais", mažiau beliko kultūrininkų ir mažiausia politikų . . . Mūsų idealas, kad visi būtume ne tik ekonomistais, bet ir kultūrininkais bei politikais.

L. Dambriūnas

(sovietinei liaudžiai, t. y. kompartijai) ir prievarta visiem kitiem. Kai tautos dalis pajungia tautos visumą, prievarta yra neišvengiama.

Štai dėl ko sovietinėje demokratijoje valdžios įvairiopa prievarta nėra tik koks atsitiktinumas, tik koks sovietinės demokratijos valdininkų piktnaudžiavimas savąja galia. Ne. Prievarta yra esminė, jei taip galima išsireikšti, egzistencinė sovietinės demokratijos savybė.

Tik sovietinės demokratijos kontekste galima ir būtina teisingai suvokti ir Sovietų Sąjungos konstitucijoje surašytas demokratines asmens laisves bei teises. Ir Sovietų Sąjungos konstitucija tas teises ir laisves numato tik sovietinei darbo liaudžiai, t. y. faktiškai tik kompartijai ir jos priklausiniams. Ir "Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos" cituojami individualiniai ir kolektyviniai pareiškimai, prašymai, skundai sovietinės demokratijos vykdomajai viršūnei ar Jungtinėm Tautom dėl vieno ar kito Sovietų Sąjungos konstitucijos nuostato nevykdymo faktiškai yra ne kas kita, kaip reikalavimai, kad sovietinėje konstitucijoje numatytos piliečių teisės būtų praplėstos visiem gyventojam ir visiem lygiai taikomos, ne vien tik sovietinei darbo liaudžiai, t. y. kompartijai su priklausiniais.

Lig šiol, deja, tie vadinamų disidentų reikalavimai sovietinei demokratijai suvisuotinti ir

Jaunas žmogus pirmiau turi tapti sąmoningu lietuviu, kad vėliau galėtų tapti politiniu veikėju.

L. Dambriūnas

sudemokratinti Kremliuje buvo visai ignoruojami, o patys iškilieji disidentai žiauriai persekiojami. Tik paskutiniu metu tas sovietinės demokratijos "vidaus reikalas" pradeda pralaužti "vidaus reikalų" užtvanką ir įgauna aiškų tarptautinės problemos pobūdį. Ir čia susiduriame su karčia gyvenimo ironija. Tuos sovietinės demokratijos "vidaus reikalus" sutarptautina ne Vakarų didžiosios demokratijos, ne Jungtinės Tautos, bet Vakarų didžiosios kompartijos. Į kovą su sovietinės demokratijos aristokratinėmis kompartijos privilegijomis ir jų piktnaudžiavimais išeina ne kokie buržuaziniai nacionalistai ar kapitalistinės kariaunos karo kurstytojai, o sovietinės demokratijos vienminčiai, kurių betgi net ir Kremliaus galybė nepajėgia atiduoti sovietinių psichiatrų globai ir susidorojimui. Kinijos komunistai yra ryškiai atskleidę sovietinio imperializmo veidą. Vakarų pasaulio komunistai lygiai ryškiai gali atskleisti sovietinės demokratijos tironiškąjį veidą.

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIŲ KONFERENCIJOS 1976.VIII.6 DAINAVOJE, MICH.

NUTARIMAI

I

Jungtinių Valstybių ir Kanados Lietuvių Fronto bičiulių konferencija 1976.VIII.6 Dainavoje, turėdama galvoje nuolatines ir vis atkaklesnes Sovietų Rusijos pastangas sovietinės imperijos erdvėje sukurti monolitinę sovietiškai rusišką tautą ir sunaikinti sovietinės Rusijos pavergtų tautų individualybę ir jas, tas tautas, sovietiškai surusinti, — su dideliu susirūpinimu ir užjautimu stebi pavergtosios mūsų tautos atsparą šiom genocidinėm Kramliaus užmačiom ir kreipia visų Lietuvos vadavimo veiksnių ir kitų išeivijos institucijų bei organizacijų dėmesį į reikalą neatidėliojant imtis atitinkamos akcijos tarptaunėse institucijose ir šauktis viešosios pasaulio opinijos, kad pasmerktų šiokią sovietinės Rusijos genocidinę politiką pavergtosios mūsų tautos atvžilgiu.

Už stalo konferencijos prezidiumas: Juozas Žilionis, Vytautas Majauskas, Algis Raulinaitis. JAV ir Kanados LFB pirmininkas dr. Č. Kuras "išduoda" valdybos raportą.

II.

KONFERENCIJA, turėdama prieš akis sovietinio Lietuvos okupanto rafinuotą tikinčiųjų persekiojimą ir tikinčiųjų bendruomenės varžymus, akivaizdžiai pažeidžiant pagrindines žmogaus teises, Visuotinę Žmogaus Teisių deklaraciją ir tarptautines konvencijas, visa tai dangstant nuo pasaulio akių melaginga propaganda ir klaidinančiais gestais, pvz. išleidžiant tikinčiųjų bendruomenei atstovauti tarptautiniuose renginiuose sovietinio režimo pataikūnus, neišskiriant nė aktyvių sovietinio saugumo talkininkų, infiltruotų į tikinčiųjų bendruomenę, kad ją iš vidaus sprogdintų, — su giliu pasipiktinimu reiškia griežtą protestą prieš tokią okupanto politiką Lietuvoje, nuoširdžiai užjaučia Lietuvos tikinčiuosius, meldžia Galybių Dievą, kad suteiktų ištvermės ir kantrybės Kęstaičių, Kražių tikėjimo kankinių, taip pat vyskupo Valančiaus bendražygių palikuonim kovoje už teisę, teisingumą bei laisvę ir kartu kreipia mūsų išeivijos kuo rimčiausią dėmesį, kad išnaudotų visas galimybes šiem sovietiniam nusikaltimam iškelti pasaulio viešojoj opinijoj ir atitinkamose tarptautinėse įstaigose.

III.

KONFERENCIJA, pripažindama, kad išeivijos piktybinės fragmentacijos kaina yra per brangi mokėti už bet kurį kad ir labai kilniai atrodantį siekimą, apeliuoja į Jungtinių Valstybių lietuvių veikėjus, organizacijų vadovus, spaudos darbuotojus ir visus lietuvius visas tautines išeivijos problemas svarstyti ir spręsti tautinio solidarumo, demorkatinės pakantos ir tautinių jėgų konsolidavimo bei darnaus veikimo dvasia.

IV.

KONFERENCIJA, prisimindama 1941 tautos sukilimo laimėjimą, rezistencinį ryžtą nacių okupacijos metais, tautos heroizmą ir kančias partizaninio laisvės karo 1944-1952 metais, taip pat šio meto tautos ištvermingą rezistencinę atsparą okupanto kėslam Lietuvą surusinti bei suateistinti, ir turėdama galvoje Lietuvių Fronto bičiulių uždavinius bei įsipareigojimus savo tautai ir išeivijai, apeliuoja į visus Lietuvių Fronto bičiulius, kad stiprintų savo rezistencinės sąmonės budrumą, tarpusavio bičiuliškumą, organizacinį pareigingumą, tautinį solidarumą bei kūrybinį aktyvumą.

IDĖJOS ir

Disidentinis solidarumas lietuvių-rusų santykiuose

Tiek praeityje, tiek dabartyje istoriniai lietuvių ir rusų santykiai nebuvo ir nėra tokie sklandūs ir idiliški, kaip tai paprastai vaizduoja oficiali sovietų spauda ir propaganda. Šių dviejų tautų savitarpio santykius ypač apsunkino ir apkartino toji istorinė aplinkybė, kad atviras ir paslėptas rusinimas buvo sudėtinė carinės politikos dalis, o tuo atžvilgiu iš esmės nesiskiria nė dabartinė Sov. Sąjungos tautybių politika. Kas bent kiek pažįsta naujausių laikų Lietuvos istoriją, gerai žino, kiek daug didelių skriaudų buvo padaryta lietuvių tautai, vykdant prievartinę rusinimo politiką.

Oficialūs sovietiniai sluoksniai, užuot pripažinę šią nepaneigiamą tiesą, sistemingai ją dangsto iškreiptais pagražinimais ir tuo pačiu nė kiek neprisideda prie lietuvių ir rusų santykių pagerinimo. Juo tad daugiau dėmesio vertos naujos konstruktyvios lietuvių ir rusų disidentų pastangos pasukti nauja santykių išlyginimo kryptimi. Labai reikšmingas šiuo atžvilgiu yra Lietuvos katalikų kreipimasis, paskelbtas neseniai Vakarus pasiekusiame "Aušros" antrame numeryje, išleistame š.m. vasario 16.

Jau pats kreipimosi pavadinimas "Solidarizuojamės su rusų disidentais!" daug pasako apie naujas nuotaikas. Minėtas kreipimasis prasideda taip:

"Klausydami užsienio radijo laidas, mes ypatingą dėmesį kreipiame į kalbėtojų pasakymą: "Maskva". Mes žinome apie ją ne tiek iš geografijos vadovėlių ir turistinių kelionių, bet ir iš garsiųjų kalėjimų bei "Einamųjų įvykių kronikos" (Chronika tekuščych sobytij — m.p.). Mes žinom apie grupę Maskvos inteligentų, kurie heroiškai kovoja už žmonių, tame tarpe ir tikinčiųjų, teises ir laisvę. Jie daro daug gero visiems skriaudžiamiesiems, nežiūrint tautybės, rasės ar religinių skirtumų. Todėl šių pasiaukojusių žmonių darbai ir vargai mums, katalikams ir geros valios lietuviams, yra artimi, suprantami ir savi".

Toliau šiame Lietuvos katalikų kreipimesi konkrečiai minimi trys asmenys: rusų biologas **Sergejus Kovaliovas**, gynęs Lietuvos katalikų teises; kunigas **Glebas Jakuninas**, išdrįsęs viešai pasakyti teisybę Pasaulinės bažnyčių tarybos suvažiavime Nairobyje; ir kunigas **Dimitrijus Dudko**, persekiojamas už savo uolų pareigingumą. Kreipimasis baigiamas tokiais žodžiais:

"Mes, Lietuvos katalikai, solidarizuojamės su nuteistuoju mokslininku Sergejumi Kovaliovu, su pravoslavų kunigais Glebu Jakuninu ir Dimit-

DARBAI

rijum Dudko. Mes kviečiame viso pasaulio lietuvius ir geros valios žmones veiksmingai užstoti persekiojamus rusų disidentus, o ypač rūpintis, kad atgautų laisvę taurusis lietuvių bičiulis — Sergejus Kovaliovas".

Atsišaukimą pasirašė: "Lietuvos katalikai".

Kad šitas "Aušros" nr. 2 paskelbtas raštas tikrai atspindi Lietuvos katalikų nuotaikas rusų disidentų atžvilgiu, patvirtina ir šių metų pradžioje išleistas "Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos" nr. 21. Čia plačiai aprašomas S. Kovaliovo bylos svarstymas Vilniuje ir lietuvių laikysena. Nors saugumiečių visaip kliudomi, lietuviai šiltai ir su gėlėmis priėmė teisiamojo Kovaliovo žmoną, Nobelio taikos premijos laureatą akademiką A. Sacharovą ir kitus maskviečius, atvykusius į Kovaliovo teismą, juos globojo, paskui gražiai išlydėjo.

"Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos" leidėjai tame pačiame 21-me numeryje savo ruožtu paskelbė tokį pareiškimą:

— Lietuviai katalikai dėkingi Sergejui Kovaliovui už kilnią žmonišką širdį ir meldžia Aukščiausiąjį ištvermės, sveikatos ir visokeriopos palaimos. Rusų disidentų aukos padėjo lietuviams pažvelgti į rusų tautą naujomis akimis.

"Kirche im Gespraech"

Vokietis apie okup. Lietuvos bažnyčios padėtį

Pietų Vokietijos radijas "Suedwestfunk" (Baden) dr. L. Kleino redaguojamoje religinių žinių programoje š.m. pradžioje transliavo Hanso H. Hueckingo apybraižą "Kirche im Gespraech: Chronik der katholishen Kirche Litauens" (Bažnyčia pokalbyje: Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika). Pasinaudodamas kronikų medžiaga, vokietis autorius įžvalgiai pavaizduoja dabartinę Lietuvos katalikų padėtį. Pateikiame apybraižos vertimą, manydami, kad ji verta Į Laisve skaitytojų dėmesio. **Vert.**

Romos katalikai Sovietų Sąjungoje skriaudžiami šiandien ne tik dėl savo tikybinių įsitikinimų bei tarptautinių ryšių, bet taip pat ir dėl to, kad valdžia juos tam tikru laipsniu sutapatina su ukrainiečių, gudų, latvių ir, visų pirma, lietuvių "separatistiniais" ir "nacionalistiniais" elementais.

"Bezbožnik" 1923 kovo 18 rašė:

"Kova prieš katalikų dvasininkus turi būti įnirtingiau vedama, negu prieš rusų bažnyčią, nes katalikai

---

"LKB Kronika", tas nuostabus Lietuvos katalikų pogrindžio leidinys, per ketverius savo gyvavimo metus įrodė, kad ji nesišvaisto pigiais pareiškimais, todėl ir šį jos pareiškimą tenka priimti kaip rimtą liudijimą.

Dr. J. Labutis

yra tvirčiau susiorganizavę už stačiatikius, o katalikiškoji ideologija — glaudžiau susijusi su bendra gyvenimo praktika".

Šie žodžiai išreiškia visą katalikų tragediją Stalino laikais.

Sovietinei kariuomenei užėmus Lietuvą 1944 metais, pradžioje sekė trumpas sąlyginės pakantos laikotarpis. Sąlygos pasikeitė, Lietuvos vyskupam atsisakius pasmerkti partizaninį sąjūdį. Partizanai kovojo su mažesniais raud. armijos daliniais, naikino sandėlius, sovietinius prisitaikėlius ir iki 1951 kliudė žemės ūkio sukolchozinimą.

Vienintelės veikiančios Romos katalikų vyskupijos Sov. Sąjungoje šiandien tebėra Lietuvoje ir Latvijoje. Už Baltijos valstybių ir Vak. Ukrainos sienų veikia vos keturios katalikų bažnyčios. Valstybinė priežiūra praktiškai panaikino betkokius tarpdiecezinius ryšius Sovietų Sąjungos viduje. Gudų jaunuoliai, pavyzdžiui, negali patekti į Kauno ar Rygos kunigų seminarijas, nors jie gali būti teisiami Baltijos kraštuose.

Spėjama, jog šiuo metu Sov. Sąjungoje iš viso esama apie 3 milijonai Romos katalikų, kurių dauguma gyvena Lietuvoje. Tikinčiųjų skaičius, kaip žinoma, tebėra sovietinės statistikos tabu.. Rytų Vokietijos Krikščionių demokratų sąjungos laikraštis "Begegnung" 1967 m. skelbė, kad lietuviai katalikai sudaro 2 milijonus iš bendro trijų milijonų Lietuvos gyventojų skaičiaus. Netgi sovietiniai sociologai galvoja, kad religingumas Lietuvoje viršija Sovietų Sąjungos vidurkį. Jų skaičiavimais, 1958 m. Lietuvoje 81% visų naujagimių buvo krikštijami, 64% santuokų buvo sudaromos bažnyčioje ir 79% mirusiųjų laidojami krikščioniškai. Prasidėjus persekiojimams Chruščiovo laikais, šie skaičiai 1964 m. sumažėję atitinkamai iki 50%, 38% ir 60%. Lietuvoje, kaip visur Rytų Europoje, bažnytinės priklausomybės sąmonė kaimo vietovėse yra žymiai didesnė, negu pramoniniuose didmiesčiuose, kur nuo ateistinės propagandos gana nepriklausomas supasaulėjimas yra daug toliau pažengęs.

Nežiūrint Rytų-Vakarų įtampos mažinimo ir su tuo susijusios Pauliaus VI "Rytų politikos", du lietuviai vyskupai, kaip ir anksčiau, yra sukliudyti eiti pareigas, kunigaudami kaime, toli nuo savo vyskupijų. Antireliginės priekabės ir įžeistas tautinis jausmas sukėlė augantį katalikų gyventojų nepasitenkinimą, kuris galop pasireiškė 17.000 lietuvių pasirašytu protesto laišku Jungtinių Tautų gen. sekretoriui Waldheimui.

Organizuotą lietuvių katalikų pasipriešinimą dokumentuoja "Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika", leidžiama mašinraščiu nuo 1972 kovo 19 kas du-trys mėnesiai. Joje skelbiami įrodyti tikybinės priespaudos ir tikinčiųjų pasipriešinimo atvejai: kaltinamųjų gynimosi kalbos, protesto laiškai, slapti antireliginės propagandos ar kovos su religija potvarkiai, pranešimai apie nesibaigiančius nusižengimus ir administracinę savivalę. Visa tai autentiškai pavaizduoja tikybinę ir bažnytinę padėtį Lietuvoje.

Sovietiniai organai iš pradžių reagavo į kroniką tylėjimu. Užsienio spaudai, Vatikano ir "Laisvės" radijui pradėjus skelbti kronikų ištraukas ("Laisvės" radijas transliuoja "LKB Kroniką" ištisai be praleidimų ar pataisymų — vert. past.), sovietų valdžia ėmė ieškoti kronikos leidėjų

ir kelių, kuriais šis leidinys pasiekia užsienį, bet tie ieškojimai iki šiol buvo bergždi.

Naujasis Religijų reikalų įgaliotinis Lietuvoje Tuménas, 1973.V.8 sukvietęs pirmajam susipažinimui visus pareigas einančius vyskupus ir vyskupijų valdytojus, apgailestavo, kad užsieniui skiriama ir "tarybinę tikrovę šmeižikiškai juodinanti" kronika esanti kunigų darbas ir kad už tai net vienas vyskupas esąs atsakingas.

Dar šiandien patiriamos chruščiovinio laikotarpio represijos drauge su spaudimo sumažėjusiu aštrumu pastarajame dešimtmetyje padrąsino lietuvių katalikų protesto sąjūdį, kokio anksčiau nepastebėta. Tam gal būt pavyzdys ir paskata buvo įvykiai kitose bažnyčiose bei stiprios opozicinės srovės sovietinėje inteligentijoje.

Lietuvos bruzdėjimas veikiai surado kelią į pagrindinį kritiškos inteligentijos organą — "Dabartinių įvykių kroniką" (rus. "Chronika tekuščych sobytij"). Čia iš naujo pasitvirtina stebėjimas, kad šiuolaikinės opozicijos srovės Sov. Sąjungoje iškyla įvairiuose visuomenės sluoksniuose, nors ne be vidinio, dalykiško sąryšio.

Pirmasis dokumentas, su kuriuo Vakarai susipažino "LKB Kronikos" dėka, buvo Vilniaus arkivyskupijos 40 kunigų raštas Kosyginui, rašytas 1969 rugpiūčio mėn. Pasiremdami Leninu ir Sov. Sąjungos konstitucija, kunigai su kartėliu skundėsi dėl Bažnyčios diskriminavimo: sutvirtinimas leidžiamas teikti tik didmiesčiuose; kaimo gyventojams, norintiems savo vaikus sutvirtinti, tenka labai dažnai toli keliauti ir daug pastangų daryti. Rašte nurodomi pavyzdžiai, kaip administracija kliudo dvasininkam atlikti savo pareigas. Jiem neleidžiama padėti kaimyninėm parapijom. Ypatingomis švenčių dienomis, bažnyčioje susirinkus dideliam tikinčiųjų skaičiui, neįmanoma išklausyti visų išpažinčių, nes vietos kunigai negali paprašyti kito kunigo talkon. Net to paties dekanato kunigai neturi teisės reguliariai susitikti.

Ir lietuviai kunigai patvirtina, kas jau žinoma iš stačiatikių bažnyčios: sovietinių organų nurodymai ir baudos bendruomenėm pranešami dažnai tik žodžiu; pareigūnai atsisako juos patvirtinti raštu, o dėl to susidaro nesaugumo, priklausomybės ir savivalės atmosfera.

Kunigai toliau skundėsi, kad bažnyčiai trūksta elementariausių tikybinių knygų: sovietiniais metais legaliai neišspausdinta nė vieno vienintelio katekizmo. Lietuviai kunigai neturi jokios galimybės paruošti vaikus pirmajai komunijai. Kunigai ir pasauliečiai, kurie tokio draudimo nepaisė, pastaraisiais metais buvo sunkiai baudžiami piniginėmis ir kalėjimo bausmėmis.

Patys vaikai diskriminavimu atitraukiami nuo bažnyčios, puolami ir išjuokiami mokyklose, jiem draudžiama aktyviai dalyvauti pamaldose, mišių patarnautojais ar procesijose. Daugelis kunigų už vaikų dalyvavimą pamaldose prievarta perkeliami ar baudžiami piniginėmis baudomis.

Prie smulkmeniškų, bet kasdienybėje labai kliudančių diskriminavimo priemonių priklauso, pavyzdžiui, draudimas naudoti bažnyčiose betkokius techniškus įrenginius, kaip garsiakalbiai. Be to, bažnyčiom la-

bai sunku gauti medžiagų jų išlaikymui ir pastatų taisymui. Vienas svarbiausių punktų keturiasdešimties kunigų rašte lietė visiškai nepakankamas galimybes teologiniam prieaugliui paruošti. Lietuvos kunigų skaičius sumažėjo nuo 1460 (1944 m.) iki 700 (1971 m.), daugiausia dėl kunigų senėjimo ir valdžios potvarkio riboti kandidatų priėmimą į vienintelę Lietuvos kunigų seminariją Kaune, įvedus numerus clausus. Iš 4 kunigų seminarijų, kuriose iki 1940 m. mokėsi kasmet apie 400 klierikų, po karo išliko tik viena seminarija. 1946 m. klierikų skaičius buvo sumažintas iki 150. Šiuo metu Religijų reikalų įgaliotinio įstaiga yra nustačiusi 50 klierikų skaičių.

Priėmimas į kunigų seminariją vyksta tokia tvarka:

1. Kandidatas pristato seminarijos rektoriui vietinio partijos komiteto leidimą studijuoti;
2. Seminarijos rektorius kandidatų sąrašą pristato Religijos reikalų įgaliotinio įstaigai Vilniuje;
3. Įgaliotinis išbraukia jam nepageidaujamus kandidatus, nenurodydamas priežasties;
4. Į išbrauktųjų, neatvykusiųjų ar vėliau iš seminarijos išstojusių vietą nauji kandidatai negali būti priimami.

Paprastai neleidžiama teologijos studijuoti labai gabiem, baigusiem aukštąsias mokyklas (1974 m. iš penkių išbrauktųjų kandidatų trys buvo baigę universitetą) ir turintiem gabumų kalbom.

Mokslo metu klierikai reguliariai iškviečiami ir tiesiog verčiami pranešinėti apie profesorių paskaitas, o taip pat apie tuos kunigus, pas kuriuos jie praleidžia vasaros atostogas. Tokio žinybinio savivaliavimo priemonės yra būdingos dabartinei sovietinės valdžios religinei politikai, kuri žymia dalimi atsisakė fizinio teroro ir naudoja švelnesnes, mažiau permatomas žinybines priemones bažnyčios judėjimo laisvei suvaržyti.

Jeigu anksčiau raštai su gausiais parašais rodė didelį dvasininkų vieningumą, tai dar didesnę kunigų ir pasauliečių solidarumo bangą iššaukė jėzuito Šeškevičiaus nuteisimas 1970 m. ir kunigų Zdebskio ir Bubnio teismai 1971 m. Kiekybės atžvilgiu šios protesto bangos gali būti palygintos tik su žydų ir Krymo totorių apsisprendimo ir laisvės reikalavimais. Kunigų bylose kiekvieną kartą buvo svarbiausias kaltinimas, kad jie ruošė vaikus pirmajai komunijai.

Kun. Šeškevičius gynėsi, remdamasis kunigo pareiga skelbti evangeliją. Savo paskutiniame žodyje jis išsamiai minėjo sovietinę konstituciją ir įvairius Lenino raštus, kuriuose skelbiama ir garantuojama tikėjimo laisvė. Čia vėl išryškėja tvirtas vidinis ryšys su opozicine inteligentija, kuri nepavargdama lygina tikrovę su krašto įstatymais, nes tuose įstatymuose iš tikrųjų kiekvienam užtikrintos gana didelės demokratinės laisvės ir nepriklausomo gyvenimo galimybės.

Kun. Šeškevičius savo gynimosi kalboje paminėjo ir kitus "broliškus socialistinius kraštus, kuriuose gerbiamas leninizmas". Lenkijoje, Rytų Vokietijoje, Vengrijoje ir Čekoslovakijoje sistemingas tikybos mokymas bažnyčiose ir bažnytinėse patalpose esąs visiškai legalus. Jokia-

me Rytų Europos krašte, išskyrus Albaniją, Bažnyčia nesanti taip suvaržyta, kaip vadinamoje "socializmo tėvynėje". Aiškiai prieštaraudama savo praktikai, Sov. Sąjunga ratifikavo 1960 gruodžio mėnesį Jungt. Tautose priimtą susitarimą dėl kovos prieš diskriminavimą švietimo srityje. Šito susitarimo penktame straipsnyje įsakmiai garantuojama tėvų teisė religiškai šviesti ir auklėti savo vaikus. Todėl kun. Šeškevičius kaip kunigas ir kaip valstybės pilietis atmetė betkokią kaltę kaltinamojo akto prasme ir iškėlė savo dvigubą sąžinės pareigą — "patikrinti vaikų tikybos žinias ir juos mokyti tikėjimo tiesų".

Visas bylos svarstymas pasirodė dar labiau abejotinas, sugretinus šiuos principinius samprotavimus su faktine kaltinamojo akto medžiaga. Kun. Šeškevičius galėjo įrodyti, kad jis visiškai neorganizavo jokio sistemingo tikybos mokymo, o tik penkiais atvejais 1970 birželio ir liepos mėnesiais patikrino savo parapijos vaikų, einančių pirmosios komunijos, tikybos žinias. Toks minimalus ir visiškai nepakankamas tikybos mokymas pagal sovietinius įstatymus neperžengia legalumo rėmų. Tačiau septintojo dešimtmečio pradžioje Lietuvos kunigam taip ruošti vaikus pirmajai komunijai buvo slaptai ir tiktai žodžiu uždrausta. Už tokio slapto potvarkio nesilaikymą kun. Šeškevičius buvo nuteistas metus kalėti.

Sovietiniai organai nesitikėjo tokio solidarumo, kurį sukėlė ši byla Lietuvos kunigų tarpe. 1970 lapkričio mėnesį 104 kunigai pasirašė pareiškimą Sov. Sąjungos ir Lietuvos kompartijų centro komitetam, reikalaudami kun. Šeškevičių paleisti ir bendrai panaikinti bažnytinio darbo kliūtis.

Dar aštresnis buvo Panevėžio vyskupijos 126 kunigų protesto raštas Sov. Sąjungos kompartijos centro komitetui 1971 vasario mėn., kuriame sakoma, kad kun. Šeškevičiaus nuteisimas — "aiškus tikybos laisvės pažeidimas . . . kad šita byla sudaryta dirbtinai, nesilaikant tarybinių įstatymų, keleto antireligiškai ir ateistiškai nusiteikusių pareigūnų".

Visus suminėtuosius raštus pasirašė daugiau kaip trečdalis visų Lietuvos kunigų. Be to, ne visi dokumentai pasiekė Vakarus. Toks didelis skaičius rodo ne tik lietuvių kunigų drąsą, bet taip pat išryškina ir jų pasiryžimą nesitaikstyti su diskriminavimais ir varžymais, taikomais kunigam, ir ne tik jiem. Tuo pačiu jie niekur iš esmės nekritikuoja sovietinės sistemos, nors savo keliamais tikybos laisvės reikalavimais savaime jie siekia pakeisti sovietinę tikrovę.

1971 lapkričio mėn. dėl tų pačių nusižengimų buvo teisiami kunigai Zdebskis ir Bubnys, abu nuteisti po vienerius metus kalėti. Teisiant kun. Zdebskį, prie teismo rūmų vyko pogrominio pobūdžio scenos. Nors bylos nagrinėjimo laikas ir vieta buvo slepiami, prie teismo rūmų Kaune susirinko apie 600 žmonių, kuriuos milicija vaikė ir mušė. Apie 20 asmenų buvo suimti, buvo daug sužeistų. Tikrąjį kunigų teismų pagrindą labai aiškiai nusakė kaltintojas: "Visko, ko reikia, išmoko mokykla, todėl nėra pagrindo dar katalikų bažnyčion eiti. Mes neprileisime, kad vaikai būtų kitaip mokomi, negu mokykloje".

1971.IX.26 Santaikos katalikai pa-

siuntė laišką Brežnevui, pasirašytą beveik dviejų tūkstančių žmonių (iš tikrųjų — 1190, vert. p.). Kunigų suėmimas ir nuteisimas už vaikų ruošimą pirmajai komunijai jiem parodęs, kad nesą ko ir begalvoti apie sąžinės ir tikėjimo laisvę: "Mes labai apgailestaujame, kad katalikų teisės, tarsi kokių negrų, yra grubiai pažeidžiamos".

Net kritiškai nusiteikę Maskvos intelektualai smarkiai rūpinosi kun. Zdebskio likimu. Žmogaus teisių gynimo komitetas, kuriam priklauso ir atominis fizikas Sacharovas, kreipėsi į LTSR Auščiausio sovieto prezidiumą ir į UNESCO gen. direktorių Maillot. Kunigo elgesys jokiu požiūriu neprieštaraująs sovietų įstatymams. "Priešingai, jo areštas pažeidžia ne tik Sov. Sąjungos ratifikuotą susitarimą dėl kovos su diskriminavimu švietimo srityje, bet dargi yra baudžiamas nusikaltimas, apibrėžtas LTSR Baudžiamojo kodekso 145 straipsniu" — taip sakoma rašte LTSR Aukščiausiam sovietui.

Ligtolinių protestų bangos viršūnę sudaro du memorandumai Brežnevui ir JT gen. sekretoriui Waldheimui, pasirašyti iš viso daugiau kaip 17.000 Lietuvos katalikų. Apie tai sužinota 1972 kovo mėnesį. Čia dar kartą pakartojami ankstesni reikalavimai toleruoti tikėjimą ne kaip abstraktų principą, bet kaip konkrečią tikrovę:

"... mes prašome tarybinę vyriausybę suteikti mums sąžinės laisvę, kuri yra užgarantuota TSRS Konstitucijoje, bet iki šiol nebuvo vykdoma. Mes norime ne gražių žodžių per spaudą ir radiją, bet rimtų vyriausybės pastangų, kurios padėtų mums, katalikams, jaustis lygiateisiais Tarybų Sąjungos piliečiais".

Rašte Waldheimui tarp kitko sakoma:

"Kreiptis į Jus mus paskatino ta aplinkybė, kad mūsų Respublikos tikintieji negali pasinaudoti tomis teisėmis, kurios išdėstytos Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 18 straipsnyje. Mūsų kunigai, tikinčiųjų grupės ir atskiri katalikai ne kartą šiuo reikalu kreipėsi į aukščiausius Tarybų Sąjungos valstybinius organus, reikalaudami liautis pažeidinėjus tikinčiųjų teises".

1972 gegužės 14 susidegino dvidešimtmetis darbininkas Romas Kalanta, kuris taip pat pasirašė memorandumą Waldheimui. Po jo laidotuvių Kaune įvykę kruvini neramumai, per kuriuos demonstrantai šaukė "Laisvės Lietuvai", buvo nuslopinti, panaudojus parašiutininkų dalinius. Kalanta buvo Maskvos ciniškai paskelbtas "psichiniu ligoniu", kurio savižudybe piktnaudžiavo "neatsakingi gaivalai".

Dviejų kitų lietuvių susideginimas Varėnoje ir Kaune, kaip ir milicijos raidiškai paskutiniu momentu sukliudytas ketvirtojo lietuvio nusižudymas yra neginčijamas katalikų priespaudos įrodymas, o taip pat protestas prieš Lietuvos gyventojų priklausomybę, skriaudas ir priespaudą, kurią ironišku būdu "komunistinio internacionalizmo" vardan vykdo rusiškieji kolonialistai.

1972 balandžio mėn. lietuviai vyskupai išleido ganytojinį laišką, kuris neabejotinai pavaizduoja sunkią hierarchijos būklę:

"Kai kurie kunigai ir tikintieji nepaprastai lengvabūdiškai vertina

tam tikrus faktus, kurie yra mūsų tikrovės ypatingų sąlygų išdava. Tikintieji pasirašinėja raštus, neapgalvodami padarinių". Šiame sąryšyje vyskupai užsiminė įvairius parašų rinkimus. Jų iniciatoriai elgiasi "neatsakingai". Tokie parašų rinkimai negali Bažnyčiai atnešti nieko gero. Bažnyčiai reikia naudotis tik tokiomis priemonėmis, kurios suderinamos su Evangelija: "tos priemonės daugeliu atžvilgių skiriasi nuo pasaulietinių".

Tas bendras ganytojinis laiškas, kaip paskelbė "LKB Kronika", buvo parašytas po to, kai Kauno arkivyskupijos kurijoje apsilankė Sov. Sąjungos kompartijos CK narys. Tas pareigūnas spaudė vyskupus ir grasinimais juos privertė bendru ganytojiniu raštu pasisakyti prieš tikinčiųjų protesto rezoliucijas. Kronikos žiniomis, kai kurie kunigai atsisakė ganytojinį laišką perskaityti iš sakyklos. Jie laikė jo turinį "kanoniškai negaliojančiu", nes jis buvo parašytas, naudojant prievartą.

Eilėje kronikos numerių pateikiama daugiau pavyzdžių, kaip vyksta protestai prieš tęsiamą katalikų diskriminavimą, ypač tikinčiųjų mokinių, kurie turi būti padaryti ateistais ir nutautinti. "LKB Kronikos" 8 nr. skelbiama:

"Jau dveji metai, kai "LKB Kronika" fiksuoja žmogaus teisių pažeidimus Lietuvoje. Jei čia melas, kodėl tarybinė propaganda iki šiol nepaneigė nė vieno šiame leidinyje paminėto fakto? Lietuviai gerbia kitų tautų žmones, tačiau negali būti ramūs, kai po "nacionalizmo" priedanga niekinama tautos praeitis, o prisidengus "internacionalizmu" — vykdomas nutautinimas".

"LKB Kronikos" 9 nr. baigiamas tokiais žodžiais:

"Nepaisant valdžios represijų, "LKB Kronika" bus leidžiama ir ateityje. Ji nustos eiti tik tada, kai valdžia bažnyčiai ir tikintiem suteiks bent tiek laisvės, kiek jos garantuoja TSRS konstitucija".

Sov. Sąjungai pavyks tik tada susitvarkyti su opozicija, kai ji nebeslopins simptomų, bet pripažins blogį iš esmės ir jį pašalins. Pagaliau, tai būtų gera marksistinė tradicija ištirti priežastis ir nepasilikti paviršiuje. Tačiau iš tarybinės vadovybės negalima tikėtis pramatomoje ateityje, kad ji, pavyzdžiui, pasektų kinų komunistų patarimais: klausytis masių ir iš jų mokytis. Juo mažiau to galima tikėtis, kai nekreipiama dėmesio net tokiem kompetetingiem mokslininkam, kaip Sacharovas.

Lietuvos įvykiai rodo, kad opozicija šiame krašte, daug labiau veikiamame Vakarų Europos politinės tradicijos, negu Rusija, persunkia viešąją nuomonę ir priverčia save išklausyti. Ji nėra linkusi susitaikyti su savivaliaujančia administracija ir nevykdomomis konstitucijos garantijomis. Pilietinė drąsa ir pilietinis pasitikėjimas nebesulaikomi baimės ir teroro, kaip Stalino laikais. Verta pažymėti, kokį didelį vaidmenį šios sąmonės atgaivinime atliko katalikų bažnyčia.

Sulietuvino **dr. J. L.**

Į LAISVĘ
kitas numeris
išeis gruodžio mėnesį.

JAV LB VIII Tarybos rinkimai

Tarybos sąranga

Pagal veikiančius Jungtinių Valstybių Lietuvių bendruomenės organizacinius nuostatus bendruomenės taryba yra vyriausias bendruomenės organas, kurį sudaro trejiem metam pilnateisių lietuvių rinkti atstovai plus krašto valdybos nariai ir apygardų pirmininkai. 1949 Vliko priimti Laikinieji PLB santvarkos nuostatai (28 str.) buvo nustatę bendruomenės tarybai demokratinę sąrangą: tarybą sudaro krašto pilnateisių lietuvių tiesioginiu ir slaptu balsavimu rinkti atstovai. Tarybos demmokratinė sąranga buvo palikta ir JAV LB Laikinojo organizacinio komiteto 1952.III.6 priimtuose JAV LB Laikinuosiuos įstatuos: LB tarybą sudaro trejiem metam visų pilnateisių lietuvių tiesioginiu ir slaptu balsavimu renkami nariai. Šie JAV LB Laikinųjų įstatų demokratinės LB tarybos nuostatai I-sios JAV LB tarybos sprendimu buvo įrašyti 1956. IV.22 priimtuose jau nuolatiniuose JAV LB įstatuose. Tačiau tarybos išrinktoji JAV LB centro valdyba demokratine tarybos sąranga nebuvo užganėdinta. Esą netikslinga ir neteisinga, kad centro valdybos žmonės, kuriem tenka nešti sunkiausią bendruomenės organizacijos vykdomų darbų naštą, bendruomenės vyriausiame organe — taryboje neturi mandato. Iš pamiršiaus tokia valdybos pretenzija atrodo pagrįsta. Tačiau ji priešinga bendruomenės tarybos demokratinei sąrangai, nes šalia visų pilnateisių lietuvių rinktų atstovų tarybos nario teises pripažįsta ir LB vykdomojo organo pareigūnam. Tuo būdu LB taryba tampa ne demokratiniu, o hibridiniu organu, kurio tik dalis yra demokratinė, atėjusi visuotiniais rinkimais, o antra dalis yra autoritetinė, arba veikmeninė, atėjusi iš valdybos nario pareigų autoriteto. Vis dėlto, nepaisant LB valdybos minėtos pretenzijos aiškios prieštaros LB tarybos demokratinei sąrangai, jau I-oji JAV LB taryba 1957.IX.2 JAV LB tarybos demokratinę sąrangą pakeitė į hibridinę, nustatydama, kad JAV LB tarybą sudaro: a) visų pilnateisių lietuvių rinkti atstovai ir b) centro valdybos nariai ir bendruomenės apygardų pirmininkai arba apygardų valdybų atstovai.

Šiaip pažeista bendruomenės organizacijos demokratinė sąranga buvo palikta galioti ir 1960.IX.24 perredaguotuos JAV LB įstatuos. Autoritetinis, veikmeninis principas tarybos sąrangoje net buvo sustiprintas, šalia centro valdybos narių tarybos atstovo mandatą suteikiant ir kitų LB centrinių institucijų pirmininkam. Naujuosiuose, 1972.IV.30 tarybos priimtuose, JAV LB įstatuose anas autoritetinio principo LB taryboje išplėtimas vėl buvo susiaurintas tik į krašto valdybos narius ir apygardų pirmininkus.

Galima laukti, kad vyresniajai LB veikėjų kartai, brendusiai nepriklausomos Lietuvos autoritetinio režimo aplinkoje, pamažu išeinant iš apyvartos ir ateinant jau JAV demokratinėj aplinkoj brendusiem veikėjam, bus atstatyta ir JAV LB tary-

bos integrali demokratinė sąranga vietoj dabartinės hibridinės.

Antra vertus, jei ir toliau nebus atstatyta LB tarybos demokratinė sąranga, o palikta ligšiolinė hibridinė, tuo atveju, atrodo, būtų tikslinga LB tarybos atstovo mandatą suteikti ne tik LB kai kuriem aukštiesiem pareigūnam, bet ir kitų tautinių organizacijų bei institucijų atstovam, pvz. Lietuvos vyčiam, ateitininkam, skautam, jaunimo sąjungai, moterų organizacijom, redakcijom, parapijom arba ir kai kieno siūlomiem LB apylinkių pirmininkam, etc.

Renkamųjų LB tarybos atstovų skaičius, neskaitant ex officio gaunančių tarybos atstovo teises, lig šiol nėra nusistovėjęs. I-joj taryboj buvo 27, II-joj — 20, III-joj ir IV-joj po 31, V-joj — 37, VI-joj 37 teisėti ir 5 "įteisinti", VII-joj — 42 ir VIII-joj — 60. Pridėję apygardų pirmininkus ir krašto valdybos narius, VIII-joj taryboj turėsime apie 80 sprendėjų. "Kam tokį griozdą išaugino" — klausia LB vienos apygardos rinkimų komisijos pirmininkas. Tikrai, kuriais sumetimais toks infliacinis tarybos atstovų skaičius nustatytas, viešumoje neteko pastebėti. Taip pat nėra duomenų įtarti, juoba nutarti, kad 20 galvų taryba buvo buvusi mažiau darbinga, mažiau vaisinga ar mažiau išmintinga už tas, kuriose buvo 31, 37, 42 atstovai plus dar ex officio galvos. Tarybos sudėties didinimas savaime dar nereiškia ir jos sugebėjimų bei paveikumo didinimo, o veikiau reiškia tik jos kaštų ir kai kurių nepatogumų tarybai susirinkti didinimą. Todėl tarybos atstovų didinimui turi būti tikrai rimta priežastis.

Dėmesio vertas LB tarybos sąrangai priekaištas, kad vietoj mirusio ar pasitraukusio tarybos nario ateina daugiausia iš eilės balsų gavęs kandidatas. Daugumos sistemos rinkimuose, kur bendrame kandidatų sąraše dalyvauja įvairių grupių siūlomi, kartais diametraliai skirtingų nusistatymų, kandidatai, toks metodas netinka, nes gali pakeisti tarybos daugumą, t.y. pačių balsuotojų valią. Todėl daugumos sistemoje "už durų" laukiančių kandidatų eilės negali būti. Juk tokiu atveju nei nauju kongresmanu, nei senatorium, nei viceprezidentu ar prezidentu neina kandidatas. O jau kadencijos metu mirus ar atsistatydinus, arba gubernatorius skiria naują, arba kongresas renka, arba daromi nauji rinkimai vakuojančiai vietai užimti.

Tarybos rinkimų tvarka

Tarybos rinkimų tvarka beveik su kiekvienais tarybos rinkimais vis buvo mažiau ar daugiau keičiama. O tačiau ir VIII-sios tarybos rinkimų tvarka tebesišaukia pataisoma.

I-sios ir II-sios tarybos rinkimam visose Jungtinėse Valstybėse buvo tik viena rinkimų apygarda su vienu bendru kandidatų sąrašu. Visi JAV pilnateisiai lietuviai iš 95 kandidatų į I-ją tarybą turėjo atrinkti 27 atstovus, į II-ją — iš 76 kandidatų 20 atstovų. Numanu, kad ir sąmoningam balsuotojui iš 95 kandidatų susirasti 27 sau patinkamiausius, arba iš 76 sau patinkamiausius 20, nėra lengvas, juoba greitas sprendimas prie rinkimų urnos. Visai natūralu, kad tokiuose balsavimuose daugiausia balsų tenka tiem kandidatam, kuriem tinka amerikiečių "celebrity" ar lietuvių žymūno, įžymybės pavadinimas, nors tos įžy-

mybės kartais su pačios LB tarybos uždaviniais ir nedaug ką bendra beturėtų. Tur būt todėl jau III-ją tarybą rinkome apygardomis. (Beje, Laikinojo Organizacinio komiteto 1952 priimtuose LB laikinuosiuose įstatuose (44 str.) jau buvo nustatyta, kad "JAV Lietuvių Bendruomenės Tarybos rinkimai vyksta apygardomis". Tik vėliau tas nuostatas buvo pakeistas).

I-sios, II-sios, III-sios tarybos rinkimų tvarką galima laikyti ir cenzine, nes už balsavimo teisę reikėjo susimokėti tautinio solidarumo įmokas. Su IV-sios tarybos rinkimais tas "cenzas" buvo panaikintas ir balsuotojų skaičius pusėtinai šoktelėjo: II-sios tarybos rinkimuose buvo 4137, III-sios — 4648, o IV-sios jau 7575.

Jau organizaciniame komitete (Loke) prasidėjo nesutarimai, ar LB tarybos rinkimam taikyti daugumos (mažoritarinę) sistemą, ar proporcinę? Ir Loke ir LB taryboje lig šiol vis laimi daugumos sistema prieš proporcinę, nors proporcinė būtų palankesnė išeivijos pasaulėžiūrinių nuotaikų vaivorykštei pasireikšti.

Savo ruožtu daugumos sistema šlubuoja ta prasme, kad dažnas tarybos mandatas tenka tokiam kandidatui, kuris nesurenka visų balsų absoliutinės daugumos. Mat, esant ne dviem, o daugiau kandidatų vienam mandatui, balsai išsisklaido, juoba, kad balsuotojas, neišskiriant net sovietinių balsavimų, neverčiamas balsuoti už tiek kandidatų, kiek renkama atstovų, o gali tenkintis pabalsavęs už vieną ar du, nors renkami 4 ar 5 atstovai. Balsam išsisklaidžius, ir pirmaujantieji kandidatai nesurenka visų balsų absoliutinės daugumos. Kaip šią daugumos sistemos ydą pataisyti, matyt, lig šiol neturima recepto. Ir JAV senato ar prezidento rinkimuose, kai kandidatuoja ne du, o trys ar keturi kandidatai vienam postui, išrinktasis nesurenka visų balsų absoliutinės daugumos.

Su III-sios LB tarybos rinkimais, pradėjus juos vykdyti apygardomis, rinkimų procesas buvo suskaldytas į dvi dalis: dalis rinkimų proceso vyksta rinkimų apygardos rėmuose, dalis — visų apygardų bendroje plotmėje. Apygardomis vyksta kandidatų siūlymas ir balsavimas, o mandatų paskirstymas apygardom vyksta jau po balsavimo, visų apygardų balsus sudėjus į bendrą katilą ir pagal apygardos balsų skaičių jai paskiriant proporcingą dalį tarybos mandatų.

Šioks rinkimų proceso suskaldymas, nors iš paviršiaus gali atrodyti visai teisingas, nes sudaro sąlygas nustatyti kiekvienam tarybos mandatui vienodą balsų skaičių, vis dėlto rinkimam apygardomis nepritaikomas, nes pažeidžia demokratinių rinkimų principus, kurie reikalauja, kad rinkėjai, ir kandidatus statydami ir už juos balsuodami, tikrai žinotų renkamųjų mandatų skaičių. Kai rinkėjai nežino, kiek jų apygarda turi mandatų, kiek reikia išrinkti atstovų, tai rinkimų procese ne tik neaišku, kiek galima siūlyti kandidatų (jų siūlomas kiekis priklauso nuo to, kiek reikia išrinkti atstovų), bet ir negalima išlaikyti demokratinių rinkimų lygybės principo. Pvz. kad ir VIII-sios tarybos rinkimuose pagal rinkimų taisykles buvo leista balsuoti: Chicagos apygardoje už 24 kandidatus, Detroito — už 6, o po balsavimo pagal tas pačias taisykles paaiškėjo, kad

Chicagos apygardai tenka tik 20 mandatų, Detroito — tik 4 mandatai. Kuo pagrįstas toks balsavimas, kai 20 atstovų išrinkti balsuojama už 24 kandidatus, ne už 20? Ar teisingas toks balsavimas, kai 4 atstovam išrinkti balsuojama už 6? Maža to. Tokią privilegiją turi tik kai kurios rinkimų apygardos. Kitos tuo atžvilgiu nuskriaustos. Taigi rinkimų lygybės principas pažeistas. Savo ruožtu, taisyklės nustatė Clevelando apygardoje balsuoti ne daugiau, kaip už 6 kandidatus, Bostono — už 3, Hartfordo — už 4, New Yorko — už 4. Tačiau po balsavimo pagal tas pat taisykles Clevelando apygarda gauna 6 atstovus, Bostono — 4, Hartfordo — 5, New Yorko — 6. Ar teisingas toks balsavimas, kai taisyklės leidžia balsuoti už 6 kandidatus, o po balsavimo nustato 8 atstovus? leidžia balsuoti ne daugiau, kaip už 3, o po balsavimo nustato 4 atstovus? leidžia balsuoti už 4, o po balsavimo nustato 5 ar net 6 atstovus? Kas Clevelando, Bostono, Hartfordo, New Yorko apygardom tuos nebalsuotus atstovus išrinko? Jie atsirado ne balsuotojų valia, o tik visai pašalinių aplinkybių dėka. Ir tai yra ne tik rinkimų lygybės principo pažeidimas, bet apskritai nesiskaitymas su demokratiniu rinkimų procesu. Teisingai VIII-sios tarybos vienos apygardos rinkimų komisijos pirmininkas po rinkimų rašė:

— Pagal šią sistemą New Yorko apygarda su tais pačiais 697 balsuotojais gali gauti nuo 3 iki 7 mandatų — žiūrint . . , koks Čikagoj bovo oras ir kiek Marquette Parke paveikė **Naujienų** lojimas. Kitaip sakant, N.Y. mandatų skaičius pareis nuo kitų apygardų, ypač nuo Čikagos balsuotojų skaičiaus, nes vien Čikaga gali nulemti, ar balsuotojų bus buvę 9 ar 6 tūkstančiai, atseit, ar koeficientas mandatams nustatyti bus 150, ar 100. Kas gali įtikinančiai paaiškint, kokia teorine teisybe ar praktine nauda pateisinama tokia "proporcinė" sistema?

Aišku, tokiai rinkimų tvarkai, kuri pažeidžia rinkimų lygybės principą ir kai kuriose rinkimų apygardose be balsuotojų valios "išrinkdina" dalį atstovų, pateisinimo nėra, išskyrus taisyklių leidėjų užsispyrimą. Šia prasme dėmesio vertos taisyklių leidėjų reakcijos į savo laiku (renkant VI-ją tarybą) garbės teismo atitinkamą išaiškinimą. Esą tai taisyklių leidėjų niekinimas, prievartavimas ir neatsižvelgimas į LB reikalus. Taigi! Kai šitaip buvo sutiktas ir suprastas garbės teismo kompetentingas išaiškinimas, nenuostabu, kad ir vėlesnės rinkimų taisyklės tą išaiškinimą ignoravo, vis išleisdamos iš akių, kad rinkimų apygarda yra visai nepriklausoma nuo kitų rinkimų apygardų duomenų, kad yra visai savarankiškas rinkimų vienetas visam rinkimų procesui, pradedant rinkikais, kandidatais, balsavimais ir baigiant mandatais, kuriuos privalu nustatyti prieš balsavimą.

Šioj vietoj dera pastebėti, kad apskritai klaidingas yra mastas nustatinėti atstovų skaičių pagal apygardos balsuotojų skaičių, kuris gali kaitaliotis pagal visai atsitiktines aplinkybes. Taisyklių leidėjam verta žinoti, kad, nustatant apygardai mandatus, balsuotojų skaičius yra tik vienas iš tam tinkamų elementų, bet anaiptol ne vienintelis, nes **atstovas ne tik balsuotojam atstovauja, bet visiem savo apygardos lie-**

tuviam, todėl, nustatant apygardos mandatus, nedera išleisti iš akių ir šio elemento.

Rinkimų organizacija

I-sios ir II-sios tarybos rinkimus vykdė Vyriausioji rinkimų komisija ir 55 bei 56 apylinkių rinkimų komisijos. Su III-sios LB tarybos rinkimais, įvedus rinkimus apygardoms, atsirado ir apygardų rinkimų komisijos. Vyr. Rinkimų komisijai vadovaujant, III-sios LB tarybos rinkimus vykdė 5 apygardų rinkimų komisijos ir 56 apylinkių rinkimų komisijos; IV-sios tarybos — 5 apygardų ir 63 apylinkių rinkimų komisijos; V-sios tarybos — 5 apygardų ir 62 apylinkių rinkimų komisijos; VI-sios — 9 apygardų ir 55 apylinkių rinkimų komisijos; VII-sios — 8 apygardų ir 59 apylinkių rinkimų komisijos; ir VIII-sios — 10 apygardų ir apylinkių rinkimų komisijos.

LB tarybos rinkiminės apylinkės teritorija atitinka veikiančios LB apylinkės teritoriją, o tarybos rinkimų apygardos teritorija, su kai kuriomis išimtimis, atitinka LB veikiančių apygardų teritoriją. Pats toks sutapdinimas rinkimų apylinkės ir apygardos su LB organizacijos administracine-organizacine apylinke ir apygarda apskritai yra tikslingas, išskyrus Chicagos apygardos atvejį. LB Chicagos apygardos teritorija nėra pati didžioji, bet yra pati gausioji lietuvių. Ir tokia unikali Chicagos apygardos padėtis nesiderina nei su visomis kitomis LB apygardomis, nei su pačiu demokratiniu rinkimų lygybės principu. Savo mase Chicagos apygarda yra tarsi saulė, o visos kitos apygardos — tik jos planetos. Susidaro nenormali padėtis, kai LB taryboje iš 42 mandatų, priklausančių 8 apygardom, vienai Chicagos apygardai tenka 24 mandatai. Šioji anomalija yra šalintina. Chicagos apygardos "kolosas" reikia suskaldyti į kokias tris apygardas. Pvz. viena galėtų apimti tik Marquette parko ir E. Chicagos apylinkes; kita — Bridgeporto, Brightonparko, Cicero, Gage parko, Melrose parko pylinkes; o dar kita — apylinkes už Chicagos ribų: Auroros, Beverly Shores, E. St. Louis, Hot Springs, Kenosha, Lemont, Milwaukee, Omaha, Rockford, Roseland ir Waukegan.

Rinkimų organizacijos formalus uždavinys yra labai siauras — rinkimų taisyklių rėmuose įgalinti dalyvauti rinkimuose tuos, kurie dalyvauti nori. Bet tai yra labai vienašališkas LB tarybos rinkimų proceso supratimas. Praktiškai LB tarybos rinkimų procesas šalia savo formalaus uždavinio — trejiem metam išrinkti LB tarybos atstovus, turi dar ir platesnį, tautinį uždavinį — suteikti išeivijos lietuviam progą lietuviais prisipažinti ir pasirodyti. Lietuviais prisipažinti ir pasirodyti net ir tiem lietuviam, kurie šiaipjau yra nuo lietuviškojo gyvenimo atitrūkę, nepriklauso nei kuriai lietuvių organizacijai, nei lietuvių parapijai, dažnas ir lietuvių kalbos nemoka. LB tarybos rinkimų proceso šį antrąjį aspektą rinkimų nuostatai tik trumpai primena:

— *Balsuoti yra kiekvieno pilnateisio ne jaunesnio kaip 18 metų amžiaus JAV lietuvio tautinė pareiga ir garbė (35 str.).*

Kai balsavimas yra tautinė pareiga ir garbė, tai natūralu, kad rinkimų organizacija šiai tautinei pareigai at-

likti ir šiai tautinei garbei pademonstruoti pasistengtų sudaryti juo palankesnes ir patrauklesnes sąlygas. Pvz. ar šia prasme nebūtų tikslinga LB tarybos rinkimų dieną sutapdinti su MOTINOS DIENA, antrąjį gegužės sekmadienį? Juk lietuvė motina faktiškai yra pirmasis ir pagrindinis lietuvybei išlaikyti veiksnys. Motina ta prasme yra ir lietuvybės motina, lietuvybės patronė. MOTINOS DIENOS tradiciją pasirinkdami ir savo tautinei pareigai atlikti ir savo tautinei garbei demonstruoti, patiem LB tarybos rinkimam galėtume sudaryti šventišką aplinką ir tuo skatintume rinkimuose dalyvauti ir lietuvybei atvėsusius.

Savo ruožtu, rinkimų organizacija neturėtų balsuotojo sunkinti nebūtinais formalumais. Pvz. tokiu nebūtinu balsavimo formalumu tenka laikyti VIII-sios tarybos rinkimų taisyklėse įvestas balsuotojo parašo būtinumas, atrodo, paskolintas iš amerikiečių praktikos. Šioji LB VIII tarybos rinkimų naujovė jokiu būdu nesudaro balsuotojui patrauklumo. Ir ne todėl, kad ir mažai raštingas nesugebėtų savo parašo balsuotojų lape šiaip taip suraityti, bet pirmiausia dėl savo psichologinio poveikio. Mūsų žmogus įpratęs į savo parašą žiūrėti kaip į labai rimtą dalyką. Jam parašas yra įsipareigojimo simbolis ir todėl lengva ranka nelinkęs jo dėti. Kam savo metu teko rinkti parašus po jaunimo peticija, tas bus ne kartą susidūręs su klausimu, ar tikrai jis, tas parašas, reikalingas? ar nebus kartais jis panaudotas kokiam kitam reikalui?

Atrodo, kad tas balsuotojo parašo nuostatas VIII-sios tarybos rinkimų taisyklėse bus atsiradęs ryšium su priekaištais kai kuriom Chicagos apylinkėm dėl VII-sios tarybos balsavimo sąžiningumo. Esą kažkuri LB Chicagos apylinkė, pasirūpinusi ar **Draugo**, ar **Naujienų** prenumeratorių adresus ir jų adresatam išsiuntinėjusi balsavimo korteles. Jei taip iš tikrųjų ir buvo buvę (joks kompetentingas organas to nėra nustatęs ir paskelbęs); tai tokią iniciatyvą, skatinusią lietuvius atlikti savo tautinę pareigą ir savo tautinę garbę pademonstruoti, tektų tik sveikinti ir toliau plėsti. Nagi ir mūsų apylinkės valdyba kartais pasinaudoja LB reikalui kitų institucijų adresynu. Beje, niekam nepaslaptis, kad pvz. adresas, duotas vienam amerikiečių žurnalui, su laiku atsiduria ir kelių kitų amerikiečių laikraščių bei žurnalų valioje. Matyt, ir amerikiečiai savo reikalui adresus medžioja ne tik iš telefonų knygų, bet ir įvairiais kitais būdais. Bet net ir prileidus, kad vienoj kurioj rinkimų apylinkėje pasitaikė nesąžiningumo, ar tikslinga tuo pre-

Norint išlaikyti žmoguje gyvą mintį, intelektualinį budrumą, reikia nesitenkinti programų skelbimu, o visais galimais būdais jų idėjas pakartotinai ir nuolat nuleisti į asmenį ir asmenį artinti į idėją.

Juozas Brazaitis

Juozas Gaila
JAV LB LB Valdybos pirmininkas 1973-1976

Reikia, kad organizacijos idėjos virstų iš pradžių medžiaga asmens galvojimui, paskui virstų jo nuosavu galvojimu ir jautimu. Paskui jos virs ir aplinkiniuose galvojimo šviesa ir spyruokle veikti.

Juozas Brazaitis

tekstu sunkinti ir kitų 58 apylinkių balsuotojus? (VII-sios tarybos rinkimuose buvo 59 apylinkės). Pagaliau, kaip pačių amerikiečių nuolatiniai nusiskundimai rinkimų vykdymo nereguliarumais liudija, balsuotojo parašas net nėra tikra apsauga, o LB tarybos rinkimuose jis tikrai sunkino balsuotojo padėtį. LB tarybos rinkimai dėl įvesto balsuotojo parašo tikrai **plus deficit quam proficit!**

Rinkimų rezultatai

Turint galvoj VIII-sios tarybos rinkimuose varytą jų, tų rinkimų, boikotavimo akciją, rinkimų rezultatai yra patenkinami, bet nėra džiuginantys. Palyginti su VII-sios tarybos duomenimis, VIII-sios tarybos rinkimuose: 1) Los Angeles apyg. balsuotojų sumažėjo 21%; visai iškrito S. Francisco ir Portlando apylinkės; 2) Chicagos apygardoje balsuotojų sumažėjo net 44.6%, o didžiojoj Marquette parko apylinkėje net 58%; visai iškrito Rockfordo ir Roselando apylinkės; 3) Detroito apyg. balsuotojų sumažėjo 38%; 4) Clevelando apyg. — 15%; 5) Bostono apyg. — 16%; 6) Hartfordo apyg. — 9%; New Yorko apyg. — 9%; 8) New Jersey apyg — 25%; 9) Philadelphijos apyg. — 27%; 10) tik Floridos apyg. balsuotojų padidėjo 255%, nes prisidėjo naujos Auksinio Kranto ir Palm Beach apylinkės.

Žemiau dedama lentelė įgalina palyginti ne tik visų LB tarybų balsavimo duomenis, bet ir LB organizacinio tinklo padėties raidą, ir atskirų vietovių lietuvių bendruomeninį pastovumą.

LENTELĖ

Apygardų apylinkės	I 1955	II 1958	III 1961	IV 1964	V 1967	VI 1970	VII 1973	VIII 1976
1. Vakarų apyg.								
Long Beach	27	--	--	--	--	64	--	--
Los Angeles	133	116	78	445	255	183	277	196
Paštų	--	--	7	81	--	--	--	17
Phoenix	--	--	--	62	67	42	46	54
Portland	--	--	--	--	--	--	13	--
S.Francisco	--	9	13	19	34	23	57	--
Santa Monica	--	--	--	--	--	41	90	114
Seatle	--	--	--	17	12	--	--	--
VISO	160	125	98	624	368	353	483	381
2. Chicagos apyg.								
Aurora	--	--	24	36	40	27	35	27
XVIII kolonija	78	23	32	--	--	--	--	--
Beverley Shores	--	--	--	--	43	65	75	17
Bridgeport	262	81	102	112	141	96	108	32
Brightonpark	302	164	122	291	413	388	442	363
Cicero	202	137	166	266	417	384	555	328
East Chicago	117	81	119	182	144	80	139	34
E.St.Louis	50	40	57	108	64	58	69	50
Evanston	--	--	--	37	19	--	--	--
Gage Park	--	--	105	144	276	223	235	106
Grand Rapids	98	61	50	100	92	81	78	x)
Jaunimo Centras	--	81	72	45	35	--	--	--
Hot Springs	--	--	--	--	--	--	60	89
Kenosha	--	53	85	111	148	98	102	107
Lemont	--	--	--	115	83	95	190	176
Marquettepark	440	277	455	796	1133	1206	2008	833
Melrose Park	79	52	76	125	134	64	106	64
Milwaukee	44	25	19	22	20	24	26	20
North Chicago	73	40	--	--	--	--	--	--
Paštu	22	26	22	--	--	--	--	25
Omaha	137	64	57	146	110	82	103	108
Pravažiuojančių	--	--	--	92	--	--	--	--
Rockford	55	57	59	78	83	83	65	--
Roseland	105	88	59	41	77	54	20	--
Sokolų salė	--	--	26	--	--	--	--	--
St.Louis	78	28	28	55	34	--	--	--
Springfield	71	13	21	31	33	--	--	--
Tėviškės parapija	--	23	--	--	--	--	--	--
Town of Lake	136	53	27	56	59	--	--	--
Waukegan	69	47	65	65	79	126	107	75
West Side(Chic.)	50	43	--	68	27	--	--	--
VISO	2446	1531	1848	3148	3792	3234	4523	2462

x) Grand Rapids apylinkė priskirta Detroito apygardai

3. Detroito apyg.								
Ann Arbor	--	--	10	--	--	--	--	--
Detroitas	355	242	154	376	659	404	794	470
Grand Rapids	98	61	50	100	92	81	78	70
VISO	453	303	214	476	751	485	872	540
4. Ohio apyg.								
Akron	--	--	--	16	--	--	--	15
Buffalo	--	--	22	24	49	36	42	31
Ann Arbor	--	--	10	--	--	--	--	--

Apygardų apylinkės	1955 I	1958 II	1961 III	1964 IV	1967 V	1970 VI	1973 VII	1976 VIII
Centrinė	--	--	23	4	--	--	--	12
Cleveland	417	273	368	543	898	534	652	655
Columbus	53	21	--	--	--	26	40	9
Dayton	--	--	--	34	31	--	--	--
Detroitas	355	242	154	376	659	404	794	x)
Pittsburgh	30	29	12	129	296	--	352	210
Rochester	126	98	105	172	172	188	113	83
VISO	981	663	694	1298	2105	1188	1993	1015

x) Detroitas priskirtas naujai Detroito apygardai

5.Bostono apyg.

Bostonas	176	122	120	242	264	220	275	
Brocktonas	106	73	71	110	86	121	155	
Lawrence	43	14	14	--	--	--	--	
Providence	--	--	--	--	--	--	--	
Cape Cod	--	--	--	--	--	--	--	
VISO	429	272	386	461	591	481	539	453

6/Hartfordo apyg/

Bridgeport	--	--	--	58	49	63	27	34
Centrinė	--	--	10	8	--	--	--	--
Hartfordas	142	70	85	117	136	120	113	117
New Britain	37	20	29	25	38	43	43	51
New Haven	--	64	58	59	66	73	53	47
New London	--	--	--	--	--	15	32	30
Putnam	49	45	24	48	60	66	68	73
Stamford	51	39	31	100	49	36	38	31
Waterbury	195	107	191	200	178	277	325	239
VISO	474	345	428	615	576	693	689	622

7.New Yorko apyg.

Amsterdam	72	37	26	34	--	--	--	--
Brooklyn I	154	--	--	--	--	--	--	--
Brooklyn-Union	90	36	--	--	--	--	--	--
Bushwick	22	25	22	25	29	39	30	67
Centrinė	--	--	40	35	--	--	--	--
Cypress Hill--Woodhaven	53	114	276	169	156	469	277	260
Great Neck	54	39	40	54	72	187	84	88
Yonkers	15	--	--	--	--	--	--	--
Queens	--	--	39	37	43	62	51	50
Manhattan-Bronx	39	25	24	41	45	108	87	21
Maspeth	60	40	30	32	59	133	135	66
N.Y.Ridgewood	187	98	78	97	147	241	111	145
Ridgewood	45	24	24	--	--	--	--	--
Selden	18	--	--	--	--	--	--	--
White Plains	24	18	--	--	--	--	--	--
VISO	833	456	599	524	551	1239	775	697

8.New Jersey apyg.

Elizabeth	123	98	104	92	152	163	117	121

Apygardų apylinkės	I 1955	II 1958	III 1961	IV 1964	V 1967	VI 1970	VII 1973	VIII 1976
Jersey City	34	19	24	31	17	35	40	25
Kearny	71	44	67	35	43	54	63	65
Linden	51	33	37	70	76	71	53	40
Newark	131	74	68	170	103	188	333	236
Paterson	114	87	67	145	140	150	197	115
VISO	524	355	367	543	531	661	803	602
9.Pietryčių apyg.								
Baltimore	98	66	119	102	135	118	163	69
Petersburg	--	--	--	16	50	--	67	x)
Philadelphia	212	120	109	183	274	320	158	193
Pietų New Jersey	--	--	--	49	31	76	65	73
Scranton	--	--	--	--	--	--	36	--
Washington,D.C.	--	--	--	--	88	120	146	64
Wilkes Barre	--	--	--	12	33	--	--	--
Centrinė	--	--	--	--	--	--	--	11
VISO	310	186	228	362	611	634	635	410
x)Petersburg apylinkė priskirta Floridos apygardai.								
10.Floridos apyg.								
Auksinio kranto	--	--	--	--	--	--	--	55
Palm Beach	--	--	--	--	--	--	--	77
Petersburg	--	--	--	16	50	--	67	98
Centrinė	--	--	--	--	--	--	--	8
VISO	--	--	--	16	50	--	67	238
Paštu	759	204						
VISO	6916	4137	4648	7575	9125	8483	10440	7420

Pastaba: Išskyrus Bostono apygardos rinkimų komisijos pirmininką, kitų apygardų rinkimų pirmininkai buvo nuoširdžiai paslaugūs suteikti šiai lentelei reikalingus VIII-sios tarybos rinkimų duomenis. Jiems didelis ačiū.

Konsolidacijos ar fragmentacijos keliu?

Jau 1960 L. Dambriūnas, apžvelgdamas penkiolikos pokario metų mūsų išeivijos visuomeninę veiklą, teisingai įžvelgė, kad "tarptautinė politinė raida nėra mums palanki", kad "dėl to reikia ruoštis ilgai kovai", kad "tam gi reikia sąmoningos, stiprios, gajos tautinės bendruomenės" ir kad todėl "vienas iš svarbiausių uždavinių yra mūsų tautinės bendruomenės stiprinimas, nes ji yra visokios veiklos Lietuvos labui pagrindas" (Į Laisvę, 1960, Nr. 20). VIII-sios LB tarybos rinkimai aiškiai byloja, kad tasai "visokios veiklos Lietuvos labui pagrindas" nuo 1973 iki 1976, užuot sustiprėjęs, yra pusėtinai sukrėstas. Ir ta Amerikos lietuvių tautinės bendruomenės pastarųjų metų atžanga nėra kokia staigmena. Jai priešiškos nuotaikos visą laiką buvo juntamos. Seniau ją kamavo skirtingų pasaulėžiūrų kovinės aistros. Su dypukų imigracija — senųjų ir naujųjų ateivių nesusigyvenimas ir tarpusavio susipratimo stoka. O keleriais pastaraisiais metais pagrindiniu Amerikos lietuvių nedarnos veiksniu pasidarė Lietuvos vadavimo uždavinių Jungtinėse

Valstybėse vykdymas. Ne be pagrindo, apžvelgiant LB VII-sios tarybos rinkimus, buvo konstatuota, kad "tik petriotinės išeivijos vieningumą konsolidavusi, mūsų išeivija pajėgtų sutelkti ilgai distancijai reikalingus dvasinius ir medžiaginius išeivijos išteklius" ir kad "būtų nedovanotinas apsileidimas ir gal net tikras nusikaltimas Lietuvai, jei ir akivaizdoje ilgo ir sunkaus kelio į Lietuvos valstybinės nepriklausomybės atstatymą, JAV LB vadovybė nebandytų patriotinės išeivijos vieningumo atstatyti". (Į Laisvę, 1973, Nr. 58). Negalima neigti tokių bandymų buvimo. Vis dėlto lig šiol tų bandymų pastangos buvo lygtinės, ir vertybių eilėje išeivijos vieningumas buvo subordinuotas kai kuriom kitom vertybėm, kaip teisė, sugebėjimai, rezultatyvumas, etc.

Ar toks subordinavimas pateisinamas? Tiesa, išeivijos vieningumas nėra pats sau tikslas, o tėra sąlyga. Bet išeivijos tautiniam savitumui išlaikyti bei ugdyti, o tuo pačiu ir išeivijos ilgos distancijos talkai mūsų tautos pastangom kovoje dėl savo laisvės ir valstybinės nepriklausomybės išeivijos vieningumas yra gyvybinės reikšmės sąlyga. Išeivijos fragmentacija reiškia ne tik išeivijos pajėgumo ir paveikumo nuosmūkį, bet ir pagreitintą egzistencinį sunykimą. **Išeivijos fragmentacija yra išeivijos pačiai tautinei egzistencijai priešas Nr. 1.** Ar tad neatrodytų, kad išeivijos fragmentacijos kaina yra per brangi, kad ją vertėtų mokėti net ir už naudojimąsi LB teise Lietuvą vaduoti, LB politiniais sugebėjimais, LB politinių pastangų laikiniu rezultatyvumu? Ar neatrodo, kad mūsų išeivijos Jungtinėse Valstybėse fragmentacijos kaina mokami laikiniai LB politiniai laimėjimai vis dėlto neatlygina išeivijos nevieningumo nuostolių ir pačiai LB organizacijai daromos žalos? Ne be rimto pagrindo buv. Lietuvos prezidentas velionis dr. K. Grinius kvietė išeiviją visuotinės tarpusavio amnestijos. Ne be rimto pagrindo buv. Vliko pirmininkas ir Lietuvybės išlaikymo tarnybos valdytojas velionis prel. M. Krupavičius garantavo Altai, kad LB organizacija jo funkcijų nepalies. (Žiūr. jo pagarsėjusią 1950.V.30 instrukciją, 13 str.). Ne be rimto pagrindo ir pavergtosios tautos balsas iš okupuotos Lietuvos kiekviena pasitaikiusia proga maldaute maldauja išeiviją būti vieningą, vengti fragmentacijos.

Kai mes, vaikai, tarpusavyje susiniaudavome, mama vis sakydavo: "Tu jau didelis, supratingesnis, nusileisk tam kvailiukui". Ir tekdavo nusileisti, nors kartais ir labai nenoromis, su skaudančia širdim, kad teisybė buvo tavo pusėje. Ir mūsų išeivijos atveju ištverti vieningume nėra lengvas uždavinys. Ar lengva būtų LB atsisakyti politinės akcijos, kai Vasario 16-sios aukos tai veiklai nuo $5,752.13 1972 jau 1973 pasiekė $10.006.75, 1974 — $15.481.85, 1975 — $18.080.57, o 1076 — $22.697. Ar lengva būtų LB susiprasti su Alta, kai kažkuris Altos veikėjas grasina nenurimsiąs, kol LB organizacija nebūsianti palaidota, nors toks grasinimas ir tebūtų tolygus Chruščiovo pasigyrimui "We will bury you". Bet fanatizmo visose organizacijose pasitaiko, nors tai pats blogasis patarėjas teisingai apsispręsti. Faktiškai fanatizmas yra išeivijos fragmentacijos varomoji

jėga. Šios nelaimingos fanatizmo jėgos poveikiui išeivijos gyvenime minimalizuoti, pirmiausia turime saugoti mūsų bendrines organizacijas, kad jose neįsivyrautų fanatizmas.

Prof. Brazaitis buvo mėgėjas kontrastuoti uolą su srove. Ir išeivijos vieningumui puoselėti tiek LB organizacijoje, tiek ir bendrinėse mūsų organizacijose reikalingos ne nepajudinamos, kad ir visai teisėtose savo ambicijose uolos, bet gyvosios srovės, per laiką nugludinančios ir kiečiausias uolas. LB veikėjų kantrus sugebėjimas pakelti neteisingus priekaištus, susilaikyti nuo pasinaudojimo savo politine teise, kantrus sugebėjimas išeivijos vieningumo labui nuolankauti ambicingam "kvailiukui" per laiką savo padariniais gali mūsų išeivijos ir okupuotos Lietuvos labui pasitarnauti daug pozityviau, nekaip antagonizuojantys ir išeivijos fragmentaciją skatinantys LB teisėti politiniai dienos laimėjimai, kurių rezultatas per laiką gali būt aptartas anuo palyginimu, kad operacijos buvo sėkmingos, bet pacientas yra miręs.

Nuo to, ar LB VIII-ji taryba pasuks, nepaisant sunkumų bei aukų, konsolidacijos keliu, ar žiūrės pirmiausia politinių LB teisių ir sieks dienos laimėjimų, — labai daug pareis mūsų išeivijos Jungtinėse Valstybėse ateitis.

Vt. Vt.

Ar jau atsilyginai Į LAISVĘ prenumeratą?

Profesorius dr. Pranas Dovydaitis

Per pastarųjų penkiolika metų išeivijoje įvairūs autoriai yra paskelbę apie žymius Lietuvos vyrus keletą tokių stambių biografijų, kokių kažin ar esame turėję nepriklausomoje Lietuvoje. Šios rūšies reikšmingos knygos yra: Juozo Ereto "Stasys Šalkauskis" (1960), Aleksandro Merkelio "Antanas Smetona" (1964), Juozo Ereto "Kazys Pakštas" (1970), Jurgio Gimbuto ir Juozo Danio "Steponas Kolupaila" (1974), Petro Maldeikio "Mykolas Krupavičius" (1975) ir Juozo Girniaus "Pranas Dovydaitis" (1976). Tarp šių visų gražių veikalų ploniausia yra Stasio Šalkauskio biografija (278 psl.) ir pačios stambiausios — Antano Smetonos (740 psl.) ir Prano Dovydaičio (776 psl., neskaitant iliustracijų 16 psl.).

Šie du pastarieji veikalai, tartum susidurdami varžybose savo dydžiais ir puslapių skaičiais, simboliškai primena, kad šitų dviejų biografijų asmenybės buvo iš dalies panašios, bet dar labiau skirtingos, Lietuvos gyvenime ne kartą atsistojusios kaip varžovės iki priešiškų susidūrimų. Nors abu jie — Antanas Smetona ir Pranas Dovydaitis — buvo kilę iš lietuviško kaimo neturtingų, darbščių, dorovingų ir religingų šeimų, nors vaikystėje ir jaunystėje jie abu pasireiškė kaip labai gabūs, darbštūs, religingi bei patriotiški jaunuoliai, tačiau lietuvių tautos gyvenime jiedu nuėjo skirtingais keliais: pirmasis pasuko į politiką, galop tapdamas Lietuvos diktatorium, o antrasis visą gyvenimą išliko demokratas, tapęs moksleivių jaunimo ir darbininkų populiariu apaštalu,

kurį pirmasis vargiai begalėjo pakęsti. Tačiau abu juodu giliai palietė didžioji Lietuvos nelaimė — sovietinė okupacija, dėl kurios Antanas Smetona turėjo bėgti iš tėvynės ir mirti Amerikoje (Clevelande užtrokšdamas per gaisrą), o Pranas Dovydaitis, likęs Lietuvoje, enkavedistų ištremtas į Sibirą ir Sverdlovsko kalėjime buvo sunaikintas.

Šių dviejų lietuviškų asmenybių gyvenimo pabaigos palyginimas tikriausiai išeitų netikslus be minėto dr. Juozo Girniaus gražaus veikalo apie apaštalautoją, mokslintoją, profesorių Praną Dovydaitį. Šiuo savo kūriniu, kuris pareikalavo kelerių metų darbo, mūsų žinomas filosofas ne tik dar kartą patvirtino savo stiprų literatūrinį talentą, bet ir nemažai nusipelnė lietuvių kultūrai, pasakodamas, vaizduodamas ir vertindamas vienos iš spalvingiausių lietuviškų asmenybių gyvenimą ir įvairius darbus nuo jaunystės iki mirties. Prano Dovydaičio gausūs bičiuliai ir jo idėjos vaikai ateitininkai ypač turi būti dėkingi dr. J. Girniui, kad jis ne tik kruopščiai išnagrinėjo didžiojo krikščionio ir patrioto turiningą gyvenimą, bet ir gana tiksliai atskleidė jo kančių aplinkybes sovietiniuose kalėjimuose.

Savo didžiulę knygą mūsų filosofas yra paskirstęs į dvi dalis. Pirmojoj daly arba pirmuosiuose 316 puslapių jis pasakoja apie intensyvų Dovydaičio gyvenimą, kurį prievarta nutraukė jėgos ir medžiagos garbintojai, rusų komunistiniai ateistai. Tarp daugelio šio vyro gyvenimo faktų net šių dienų apatišką ir išlepintą jaunimą gali sudominti Dovydaičio mokslo metai — kai dėl studentų streiko nebegalėdamas grįžti į rusišką mokytojų seminariją Veiveriuose, per dvejus metus, tėviškėje dirbdamas visus ūkio darbus, Dovydaitis pats pasiruošė gimnazijos baigiamiems egzaminams, o juos sėkmingai išlaikęs, studijavo Maskvos universiteto dviejuose fakultetuose ir drauge ėmėsi redaguoti "Ateities" žurnalą.

Šitoj pirmoj savo knygos daly J. Girnius turi progos gana plačiai užgriebti beveik pusės šimto metų kultūrinio ir politinio Lietuvos gyvenimo reiškinius, pradedant nuo Dovydaičio lankytos rusiškos pradžios mokyklos lietuvių spaudos draudimo laikais (tiksliau nuo 1896 m.) iki Sovietų Sąjungos invazijos į Lietuvą 1940 m. Anuos kultūrinius reiškinius J. Girnius dar papildo antrojoj daly, ypač jos pirmuoju skyrium, kur jis kalba apie Dovydaičio visuomeninius darbus. Šitaip šios biografijos daugelis faktų iliustruoja kultūrinės bei politinės Lietuvos istorijos puslapius XX amžiaus pirmojoj pusėj. Tiesa, šiuo istoriniu žvilgsniu žiūrint, Pr. Dovydaičio biografas neatidengia nieko nauja, ko vyresniosios kartos lietuvis šviesuolis bendrais bruožais nežinotų. Kartais kultūrinės Lietuvos istorijos išalkęs skaitytojas galėtų net pasigesti šiek tiek platesnių žinių apie "Saulės" draugijos veiklą, nes Dovydaitis yra buvęs ne tik šios draugijos išlaikomos gimnazijos direktorium Kaune 1916-20 m., bet taip pat trumpą laiką yra ėjęs pačios "Saulės" draugijos pirmininko pareigas. (Autorius, tiesa, pasiteisina dokumentinės medžiagos stoka). Turint prieš akis gana plačius dr. J. Girniaus istorinius užsimojimus ir

sugebėjimus, reiktų taip pat tarti, kad jis prabėgomis tepamini Lietuvos (vėliau Vytauto Didžiojo) universiteto Kaune reformą, įvykdytą 1930-31 metais. Juk ji ne tik žymiai aprėžė universiteto autonomiją, nemažai jaudino profesūrą ir skaudžiai palietė Teologijos-filosofijos fakulteto katedras bei jų mokomąjį personalą. Tiesa, ta reforma nepanaikino religijų istorijos katedros, kurioje Dovydaitis dirbo nuo pat universiteto įkūrimo, bet, beveik panaikinusi universiteto autonomiją ir daug galios suteikusi politinei valdžiai, ji davė teisinį pagrindą prezidentui Smetonai vėliau (1936) atleisti profesorių Dovydaitį iš universiteto.

Dabar, skaudžiai pergyvenant visos Lietuvos didžiąją nelaimę (sovietinę okupaciją), nėra mados lietuviuose prisiminti autoritetinio režimo padarytas klaidas ir skriaudas. Tačiau faktai ir tiesa pasilieka. Todėl gerai Girnius padarė, primindamas Dovydaičio kalinimą. Įkalino Dovydaitį drauge su prof. Eretu ir dr. Leimonu karo komendantas pulk. Kerbelis dėl pavasarininkų kongresėly Marijampolėje pasakytos tariamai prieš vyriausybę kurstančios kalbos. Argi ne skaudus pačiam Lietuvos valstybingumui smūgis, kai nepriklausomos Lietuvos pareigūnas savo nuožiūra įkalina nepriklausomybės akto signatarą, buvusį Lietuvos ministrą pirmininką pačiu sunkiuoju Lietuvai metu, kai tas, kieno pavedimu anas pareigūnas Dovydaitį nutaria įkalinti, anuomet buvo iš Lietuvos pasitraukęs į saugų užsienį.

Antroj savo knygos apie Praną Dovydaitį daly mūsų filosofas rašo apie dvejopus savo buv. profesoriaus darbus. (Visuomeninės veiklos Dovydaičio darbams nušviesti jis paskyrė 164 psl., o mokslinės veiklos apžvalgai — 231 puslapį). Nors Dovydaitis yra dirbęs ne vienoje katalikų organizacijoje (Šv. Kazimiero draugijoje, "Saulės" dr-joje, Liet. Kat. Mokytojų sąjungoje, Liet. Kat. Mokslų Akademijoje), tačiau daugiausia jėgų ir laiko jis yra skyręs studentams bei moksleiviams ateitininkams ir krikščionims darbininkams. Nors ateitininkų sąjūdžiui įsteigti 1910-11 metais ne vienas Dovydaitis nusipelnė, tačiau jis šiam sąjūdžiui įnešė didžiausią savo dalį dviem atvejais. Pirma, apsispręsdamas už mokslus einančio jaunimo sąjūdį ir imdamas redaguoti "Ateitį" kaip "Draugijos" žurnalo priedą. Kad į šį savo užmojų Pr. Dovydaitis žiūrėjo kaip į krikščionišką apaštalavimą ir didelį darbą, beveik pralenkiantį žmogaus jėgas, nurodo viena jo apsisprendimo aplinkybė. Tuo laiku Maskvoje kapelionavęs kun. Em. Paukštis liudija, kad apsispręsdamas už būsimų ateitininkų sąjūdį, studentas Dovydaitis 1911 m. sausio pradžioje paprašęs iškłausyti išpažinties ir tris dienas iš eilės ėjęs šv. komunijos.

Antrą kartą ateitininkams prof. Dovydaitis stipriai angažavosi, kai 1930 autoritetinis režimas uždarė moksleivių ateitininkų organizaciją. Visomis savo jėgomis remdamas ateitininkus moksleivius, organizuodamas jiems "Gamtos Draugo" ekskursijas, dalyvaudamas jų susirinkimuose, jis tada ir skaudžiausiai nukentėjo: buvo prezidento atleistas iš profesūros. Nebegalėdamas moksleivių ateitininkų remti savo asmenim (kai vėl buvo grąžintas į universitetą), jis bent stengėsi padėti atei-

tininkams, pašalintiems iš gimnazijų, čia įstatydamas juos į kitas mokyklas, čia skirdamas jiems pinigines pašalpėles taip, kaip jis anksčiau remdavo studentes, ypač "Birutės" draugovės nares. Religine rimtimi pradėtą Maskvos studento Dovydaičio užmojų ir pasiaukojančia ištikimybe profesoriaus Dovydaičio remtą sąjūdį Dievas palaimino: ateitininkų sutelktiniai ir pavieniai kultūriniai bei patriotiniai darbai Lietuvoje įgavo tokį svorį, kad jiems tolygių kituose kraštuose, tur būt, nėra.

Dr. J. Girniaus knygoje antrąja darbo sritimi prof. Dovydaičio visuomeninėje veikloje nurodyti krikščionys darbininkai. Juose profesorius nebuvo nei pradininkas, nei vienas iš pradininkų. Į juos jis atėjo kultūrinio darbo dirbti tada, kada kiti (daugiau politiški) vadai pradėjo nuo jų trauktis arba buvo priversti juos palikti. Tautininkų autoritetiniam režimui įsigalint, iš Darbo federacijos traukėsi politiškai užsiangažavę Petras Jočys, Antanas Milčius, Petras Radzevičius ir kiti. Iš žinomų vyrų su krikščionimis darbininkais tepasiliko dr. Kazys Ambrozaitis, kurio veikimo taktika nežadino pasitikėjimo. Tada į pagalbą Darbo federacijai savo vardu, darbu, raštais ir pinigais atėjo Dovydaitis. Kai Darbo federacija buvo perorganizuota į Lietuvos Krikščionių darbininkų sąjungą, jos pirmininku tapo tas pats profesorius. Talkinant dr. Pranui Dielininkaičiui, Juozui Katiliui ir studentams ateitininkams, krikščionių darbininkų sąjūdis atsigavo. Dėl tų dvylikos metų (1928-40) Dovydaičio veiklos darbininkuose, dr. Girnius jį laiko vienu didžiųjų darbininkų vadų Lietuvoje ir kartu nuostabiu krikščionių vadu mūsų tėvynėje, nes visuomeninis darbas jam reiškė krikščionišką apaštalavimą, susietą su savęs atsižadėjimu kitiems padėti varguose (484 psl.).

Savo knygos antros dalies antrame skyriuje dr. Girnius rašo apie Dovydaičio darbus spaudoje ir moksluose. Pasirodo, kad tas vyras yra ne tik daug rašęs įvairiems lietuvių laikraščiams ir žurnalams, bet yra buvęs Lietuvoje pats žymiausias ir vaisingiausias žurnalų sumanytojas, leidėjas ir redaktorius. Jei neskaitysime jo redaguotos "Ateities", kuri buvo pradėta leisti Adomo Dambrausko-Jakšto globoje, tai vieno Dovydaičio sumanytų ir leistų žurnalų rasime nemažiau kaip penketą: pedagoginės teorijos ir praktikos žurnalą "Lietuvos Mokyklą" (įsteigtą 1918 m.), katalikių studenčių ir moksleivių žurnalą "Naująją Vaidilutę" (įsteigtą 1921 m.), gamtos ir jos šalutinių mokslų žurnalą "Kosmos" (pradėtą 1920 m.), filosofijos žurnalą "Logos" (įsteigtą 1921 m.) ir religijos mokslų žurnalą "Soter" (pradėtą leisti 1924 m.). Nors ir su didelėmis sunkenybėmis pradžioje grūmėsi šie žurnalai, jų nė vienas nežlugo, kol sovietinė invazija jų nesunaikino. Šitiems beveik visiems žurnalams įleidus gerai šaknis lietuvių kultūrinėje dirvoje, prof. Dovydaitis juos redaguoti atiduodavo kitiems šviesuoliams ar institucijoms, išskyrus "Kosmosą", kuris turėjo mažiausiai prenumeratorių. Šio žurnalo finansinę ir redakcinę naštą nešė jo steigėjas, kol visus laisvos Lietuvos laikraščius uždarė komunistai 1940 m.

Norėdamas bent iš dalies atskleisti, kiek savo darbo Pr. Dovydaitis yra įdėjęs į tuos penkis su puse žurnalų (tas pusinis — tai "Gamtos Draugas", leistas priedu prie "Kosmoso" 1929-37 m.), Girnius nurodo, kad Dovydaitis prirašė tiek straipsnių, kad jų puslapių skaičius siekia šimtus ir tūkstančius. Antai, "Naujajai Vaidilutei" per ketverius (1921-25) redagavimo metus Dovydaitis parašė 330 psl., "Soterui" per šešeris (1924-30) metus — 771 psl., "Lietuvos Mokyklai per septynerius (1918-24) metus prirašė 511 psl., "Logosui" per septynioliką (1921-38) metų — 820 psl., o "Kosmosui" per dvidešimt metų (1920-40) davė du tūkstančiu puslapių. Suvesdamas Dovydaičio straipsnių duomenis į pastovesnius pavidalus J. Girnius nurodo, kad per savo septynerius darbingiausius metus (1924-1930) savo redaguojamiems trims moksliniams žurnalams ("Logos", "Kosmos", "Soter") Dovydaitis yra parašęs 3.591 psl., kurie galėtų sudaryti septynias knygas po 340 puslapių kiekviena. O kur dar vėlesnių 10 darbingų metų (1930-40) straipsniai, nors tada profesorius šiek tiek mažiau rašydavo, koncentruodamasis į "Kosmosą" ir padėdamas "Ateičiai", "N. Vaidilutei", "Darbininkui"?

Nors gausūs Dovydaičio straipsniai žurnalams ir "Lietuvių Enciklopedijai" ir dar gausesni puslapių skaičiai atskleidžia didelį prof. Dovydaičio intelektualinį veiklumą bei jo darbštumą, dr. Girnius vis dėlto beveik su liūdesiu konstatuoja šio nuostabaus Lietuvos mokslintojo tragiką, tardamas: "Iš vienos pusės tūkstančiai puslapių, iš antros — nė vieno stambaus veikalo, kuris Dovydaičiui atstovautų mūsų mokslo istorijoje" (646 psl.). Tėra tik dvi nedidelės knygos iš jo mokslinio darbo pradžios ("Biblija ir Babelis", 1911 m. bei "Kristaus Problema", 1914 m.). Tai, žinoma, rodo, kad Dovydaitis buvo ne tiek originalus mokslo kūrėjas, kiek veiklus ir uolus mokslo perteikėjas Lietuvai, arba kaip Girnius sako, Lietuvos mokslintojas, kuris karštai norėjo, kad Lietuva greitu tempu taptų mokslinga ir šviesi, laisva ir tikinti, priešingai caristinės Rusijos užmojams — kad Lietuva žūtų tamsi ir juoda. Trumpai tariant, savo intensyvia moksline veikla Dovydaitis bent porą dešimčių metų anksčiau buvo pradėjęs sukti Lietuvos laikrodį šimtą metų pirmyn. (Tai prof. K. Pakšto šūkis ateitininkų kongresui 1935 m. Telšiuose).

Nuostaba ima regint, kokią medžiagos gausybę yra surinkęs ir suvartojęs knygos apie Dovydaitį autorius. Jis surinko, perskaitė, surūšiavo ne tik įvairius atsiminimus bei laiškus, paties Dovydaičio įvairius autobiografinius straipsnelius apie jo vaikystę ir jaunystę, bet ir jo labai gausius įvairiuose laikraščiuose bei žurnaluose paskelbtus straipsnius, duodamas stambesniųjų santraukas, kad skaitytojas matytų, kokias problemas ir kaip sprendė Dovydaitis. Ypač kiekvienas lietuvis turi būti dėkingas Girniui už tai, kad jis, tur būt su Dovydaičio dukters Onos Dovydaitytės-Malko pagalba, surinko pakankamai žinių apie Dovydaičio paskutiniuosius metus Sibiro kalėjimuose. Lenko Stefano Chojnackio ir ukrainiečio, buvusio raudonosios armijos politruko liudijimų negalima skaityti ne-

sijaudinus. Graudūs ir paties Dovydaičio žodžiai, tarti mums, lietuviams, per minėtą buvusį politruką, kuriam bolševikų kankinys kalbėjęs:

— Tikiuosi, kad tu sulauksi geresnių dienų, o mano dienos suskaičiuotos. Jei išeisi į laisvę, o Lietuva bus išlaisvinta — parašyk ten be adreso. Papasakok mano tautiečiams, kad paskutinėmis savo gyvenimo dienomis ištikimo Lietuvos ir savo tautos sūnaus Prano Dovydaičio tik kūnas buvo toli nuo mylimos tėvynės, o mintys ir širdis skriejo viršum erdvių, įsisiurbdamos nematomomis akimis į pažįstamus vaizdingus peizažus, miestų siluetus ir nepaprastai man brangius veidus mano žmonos, vaikų, giminių ir man artimų žmonių. Pasakyk jiems, kad čia liko tik mano dulkės, o siela ir širdis ten — Lietuvoje! (305 psl.).

Gal ir ne šitaip gražiai sudėstytais žodžiais yra kalbėjęs profesorius-kankinys, tačiau nėra abejonės, kad jo mintys ir jausmai yra buvę panašūs ar tapatingi. Atskleisdamas tokius gražius žodžius, knygos autorius taip pat išsklaido besusikuriančią apie profesorių legendą, pagal kurią vienas lenkų vyskupas Sibire įšventinęs Dovydaitį kunigu. Remdamasis spausdintais lenkų atsiminimais apie Gario priverčiamųjų darbų stovyklą ir kitų asmenų liudijimais, Girnius įrodo, kad tai netiesa. Bet yra tikra, kad Dovydaitis buvo nukankintas Sverdlovsko kalėjime. Ten jis buvo tardomas naktimis; "lyg ruošdamasis pačiam blogiausiam atvejui, iš Lietuvos atsivežtus kailinukus, labai vertingus Uralo šalčiuose, kitą naktį, prieš išvedant tardymui, atidavė kalėjimo kameros draugui. Gal suprato ar nujautė, kad jie jam nebebus reikalingi. Paskutinę valandą parodė gerą širdį liekančiam gyvajam" (306 psl.). Tik kodėl autorius toks atsargus? Ar iš kailinėlių dovanojimo nematyti, kad Dovydaičio ištikimybė aukštesniems principams bylojo jam, kad iš tardymo didysis lietuvių krikščionis nebegrįš gyvas?

Jei turėsime galvoje, kad čia sutrauktai atpasakotos kai kurios Girniaus knygos vietos neatstoja nė šimtosios dalies viso jo veikalo, suprasime, kad šis straipsnis tėra tik griaučiai. Jie toli gražu nepajėgūs atskleisti įvairių įdomių faktų ir minčių gausybės, sutelktos šioje stambioje knygoje. Ir dėstymas joje atrodo lengvesnis negu kituose Girniaus filosofiniuose raštuose. Tiesa, aforizminis stilius, kuris liudija Girnių kaip aistringo mąstymo rašytoją, čia nėra labai intensyvus. Bet biografiniame veikale toks intensyvumas nė nereikalingas.

Džiaugiantis šia gausiai dokumentuota ir iliustruota, turininga, gero stiliaus ir gražia knyga, negalima neapgailestauti dėl vienos antros klaidos. Nors jų visas puslapis surašytas atitaisyme, tačiau jų vis dar yra likę. Pvz., knygos 341 puslapy koreguojant Friburgo "Rūtos" draugijos narių fotografijos datą, autorius nurodo Lietuvių enciklopedijos XXVII tomo 457 psl. Tačiau tiek pažvelgus į šito tomo nurodytą puslapį, tiek į tekstą apie "Rūtos" draugiją, jokios foto nuotraukos nerasta. Pasitaiko viena antra ir kalbos klaida. Sakysim, užuot "vartojo", rašoma "naudojo-

JAV — Sovietų santykiai 1917-1976

Jungtinių Valstybių užsieninės politikos žinomas ekspertas, prezidento Trumano užsieninės politikos vienas iš pagrindinių planuotojų, prezidento Eisenhowerio laikais ambasadorius Sovietų Sąjungoje, vėliau — Jugoslavijoje, daug rašęs JAV-Sovietų santykių klausimais G.F. Kennanas "Foreign Affairs" žurnale (1976 liepos mėn.) pateikia JAV-Sovietų santykių apžvalgą nuo 1917 iki 1976. Šioji apžvalga ne tik atskleidžia kai kurių JAV užsieninei politikai įtakingų sluoksnių nusiteikimus JAV-Sovietų santykių atžvilgiu praeityje, bet ir daugiau mažiau pateikia orientyrų dėl santykių ateities.

Kennano akimis Jungtinių Valstybių viešosios opinijos formuotojai visai nebuvo pasiruošę suprasti 1917 įvykių Rusijoje, ir nesupratę nei jų prasmės, nei jų poveikio tarptautinei padėčiai. 1917 kovo mėnesį įvykusi demokratinė revoliucija ir caro nuvertimas buvę sutikti su palankumu, bet visai klaidingu argumentu, kad tai būsią labai naudinga santarvininkams prieš vokiečius, nes naujasis demokratinis režimas sukelsiąs rusų tautos karinį entuziazmą prieš vokiečius, entuziazmą, kurį esą provokiška caro rūmų aplinka slopinusi. Savo ruožtu, 1917 lapkričio bolševikinė revoliucija ir Lenino režimas vėl visai klaidingai buvę suprasti kaip Vokietijos agentų darbo vaisius, todėl laikyti epizodiniais ir nevertais rimto susidomėjimo. Tik Vokietijai 1918 kapituliavus, ėmę aiškėti amerikiečiam Rusijos komunizmo savaimingumas, bet tą tikėjimą labai trukdęs civilinis karas, antikomunistinė baltųjų rusų propaganda, komunistų valdžios atsisakymas carinės Rusijos skolas mokėti, užsieniečių nuosavybės konfiskavimas, etc. Tik pasibaigus Rusijoje bolševikų revoliucijos sukeltam civiliniam karui ir chaosui, Amerikoje galėję prasidėti rimti svarstymai tų problemų, kurias Lenino režimas Amerikai sudaręs.

---

si" (178 psl.); dalyvis "mėgstamas" visur rašomas "mėgiamas". Tačiau šitokių smulkmenų skaitytojas dažniausiai nė nepastebės, nes jį neš įdomios knygos skaitymo srovė. Gal kitiems neužklius nė tas kaimietiškumas, kurį autorius pabrėžia įvairiose knygos vietose, charakterizuodamas Lietuvos krikščioniškąjį mokslintoją ir Sibiro tremtinį bei kankinį Praną Dovydaitį. Šioji knyga turėtų rast vietą ne tik kiekvieno ateitininko šeimoje, bet ir kiekvieno lietuvio, besidominčio savo tautos keliais ir jos kelrodžiais.

Juozas Girnius, PRANAS DOVYDAITIS, Chicago 1975, išleido "Ateitis" prel. Juozo A. Karaliaus lėšomis, meniškai prižiūrėjo D. Stončiūtė; tiražas 1500 egz.

Jonas Grinius

Kennano akimis tarp tų problemų menkareikšmės buvę Jungtinių Valstybių trijų batalionų dalyvavimas 1918 britų ekspedicijoje Archangelske, taip pat Amerikos dalinių ekspedicija Sibiro geležinkelio kai kurių ruožų ir Sibiro Suchan anglių kasyklų apsaugai. Nei Archangelsko, nei Sibiro, ekspedicijos neturėjusios uždavinio lemti Rusijos civilinį karą, buvusios toli nuo jo veiksmų srities ir negalėjusios turėti reikšmės Amerikos — sovietinės Rusijos santykių tolimesnei raidai. Lemiantis tai raidai veiksnys buvęs Sovietų Rusijos intencija ar tik retorinis šūkis revoliuciją nešti į visą pasaulį. Tatai skambiai išreiškė poetas A. Blokas: "My na gore vsiem buržujem myrovoj požar razdujem" ("Visų buržujų bėdai mes įpūsime pasaulinį gaisrą"). Amerikai tatai skambėję tiesiogine grėsme sugriauti čionykštę valstybinę ir socialinę tvarką. Tokioj konfrontacijoj nesunku esą suprasti prezidento Wilsono Valstybės sekretoriaus Colby 1920. VIII.10 pasisakymas Italijos vyriausybei, kad JAV vyriausybė negalinti pripažinti Rusijos vyriausybės tinkama palaikyti santykiam, kokie paprastai palaikomi su draugingomis vyriausybėmis, nes ta vyriausybė yra pasiryžusi ir įsipareigojusi sąmokslui prieš Jungtinių Valstybių institucijas. Vėliau respublikonų administracija prie Colby argumentų dar pridėjusi sovietų atsisakymą mokėti carines skolas ir atlyginti už konfiskuotą Amerikos piliečių turtą. Šiokia JAV politika sovietų atžvilgiu trukusi iki F.D. Roosevelto laikų.

Kennano akimis esminė šiokios JAV politikos yda ėjusi iš stokos supratimo, kad, nepaisant dviejų valstybių totalinio antagonizmo, vis tiek vienoje ar kitoje srityje atsiranda jom abiem mažesnis ar didesnis bendras interesas. Nevisada visai ryškus ir aiškiai atpažįstamas, bet visada vertas dėmesio. "Šiame komplikuotame mūsų pasaulyje negali būti tarptautinio santykiavimo, kuris tebūtų arba totalinis antagonizmas, arba totalinis interesu sutapimas". Šioks Kennano teiginys nukelia mūsų atmintį į Lietuvos—Lenkijos santykių raidą nepriklausomybės metais. Atrodo, kad tuolaikiniai, mūsų politikai vadovavusieji sluoksniai, išskyrus tik retas išimtis, taip pat stokojo supratimo, kad, nepaisant abiejų valstybių (Lietuvos-Lenkijos) antagonizmo Vilniaus klausimu, jodviem abiem buvo ir reikšmingų bendrų interesų, kurių sutartinis bendras sprendimas neabejotinai būtų turėjęs ir didesnį ar mažesnį poveikį visai tarptautinei raidai tame Europos regione.

Prezidentas Rooseveltas teisingai supratęs Amerikos-Sovietų Sąjungos santykius abišalių interesų pagrindu, ypač akivaizdoj Japonijos augančio imperializmo ir jo grėsmės ne tik rytų Azijos sritim, bet ir Amerikos interesam Ramiajame vandenyne.

Pats prezidentas Rooseveltas neskyręs didesnės reikšmės nei Rusijos carinio režimo skolų mokėjimo klausimui, nei kompartijos diversinei veiklai Jungtinėse Valstybėse. Bet supratęs, kad Amerikos visuomenės žymi dalis tiem abiem dalykam esanti jautri ir kad jis, prezidentas, su tuo turįs skaitytis. Todėl, užmegzdamas diplomatinius

santykius su Sovietų Sąjunga, Rooseveltas išsiderėjęs iš Litvinovo rašytinį principinį sovietų sutikimą dėl carinių skolų sutvarkymo ir dėl sustabdymo paramos komunistų diversinei veiklai. Pačiam prezidentui Rooseveltui nuo pat pradžios buvę aišku, kad tai tik tušti žodžiai. Ne be pagrindo Rooseveltas susilaukęs priekaištų, kad sovietų pripažinimo byloje klaidinęs Amerikos žmones. Beje, prezidento Roosevelto politika sovietų atžvilgiu kirtusis ir su vadinamo "rytų establishmento" nusistatymu ir su Valstybės departamento linija. Roosevelto prosovietinės politikos pagrindinis įkvėpėjas buvęs ne kas kitas, kaip W.C. Bullittas, kuris dar Versalio taikos konferencijos metu, 1919, D. Britanijos ir Jungtinių Valstybių delegacijų pasiųstas lankęsis Rusijoj ir grįžęs su labai gražiais įspūdžiais ir su įsitikinimu, kad sąjungininkai galį su Leninu ir jo bendradarbiais bizniauti, ir labai įsižeidęs, kai sąjungininkų lyderiai jo, Bullitto, patarimų nepaklausę. Užtat Bullitto sugestijos radę atvirą prezidento Roosevelto ausį. Buvęs visai nuoseklus Bullitto paskyrimas Jungtinių Valstybių pirmuoju ambasadorium Sovietų Sąjungai. Tačiau jau po vienerių nesėkmingų ambasadoriavimo Maskvoje metų Bullittas labai apkartęs palikęs Maskvą ir vėliau tapęs vienu iš aitriausių Sovietų Sąjungos kritikų. Kennano akimis, tas "brilliant and charming dilettante" ir bus prezidentą Rooseveltą įklampinęs į klaidingą Jungtinių Valstybių politiką Sovietų Sąjungos atžvilgiu.

Tuoj po Jungtinių Valstybių — Sovietų Sąjungos diplomatinių santykių sumezgimo Sovietų Sąjungoje prasidėjęs vadinamų "valymų" laikotarpis. Ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje net ir didžiausias prosovietinis entuziastas jau negalėjęs ignoruoti Sovietų Sąjungoje plačiausiu mastu režimo vykdomo siaubingo teroro. Ir vis dėlto Jungtinėse Valstybėse ir net paties prezidento Roosevelto aplinkoje tebebuvę tokių Sovietų Sąjungos simpatikų, kurie ir patys nesijaudinę dėl siautėjančio Sovietų Sąjungoje valdžios teroro, ir savo padrąsinimais padėję pačiam prezidentui Rooseveltui puoselėti savo šališką palankumą sovietiniam režimui ir savo norą stalininių "valymų" siaubą laikyti tik reakcinių sluoksnių anti sovietinės propagandos pasakomis. Netgi Nacių-Sovietų 1939 nepuolimo sutartis ir po to netrukus sekęs Rusijos užpuolimas Suomijos ir Baltijos valstybių užgrobimas tas ružavas pažiūras tik pusėtinai sudrebinę, bet jų nepalaidojęs. Ir kai 1941 birželio mėnesį prasidėjęs Hitlerio žygis į rytus, 1939-1940 Rusijos sąmokslas su naciais ir agresija prieš Suomiją ir Baltijos valstybes kaip smegte prasmegę iš tarptautinių įvykių scenos. Kennanas cituoja būdingą ta prasme pavyzdį: — ryšium su Rusijos užpuolimu Suomijos Amerikoj buvęs pagamintas labai populiarus Roberto- Sherwoodo filmas suomių kančiom dėl sovietinės invazijos pavaizduoti ir labai įspūdingai pavaizdavęs. Prasidėjus Hitlerio žygiui į Rusiją, tas Sherwoodo filmas buvęs pataisytas ta prasme, kad suomių vietoje atsiradę graikai, o rusų vietoje — vokiečiai. Ogi po Pearl Harbor atakos ir Vokietijos paskelbimo karo Jungtinėm

Valstybėm, kaip garuote išgaravę Washingtono vadovaujantiem sluoksniam iš atminties tokie artimos praeities įvykiai, kaip buvę siaubingieji "valymai" sykiu su prisiminimais, kad tuos kruvinus "valymus" vykdę tie patys vyrai, kurie dabar rikiuoja ir vairuoja Rusijos karo pastangas ir diplomatiją. Išgaravęs iš atminties dar visai neseniai NKVD vykdytas žiaurus susidorojimas su rytinės Lenkijos ir Baltijos valstybių nieku dėtais gyventojais. Išgaravęs iš atminties faktas, kad Rusijos įsijungimas į karą nebuvęs nei jos vairuotojų darbas, nei jų pasirinkimas. Atvirkščiai, jie desperatiškai stengęsi karo išvengti, ir tebūti liudytojais be jokio apgailestavimo Vakarų tolimesnių nesėkmių frontuose, tikėdamies, kad konfliktas būsiąs pakankamai ilgas ir kruvinas abiejų karo pusių — Vokietijos ir jos priešų — kariniam potencialui nualinti... Plačiu mastu buvęs ignoruojamas faktas, kad jau 1941 pabaigoje Vakarų sąjungininkam Stalinas pateikęs iš esmės tuos pačius sovietų reikalavimus, kuriuos jis buvo pateikęs Hitleriui kaip Sovietų Sąjungos sąskaitą už neutralumą. Vietoj užmirštos vakarykščių faktų praeities ir ignoravimo šios dienos Stalino reikalavimų, buvęs tik sistemingai įtaigojamas sovietų tautos herojinių pastangų didingumo paveikslas, tautos, kovojančios už žmonijos ateitį, laisvę nuo bet kokios tironijos, visai nutylint tai, kaip karo pergalės vaisius planuoja išnaudoti Sovietų Sąjungos vairuotojai.

Buvę naudojami svarūs argumentai už reikalą sovietinį karo sąjungininką idealizuoti, už reikalą stiprinti amerikiečių tikėjimą pokariniu su sovietais bendradarbiavimu, kuris labai daug lėmė prezidento Roosevelto karo meto politiką. Buvo argumentuojama, kad, be amerikiečių tikėjimo rusus ir amerikiečius kovojant už tuos pačius dalykus, neįmanoma būtų išlaikyti amerikiečių karinių pastangų entuziazmo ir pasirengimo teikti Rusijai karinę pagalbą. Ogi be tokios Amerikos pagalbos, taip pat be moralinės paramos ir be Amerikos reiškiamo pasitikėjimo Sovietų Sąjunga, esą Stalinas galėtų padaryti separatinę taiką su Hitleriu, įgalindamas visas nacių jėgas sukoncentruoti Vakarų fronte. Dviguba baimė — baimė Rusijos visiško pakrikimo ir baimė separatinės Rusijos-Vokietijos taikos — labiausiai veikusi Jungtinių Valstybių karinį "establishmentą". Tos dvigubos baimės pamėklė Amerikos karinę vadovybę persekiojusi visą karo metą, versdama teikti sovietam visais įmanomais būdais materialinę ir moralinę paramą. Jau paskutinės karo savaitės ir pokarinių santykių pradžia išblaškiusi kaip dūmus prezidento Roosevelto ir jo aplinkos taip atsidėjus puoselėtą Jungtinių Valstybių su Sovietų Sąjunga pokarinio bendradarbiavimo sapną. Tik Amerikos visuomenė šitokiai "staigmenai" nebuvusi paruošta ir jos pabudimas iš anos karo meto euforijos todėl nubloškęs ją į kitą kraštutinumą. Žmonėm, — kurie buvę per keletą metų užtikrinami, kad būsimoji pasaulio taika bus garantuota Rusijos-Amerikos pokarinio bendradarbiavimo, dabar, tokiam bendradarbiavimui esant neįmanomam ir kasdien vis aiškiau ryškėjant Rusijos Amerikos siekimų

konfliktui, — Rusijos-Amerikos santykių raida neišvengiamai sukūrė ir suaktualino naujo karo viziją. Ją ypatingai sustiprino Sovietų Sąjungos susilaikymas nuo savo karinių jėgų demobilizacijos, karo veiksmam pasibaigus. O pagal karinių planuotojų logiką karinis pajėgumas diktuojąs ir karines intencijas. Sovietų karinis pajėgumas, ypač po to, kai sovietai įsitaisę branduolinių ginklų, Jungtinių Valstybių kariniam planuotojam kėlęs didelį susirūpinimą. Čia verta prisiminti, kad ta Jungtinėse Valstybėse suaktualėjusi naujo karo vizija buvo labai justi ir Europoje. Ji neaplenkė ir Vokietijoje įsitaisiusio Vliko. Tačiau, kai ta Jungtinių Valstybių naujo karo vizija savo aktualumą prarado, ar dėl jos buvusio tam tikro poveikio Vlikui yra pagrindas jam priekaištauti stoką įžvalgos į tarptautinę raidą?

Kennano nuomone, ir Rusijos nesidemobilizavimas, karo veiksmam pasibaigus, ir įsitaisymas branduolinių ginklų, ir Korėjos karas Amerikos buvo klaidingai interpretuojami kaip sovietinės ekspansijos reiškiniai. Esą Rusija per šimtmečius laikiusi ir taikos metu daug didesnes karines pajėgas, negu kad iš šalies atrodė būtų reikalinga. Taigi tik tą tradiciją ir sovietai tęsią. Esą Stalinas supratęs branduolinio ginklo savižudišką pobūdį ir jo betikslišką, bet Vakarų nusistatymas branduolinį ginklą vartoti privertęs ir sovietus juo apsirūpinti. Esą Korėjos karas buvęs ne koks Sovietų Sąjungos pasaulinės hegemonijos siekimo prasiveržimas, kaip kad Washingtono "establishmentas" interpretavęs, o tik lokalinio pobūdžio sovietų bandymas apsidrausti nuo Amerikos grėsmės, Amerikai įsitaisius nuolatines karines bazes Japonijoje. Ir 1948 sovietų inscenizuotą perversmą Čekoslovakijoje ir Berlyno blokadą, Kennano nuomone, reikia laikyti iš esmės apsiginamo pobūdžio ėjimais ryšium su Marshallo planu, su pasiruošimais sudaryti V. Vokietijos vyriausybę, suorganizuoti NATO, nes visa tai Maskva supratusi kaip Vakarų iniciatyvą sutrukdyti Sovietų Sąjungai pasinaudoti savo karinės pergalės prieš Vokietiją vaisiais.

Klaidingą sovietinių ketinimų bei ėjimų interpretaciją Washingtone esą skatinę ir tokie veiksniai, kaip Chiang Kai-šeko Kinijos akcija, "pavergtųjų tautų" (kabutės Kennano), "lobby", senatoriaus McCarthy fantasmagorijos ir t.t.

Dar daugiau pagrindo Jungtinių Valstybių klaidingai sovietinės politikos interpretacijai esą davusi pačių sovietų laikysena, kurioje visą laiką buvę grasinimo elementų, ir tai ne vien retorinio pobūdžio. Prie to dar prisidėję sovietų nepaisymas tiesos, pretenzija į neklaidingumą, perdėtas slaptumas, pertemptas ginklavimasis, žiaurus satelitiniuose kraštuose viešpatavimas ir represinė vidaus politika. Visa tai kėlė Amerikos viešosios opinijos pasišlykštėjimą ir pasipiktinimą. Maža to. Amerikiečių įtarimus sovietų politikos pikta lemiančiu dviveidiškumu įpatingai stiprinę sovietų antiamerikinės propagandos tiršti debesys. Toje propagandoje Amerika vaizduojama pačiu pikčiausiu, pačiu militariškiausiu, pačiu imperialistiškiausiu agresorium.

Blogiausia Jungtinių Valstybių — Sovietų Sąjungos santykiuose, Kennano manymu, buvę tai, kad abiejose valstybėse — Sovietų Sąjungoje ir Jungtinėse Valstybėse — stoka blaivaus supratimo antros pusės intencijų bei ėjimų atšipinusi įžvalgos jautrumą. Dėl to Jungtinės Valstybės nepastebėjusios ir neišnaudojusios tikrų ir reikšmingų poslinkių Sovietų Sąjungoje po Stalino mirties, būtent, 1955-1960 metų laikotarpiu. Ir 1956 Vengrijos sukilimą, Kennano manymu, Amerika ir neteisingai supratusi ir nenaudingai dėl jo reagavusi. Nesusipratimas ėjęs iš daugelio amerikiečių negebėjimo įsisąmominti, kad paskutiniame karo tarpsnyje ginklų jėga rytų Europai atnešta sovietų hegemonija tylomis buvo ir Jungtinių Valstybių priimta kaip rimtas patvarkymas, kuriam išlaikyti prireikus sovietai gali pavartoti tas pačias priemones, kuriomis sovietų hegemonija į Rytų Europą buvo atnešta. Todėl dėl Vakarų ginkluotų jėgų panaudojimo Vengrijos atveju negalėjo būti apčiuopiamos alternatyvos. Vengrijai Jungtinės Valstybės gal būt galėję naudingai padėti tik pasiūlydamos Sovietų Sąjungai modifikuoti savo, Jungtinių Valstybių, karines pozicijas Vakarų Europoje mainais už tai, kad Sovietų Sąjunga neintervenuotų Vengrijos įvykių. Tačiau to meto tarptautinė padėtis tokį bandymą sukliudžiusi.

Ar tik paties Chruščiovo iniciatyva savo pašlijusiam autoritetui gelbėti, ar bendru politbiuro ir karinės vadovybės sutarimu pradėtos pastangos įsteigti raketų bazę Kuboje Jungtinių Valstybių — Sovietų Sąjungos santykių raidą tik dar labiau sukomplikavusios. Tik Chruščiovui nuo Kremliaus scenos pasitraukus, prezidentui Johnsonui susidariusios naujos galimybės Jungtinių Valstybių — Sovietų Sąjungos santykiam peržiūrėti. Sovietų vidaus teroras ir slaptosios policijos sauvaliavimas buvę pusėtinai pristabdyti. Šiek tiek buvę atleisti varžtai rusų bendradarbiavimui su užsieniečiais. Prezidentas Johnsonas ir jo Valstybės sekretorius Dean Ruskas to negirdomis nepraleidę. Tada ir buvę pasiekti susitarimai dėl tiesioginio lėktuvų susisiekimo, dėl naujų konsulatų steigimo, dėl kai kurių žvejybos dalykų. Bet tolimesnę šios krypties Amerikos-Rusijos santykių raidą pertraukė 1968 sovietų invazija į Čekoslovakiją ir Vietnamo karas.

Nixono-Kissingerio vadinamos detente politikos teigiami rezultatai Jungtinių Valstybių — Sovietų Sąjungos santykiam dar taip arti, kad priminimo nėra reikalingi. Kennano nuomone, Kremliaus palankumą Washingtono detente politikos iniciatyvai lėmę du reikšmingi tarptautiniai faktai: Jungtinių Valstybių pasitraukimas iš Vietnamo ir Jungtinių Valstybių santykių su Kinija susimezgimas. Sovietų Sąjungai parūpusi galimybė savo santykiais su Jungtinėmis Valstybėmis stiprinti savo poziciją vis-a-vis Kinijos ir sykiu apsidrausti nuo galimo vienašališkumo Kinijos — Jungtinių Valstybių santykiuose. Savo ruožtu Nixonas su Kissingeriu buvę pakankamai įžvalgūs suvokti, kad vadinamo šaltojo karo politikos nelankstumas Jungtinių Valstybių interesam nesąs naudingas. Supran-

tama esą, kad detente politikos turinys ir apimtis esą labai aprėžti, nes Sovietų Sąjungos vairuotojai stropiai saugoją, kad detente neturėtų poveikio Sovietų Sąjungos vidaus režimui ir kad nekliudytų Sovietų Sąjungos marksistinėm pozicijom, santykiaujant su kitomis valstybėmis ir jų, tų kitų valstybių, problemas sprendžiant.

Kennanas nesvarsto, ar ir kiek detente politikos padėtį Jungtinėse Valstybėse bus veikusi Sovietų Sąjungos rolė 1973 Artimųjų Rytų kare ir 1975 — Angolos įvykiuose, tik pastebi, kad Washingtone niekada nestigę spaudimo į detente politiką. Jacksono-Vaniko priedas prie Jungtinių Valstybių — Sovietų Sąjungos prekybos sutarties ratifikavimo ir tokiu būdu jos palaidojimo detente politikai sudavęs didelį smūgį. To padariniai: tušti ginčai dėl Helsinkio susitarimų redakcijos, konfliktas dėl Angolos, pagaliau, gausybė aliarmuojančių pareiškimų Washingtone dėl Sovietų Sąjungos ginklavimosi tempų. Tai esą liudija ne detente politikos nesėkmę, o tik Jungtinių Valstybių — Sovietų Sąjungos santykių pablogėjimą.

Mesdamas žvilgį į Jungtinių Valstybių — Sovietų Sąjungos santykių ateities perspektyvą, Kennanas pripažįsta, kad tų santykių kelyje yra sunkiai įveikiamų kliūčių ("formidable impediments"). Sovietų Sąjungos vadovybė neabejotinai tęsianti savo represinį vidaus režimą, kuriuo nuolat piktinsis platūs amerikiečių sluoksniai. Sovietų Sąjunga ir ateity tęsianti savo tariamą teisę ar pareigą kartkartėm retoriškai apkaltinti Jungtines Valstybes ir kitų valstybių antiamerikinėm politinėm grupėm savo paramą teikti tokiu pavidalu, kurį Amerika laikys nesuderinamą su Sovietų Sąjungos — Jungtinių Valstybių gerų santykių noru. Sovietų Sąjunga, esą veikiau todėl, kad ji rusiška, o ne todėl, kad komunistinė, ir toliau laikysianti daug didesnio masto karines pajėgas, nei regima grėsmė jos saugumui tatai pateisintų. Sovietų Sąjunga taip pat tęsianti laivyno ir tolimojo veikimo branduolinių raketų ginklavimąsi, aiškindama, kad tuo tesiekianti lygybės su Jungtinėmis Valstybėmis, bet tuo pačiu įtaigodama ir abejonę, ar tos pastangos dėl tariamos lygybės su Jungtinėmis Valstybėmis faktiškai be nebus pastangomis pasiekti lemiančio ir nepakeičiamo Sovietų Sąjungos pranašumo. Pagaliau, Sovietų Sąjungos politika ir ateityje būsianti paslapčių politika, laikoma paslapčių skrynioje, tuo būdu sukeldama išpūstus įtarimus.

Antra vertus, Sovietų Sąjungos vadovybė suprantanti ir ateity suprasianti, kokius pavojus sudarančios branduolinio ginklavimosi lenktynės ir kokia savižudiška esanti branduolinio karo prigimtis. Šiuo metu Sovietų Sąjungą valdančią, palyginti, susenusią, išsisėmusią biurokratiją artimoj ateity pakeisianti jaunesnioji valdininkų karta, kuri atrodanti nemažiau užsispyrusi kaip vyresnioji, nemažiau pajėgi ir nemažiau nacionalistinė, tačiau pragmatiškesnė, mažiau sukaustyta ideologinių varžtų, mažiau vengianti bendrauti su svetimšaliais. Visi tie veiksniai užtikrina, kad branduolinio karo didesnės grėsmės, nei kad yra buvusi praeityje, nebus,

jei tik Jungtinių Vasltybių politika protingai prisitaikys prie minėtų oficialiosios Rusijos kontradikcijų ir įsisąmonins, kokia kolosali rizika priklauso nuo Jungtinių Valstybių — Sovietų Sąjungos santykių. O kad tai įvyktų, Amerikos užsieninė politika turėsianti įveikti kai kurias savo savybes, kurios praeityje kliudę sėkmingai dorotis su šia labai neįprasta, labai pavojinga ir labai rimta sovietinio veiksnio problema. Jungtinių Valstybių užsieninė politika, būtent, turėsianti įveikti savo subjektyvumą, kuris amerikiečius nuteikęs prosovietiškai Stalino siautėjimo metais ir antisovietiškai Chruščiovo dienomis. Jungtinių Valstybių užsieninė politika taip pat turėsianti įsigyti daugiau tolydumo ir daugiau tikroviškos vizijos.

Atrodo, kad šiai Kennano autoritetu paremtai Jungtinių Valstybių — Sovietų Sąjungos santykių analizei paskelbti buvo sąmoningai parinktas laikas, kai Jungtinės Valstybės švenčia savo 200 metu nepriklausomybės paskelbimo sukaktį ir ruošiasi prezidento rinkimam, kai Valstybės sekretoriaus Kissingerio sugebėjimų populiarumas labai kritęs ir detente politikos kritikai, Kennano žodžiais tariant, "have the bit in their teeth".

Lietuvos ir apskritai sovietų pavergtųjų tautų reikalų požiūriu Kennano analizė yra instruktyvi. Ji atskleidžia Jungtinių Valstybių užsienio politikoje tarpusavyje rungtyniaujančias skirtingas pažiūras. Ji taip pat atskleidžia Jungtinių Valstybių visuomenės nuotaikų reikšmę prezidento politikai. Ji taip pat išryškina Jungtinių Valstybių politiką Rytų Europos padėties klausimu.

F. A.

Lietuviškos programos "Laisvės" radijuje

Ne vienas lietuvių laikraštis dėkingai sveikino pernai JAV kongresą ir "Laisvės" radijo komitetą dėl įvedimo lietuviškų programų, kurios praėjusiais metais buvo pradėtos transliuoti iš Muencheno. Dėkojo už tas programas taip pat "Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos" leidėjai, kaip autentiški pavergto krašto atstovai, kurie geriausiai nusimano, kas Lietuvai reikalinga. Metam praslinkus, Vokietijoje gyvenantieji lietuviai taip pat taria, kad "Laisvės" radijo lietuviškos programos yra labai vertingas žinių šaltinis okupuotos Lietuvos gyventojam. Tačiau per metus laiko iškilo kai kurių abejonių tiek JAV kongreso nariams, tiek mum lietuviam, ypač tiem, kurie klausome "Laisvės" radijo lietuviškų laidų ir norėtume pasitarnauti jų tobulinimui.

Sakysim, neseniai laikraščiuose pasirodė žinia, kad "Laisvės" radiją iš Europos reikia perkelti į Washingtoną. Čia esą to radijo išlaikymas kainuosiąs pigiau, nes nebereikėsią amerikiečių pareigūnams skirti tokių didelių atlyginimų, kokius dabar moka Vokietijoje. Tačiau "Laisvės" radijo perkėlimas iš Europos į Ameriką būtų didelė politinė klaida, kurią geravaliams kongreso nariams galėtų nejučiomis pakišti nebent komunistai arba kitokie laisvės priešai, kurie gerai nujaučia, kokį blogą įspūdį šis perkėlimas padarytų visų tautų žmonėm, gyvenantiem už geležinės uždangos. Nei Rytų Europos, nei So-

vietų Sąjungos pavergtos tautos nesuprastų, kodėl Amerikos išlaikomas apie 30 metų garbingai palaikęs pavergtųjų tautų viltis radijas dabar bėga iš Europos. Komunistų persekiojami pabaltiečiai (lietuviai, latviai ir estai) "Laisvės" radijo iš Europos pabėgimą tikriausiai suprastų kaip laisvės išdavimą iš amerikiečių pusės.

Tačiau, jeigu kongreso nariai nori taupyti, jie turėtų ne "Laisvės" radiją iškelti iš Europos, bet suprastinti to radijo administraciją, mažinant biurokratizmą. Pvz. kam reikalingi du transliacijų ir programų — skyriai, kai tam pačiam reikalui galėtų užtekti vieno? Kam reikalingi personalinis ir tautybių skyriai, kai galėtų užtekti vieno. Pradėjus baltiečių programas, tautybių skyrius dar padidintas baltiečių poskyriu. Šį naują dalinį kuriant, į jį buvo numatytas A. Levinas, kuris būtų turėjęs rašyti skriptus baltiečiams. Bet pasirodė, kad šis sumanymas neįmanomas. A. Levinas — geras diktorius, bet nemoka literatūrinio darbo ir moka tik vieną baltiečių kalbų. Levinui atkritus, baltiečių poskyris tautybių skyriuje arba viršininkų kepurė ant estų, latvių ir lietuvių programų vis tiek buvo palikta. Bet kam ši iš dviejų asmenų susidedanti viršininkų kepurė reikalinga, tegalėtų pasakyti tik biurokratų dievas. Tą patį būtų galima tarti apie kitus tautybių skyriuje tautybių poskyrius (gudų, ukrainiečių, gruzinų . . .). Kodėl šio neproduktyvaus tautybių skyriaus darbų negalėtų atlikti 2-3 asmenys iš personalinio skyriaus?

Tad norint taupyti išlaidas, galima sutaupyti tūkstančius dolerių, žymiai susiaurinant arba panaikinant popierinius, neproduktyvius etatus, kitaip tariant, atsisakant nereikalingų viršininkų ir jų sekretorių.

Tačiau "Laisvės" radijo administracinėse viršūnėse, atrodo, vyrauja priešinga tendencija: tautybių skyrius buvo padidintas baltiečių poskyriu arba popierine kepure, tuo tarpu produktyvus lietuvių programų skyrius yra verčiamas dirbti su sumažintais etatais. Po A.M. Jurašienės išvykimo į JAV jau yra praėję daugiau kaip šeši mėnesiai, o į jos vietą tinkamo asmens neduodama. Tiesa, klausant programas, galima išgirsti, kad lietuvių programoje dirba valandiniai diktoriai. Bet gi šie valandiniai darbininkai neorganizuoja ir nerašo jokių skriptų iš lietuvių gyvenimo. Jų nerašo nė jaunesnieji lietuviškų programų tarnautojai A. Kacas ir V. Nakas. Tiesa, Nako buvo galima išgirsti du ar tris mažus pranešimus iš lietuvių muzikinio gyvenimo. Bet ką reiškia 2-3 skriptai per metus? Kaco neteko išgirsti nė vieno skripto, nors jo balsą per radiją galima gerai atskirti nuo Nako ir kitų diktorių. Tas lietuvių skyriaus jaunųjų tarnautojų nepakankamas atsakomybės jausmas, arba, kaip atrodo, per menkas susidomėjimas lietuvių kultūriniu ir visuomeniniu gyvenimu apsunkina darbą likusiem dviem pagrindiniam tarnautojam — Laučkai bei Čeginskui. Šiedu vyrai dirba pasigėrėtinai. Juodviejų įdomius pranešimus galima išgirsti beveik kasdien, o kartais ir abiejų toje pačioje laidoje. Kadangi gerų skriptų parašyti be laikraščių, žurnalų ir knygų skaitymo neįmanoma, galima

įsivaizduoti, kokia didelė našta gula ant Laučkos ir Čeginsko pečių, ypač kad jaunieji nestropūs, o penktojo, žurnalistinį darbą mokančio dirbti tarnautojo (vietoje išvykusios Jurašienės) administracija vis neduoda. Jei tai ir nėra lietuvių programų skyriaus diskriminacija, tai vis dėlto yra nepalankumas. Perkrauti darbu du pagrindiniai tarnautojai gali susirgti. Gali ir pasitraukti, protestuodami dėl administracijos nejautrumo. Jei neklystu, netrukus baigiasi Laučkos sutartis. Be šito prityrusio ir pareigingo vyro lietuviškos programos nebegalėtų išsilaikyti savo dabartiniame gražiame aukštyje. Nesinorėtų tikėti, kad šito siektų "Laivės" radijo administracija.

Bet, antra vertus, ir abejonės kyla. Atrodo, kad "Laisvės" radijo biurokratam lietuvių ir kitų baltiečių programos nėra prie širdies. Nors JAV kongresas yra priėmęs specialią rezoliuciją nepripažinti Baltijos valstybių sovietinės aneksijos, tačiau "Laisvės" radijo administracija elgiasi kitaip — tebespraudžia baltiečių programas į sovietinius rėmus. Pvz., kai baigiasi lietuviškų programų transliacija per radiją, lig estų programos kartai dar lieka kokia pusė minutės laiko. Šį laisvą tarpelį administracija tuoj užima rusiškais pranešimais. Nors jau metai praėjo, tačiau "Laisvės" radijo administracija lietuvius tebeverčia vartoti sovietinio žargono terminologiją. Ir tarptautinių agentūrų žinios, kaip teko nugirsti, baltiečiams atsiunčiamos išverstos rusiškai. Nors apie Estiją, Latviją ir Lietuvą kalbama kaip apie Baltijos valstybių vienetą, tačiau kas jo atspindį mėgintų surasti "Laisvės" radijo patalpose, tas labai nusiviltų: estų, latvių, lietuvių programų skyriai ten yra taip išblaškyti po didžiulį pastatą, kad tų programų darbininkai niekada nesusitiktų, tartum jie būtų koki maištininkai, nors jie tėra lojalūs darbininkai, dėkingi JAV už suteiktas galimybes patarnauti savo tautiečiam.

Čia keliamos "Laisvės" radijo administracijos biurokratinės bei prorusiškos tendencijos ir nepalankumas lietuviškom programom, anaiptol nereiškia, kad lietuviškų programų turinys būtų neįdomus. Atvirkščiai. Kas vargingomis sąlygomis yra jų klausęs per ilgesnį laiką, tas beveik nebegali su jomis atsiskirti. Kaip uoliai klausomos lietuvių programos, galima pailiustruoti pora pavyzdžių. Sakysim, Vakarų Vokietijoje "Laisvės" radijas lietuviškai apskritai blogai girdėti. Bet yra valandų, kada bent viena banga programas galima sugauti gerai. Vienas mūsų tautietis Vokietijoje surado, kad lietuviškas programas su specialia antena galima gerai girdėti 4 val. nakties. Todėl per keletą žiemos mėnesių, užsistatydamas žadintuvą, jis keldavosi naktimis pasiklausyti tų lietuviškų žodžių, kol jų girdimumas pasitaisė kitų laiku.

Nuvykusieji į Lietuvą parveža pasisakymus, kad "Laisvės" radijo lietuviškos laidos ten taip pat mielai klausomos, tik niekas tuo nesigiria, o Vilniuje jos labai trukdomos. Sako, kad Lietuvoje šiomis programomis žmonės labai pasitiki. Šviesūs lietuviai jas uoliai klauso.

Tai liudija savilaidos arba pogrindžio "Aušros" žurnalo Nr. 1. Jame buvo išspausdintas Jurašo liudijimas Sacharovo apklausoje Kopenhagoje. Šito liudijimo pogrindžio "Aušros" redaktoriai negalėjo gauti kitaip, kaip per "Laisvės" radiją. Per jo lietuviškas laidas Jurašo liudijimas buvo kartojamas du ar tris kartus. Sako, kad Lietuvos žmonės daug ko nežinotų, jei nebūtų tų lietuviškų programų.

Todėl reiktų žiūrėti, kad jos netaptų banalios ir nesunyktų, bet vis tobulėtų ir įgytų visuotinį pasitikėjimą žmonių už geležinės uždangos. Todėl "Laisvės" radijas turi pasilikti Europoje. O kad jis kaštuotų pigiau, reikia mažinti popierinių skyrių administracines išlaidas sekretorėm, jų viršininkam ir kompiuterių kvailom statistikom, bet tinkamai aprūpinti kompetentingu personalu produktyvius tautinius programų skyrius.

Dr. J. Gintautas (ELI)

Praeitis turi būti sveriama ir vertinama tik praeities mastu, o dabarties pasireiškimas — dabarties mastu. Grupė, vakar buvusi pažangi, šiandien gali būti konservatyvi; vakar buvusi oportunistiška, šiandien gali pakilti iki principingumo, ir atvirkščiai.

Juozas Brazaitis

Jungtinių Valstybių parama Izraeliui

Nuo Izraelio nepriklausomybės pradžios 1948 iki 1975 Izraelio su Egiptu pasirašymo vadinamo Sinajaus susitarimo Izraelis iš Jungtinių Valstybių buvo gavę paramos:

$3,920 milijonų apsiginklavimui; $2,050 mil. ūkio reikalam; $5,340 mil. dovanomis iš privačių amerikiečių; $2,850 mil. už amerikiečiam parduotus savo paskolos lakštus; ir $1,650 mil. prekybos kredito. Iš viso 15 bilijonų 810 milijonų dolerių.

Ryšium su Izraelio nuolaidomis Egiptui, pasirašant Sinajaus susitarimą, Jungtinės Valstybės yra įsipareigojusios Izraeliui:

(1) suteikti $3,250 mil. paramos apsiginklavimui bei ūkiui;

(2) garantuoti Izraeliui visokiomis aplinkybėmis aprūpinimą nafta;

(3) padidinti Izraelio požeminius naftos sandėlius Negevo dykumoj už $200 mil.;

(4) įtaisyti Umm-Khisheibe elektroninę stebėjimo stotį už $150 mil.

(5) aprūpinti Izraelį F-15, F-16 ir Pershingo raketomis;

(6) Izraelio okupacijoje palikti bent dalį Golan aukštumų, nekeisti vakarinėje Užjordanėje padėties ir nepripažinti Palestinos išlaisvinimo organizacijai (Arafatui) palestiniečių tautos atstovavimo teisių;

(7) jei ateityje Jungtinės Tautos savo karinius dalinius iš neutraliosios zonos atšauktų, jų vietą toje zojoje užimtų Jungtinių Valstybių kariniai daliniai.

A. O.

Prof. dr. Vytautas Vardys pasisako svarbiais klausimais

"Tėviškės Žiburių" redakcijos paklaustas prof. dr. Vytautas Vardys tame savaitraštyje (1976.VI.3) gana plačiai pasisako įvairiais opiais lietuviškaisiais klausimais. Atsakydamas klausimą, ar lietuviai studentai šiuo metu užtenkamai aktyvūs ir ar nepalikti be vyresniųjų talkos, profesorius Vardys be kita ko pareiškia:

— *Nemanau, kad dabartiniai studentai yra palikti be talkos; greičiausiai jos nedaug prašo . . . Man susidaro įspūdis, kad dalis jaunimo — arba dažnokais atvejais — yra netvarkingai susiorganizavę, o jų ryšiai su vyresniaisiais yra atsitiktiniai. Vis dėlto mačiau daug gyvo, organizuoto ir pozityviai dirbančio jaunimo.*

Klausimą, kaip atrodo įvairių tautybių emigrantų politinė veikla, profesorius Vardys ją taip be kita ko iliustruoja:

— *Amerikoje žydų, graikų, lenkų, ukrainiečių grupės (ribojantis europietiškomis) yra pačios efektingiausios. Lietuviai seniau savo harmoningu darbu buvo pavyzdys kitiems, tačiau tą reputaciją lietuviai jau prarado . . . Žydai JAV turi tris Bažnyčias ir bent kelias visą kraštą aprėpiančias organizacijas, kurių kiekviena atskirai palaiko ryšius su (JAV) Kongresu ir t.t. Tos grupės ir savo tarpe pakonkuruoja, tačiau bendrinius interesus palaiko beveik absoliučiai solidariai.*

Politinės — kultūrinės veiklos santykių klausimu profesorius primena, kad "Tarp kultūros ir politikos visada buvo ir liks simbiozinis ryšys . . . dėmesys reikalingas ir kultūrai ir politikai".

Atsakydamas klausimą, ar išeivija atlieka savo misiją pavergtajai Lietuvai, prof. Vardys paaiškina:

— *Pagrindiniais ir artimaisiais jos uždaviniais ašai pats laikau Lietuvos paliudijimą pasaulyje ir dvasinių (intelektualinių, meninių ir t.t.) ryšių palaikymą su Lietuva. Pirmuoju atveju išeivija gali Lietuvos reikalus priminti pasaulio žmonėms, išryškinti maskvinės politikos užmačias, išaiškinti likiminius tautos rūpesčius ir kovas, suuniversalinti jų pobūdį. Antruoju atveju išeivija gali tarnauti kaip komunikacinis šaltinis meninėje, intelektualinėje, mokslinėje ir kitose srityse, tuo duodama progos lietuviškajai, ypač jaunajai, inteligentijai pačioje Lietuvoje neatsilikti nuo naujausių kultūrinių idėjų bei nepamiršti Vakarų civilizacijos vertybių. Abiem atvejais sutramdomas Maskvos arbitrariškumas Lietuvoje. To sutramdymo ir reikia siekti. Šiuos du uždavinius išeivija galėtų atlikti geriau, bet iki šiol pasireiškimas buvo geresnis, negu dažnai manoma.*

Veiksnių reformos klausimu prof. Vardys galvoja, kad

— *Lietuviai esame labai konservatyvūs žmonės, prisirišę prie tradicinių institucijų, todėl labai baiminamės jas kritikuoti, Dieve gink, pakeisti jų pobūdį . . . Kadangi gy-*

venimo sustabdyti negalima, kadangi senos, kad ir labai garbingos, institucijos turi naujai orientuotis naujose aplinkybėse, — prasijėjo nesutikimai tarp ALT ir LB, nes taryba nusprendė nepasiduoti gyvenimo tėkmei, nusprendė žūt būt neperformuluoti savo institucinių funkcijų. Šitoje pažiūroje, man iš šalies atrodo, reikia ieškoti JAV išeivijos politinių ir bendruomeninių nesutikimų rakto . . . Tačiau esu optimistas ir manau, jog laikas išspręs šį konfliktą su gyvenimu einančiųjų linkme.

Pasisakydamas jaunimo pasiruošimo lietuviškiesiem uždaviniam klausimu, prof. Vardys nusiskundžia, kad, jo supratimu, per maža dėmesio skiriama tam lietuvių jaunimui, kuris gyvena nutolęs nuo didžiųjų išeivijos kolonijų. Pasak profesoriaus, "tautybės esmė glūdi tautiniame bendravime", todėl reikia rasti būdas ir "pašalio" lietuviam integruoti į lietuviškąjį bendravimą. Apskritai prof. Vardys optimistas:

— *Kultūriškai jaunimas bus gerokai skirtingas nuo tos kartos, kuri mokslus baigė ir dirbo Lietuvoje, ar net nuo tos, kuri aukštuosius mokslus pradėjo Lietuvoje ar tuoj po karo išeivijoje, tačiau principiniais nusistatymais, man rodos, susipratusieji jaunosios kartos vadovai išlieka lietuviškosios "estafetės nešėjai"*

Dėl išeivijos santykių su tėvyne prof. Vardys šiaip samprotauja:

— *Man atrodo, kad šis klausimas dabar svarstomas daug blaiviau. Iš vienos pusės, toji visuomenės dalis, kuri tikėjosi, jog su tomis kelionėmis prasidės tikra komunikacija tarp išeivijos ir Lietuvos žmonių, pamatė, kad tikra, t.y. abipusė ir plati, komunikacija yra negalima, bent tol, kol KGB vadas Andropovas interpretuoja sovietinės demokratijos esmę. Iš antros pusės, tie, kurie buvo visiškai priešingi kelionėms, kitus smerkdami (pvz. kai kur Vid. Vakaruose), patys tenai nuvažiavo. Mes gi visi pamatėme, kad sovietinėje Lietuvoje atsirado prieš išeivių vizitus opozicija, panaši į tą, kuri JAV ar Kanadoje tokias keliones draudė. Komunistų vadams išeivijos kelionės į Lietuvą nepatinka; patinka tik išeivių doleriai. Gi Lietuvos žmonės išeivių vizitų labai laukia.*

Pasroviui ar prieš srovę?

L. Dambriūnas "Ateityje" (1976 Nr. 3) aiškina, kas yra tremtinys, kas yra išeivis, kas yra jų vaikai, kad "Visiškas arba 'pilnas' lietuvis, t.y. lietuvis, gyvenąs ir dirbąs tik savo kraštui ir tik per jį visai žmonijai, tėra tas, kuris gyvena savame krašte, arba tik laikinai yra iš jo pasitraukęs", kad "išeivis lietuvis, nemanąs grįžti tėvynėn, nebėra pilnas lietuvis — jis yra 'padalintas' lietuvis", nes jis jau gyvena daugiau svetimam, negu savam kraštui, ir kiekviena nauja išeivių generacija kaskart labiau tolsta nuo tėvų-protėvių krašto, kol visiškai įsilieja į gyvenamąjį kraštą, ir kad tik todėl, kad "ateitininkai yra idealistinė organizacija" ir "negali ap-

siriboti savo gyvenamo krašto reikalų ratu", kad ateitininkas "negali būti abejingas grubiam asmens teisių pažeidimui, žiauriam religijos persekiojimui, tautos apsisprendimo teisių paneigimui", — todėl "negali nesidomėti ir tuo, kas dedasi jo tėvų žemėje". Esą todėl "svarbiausia vyresniųjų ateitininkų pareiga ir yra padėti jaunimui augti ir bręsti idealizmo dvasia, padėti suvokti, kad krikščionybė yra tikra brangybė" ir kad "neužmirštini ir Lietuvos reikalai". Savo samprotavimus Dambriūnas baigia šiokiomis išvadomis:

— *1. Daugumas jau nebesame jokie tremtiniai, o paprasti išeiviai, ir dėl to pretenzingas tremtinio vardas daugumai nėra pateisinamas jokia prasme.*

2. Išeivių jaunimas objektyviai nebėra nė išeiviai, o tik naujame krašte gimę ir užaugę išeivių vaikai, kurie tautiniu bei kultūriniu atžvilgiu yra lyg vidurys, pereinamas tarpsnis tarp tėvų tautybės ir naujos tautybės, tėvų kultūros ir naujos kultūros. Kultūrų integracija jaunimui vargiai čia įmanoma dėl gyvenamojo krašto kultūros persvaros.

3. Jaunimo organizacijos, besivadinančios iš Lietuvos tėvų atsiveztais vardais, nebėra tokios pat, kokios jos buvo Lietuvoj dėl skirtingo kultūrinio pagrindo ir dėl bent iš dalies skirtingų tikslų. Negalvodami grįžti Lietuvon, jie nebegali nė savo organizacijos svarbiausiu tikslu laikyti Lietuvos gerovę bei laimę.

4. Augdamas ir bręsdamas krikščioniškoje šalyje ir krikščioniškoje dvasioje, jaunimas savo organizacijų padedamas bei skatinamas, turi galimybių susikurti idealistinę pasaulėžiūrą bei gyvenimožiūrą ir tuo būdu tapti savo tėvų žemės gynėjais, dėl jos geresnės ateities kovotojais. Anot dr. Damušio, "ugdant vertingą žmogų", gali išaugti ir "vertingas lietuvis", t.y. lietuvis-amerikietis, lietuvis-kanadietis, kuriems Lietuvos reikalai dar nebus svetimi.

5. Tėvų pareiga yra visomis išgalėmis ugdyti savo vaikų idealistinius nusiteikimus ir remti tas organizacijas, kurios palaiko ir stiprina tas idealistines nuotaikas, nes tik idealistiškai nusiteikęs jaunimas jaus pareigą padėti ir savo tėvų žemei.

6. Kai jaunimo kultūrinis įaugimas lietuviškon kultūron yra silpnas, skatintinas bent politinės padėties geresnis supratimas ir asmeniškas su dabarties gyva Lietuva bei jos žmonėmis susipažinimas.

Kažin, ar Dambriūnas tik ne per siaurai tremtį ir tremtinį supranta? Bepigu anglų kalbai. Ji turi "banishment", reiškiantį žmogaus pašalinimą iš krašto, nebūtinai iš gimtojo krašto, bet būtinai už bausmę; turi "exile", reiškiantį savo krašto nesavanorišką palikimą ir ne tik už bausmę, bet ir dėl kitų įvairių aplinkybių; turi "expatriation", reiškiantį savojo krašto savanorišką palikimą su perspektyva įsipilietinti kitame krašte; turi "repatriation", reiškiantį grįžimą ar grąžinimą į tėvynę; turi "deportation", seniau tereiškusį nelegaliai atvykusio svetimšalio prievartinį iškraustymą iš krašto, o dabar jau reiškiantį ir tą pat, kaip "banishment", kaip "exile". Mūsų kalba težino tremtinį

ir išeivį. Mūsų išeivis turėtų atitikti angliškąjį "emigrant", t.y. savo noru palikusį tėvynę, kad įsikurtų kitame krašte. Mūsų kalboj tremtis ir tremtinys, net ir teisinėje apyvartoje, yra platesnės apimties, nei Dambriūno aptartis. Pvz. nepriklausomoj Lietuvoj ir, nelegaliai į Lietuvą atvykusius, nepageidaujamus svetimšalius tremdavo. 1920.VI.30 Lietuvos-Rusijos sutartis (2 str.) tremtinį taip aptaria:

— *Tremtiniais yra skaitomi asmenys, kurie pirmiau yra gyvenę vienos susitariančios šalies teritorijoje, o dabar yra antrosios šalies teritorijoje ir kurie 1914-1917 metų pasaulinio karo metu* **patys apleido priešininko užimtas arba gręsiamas sritis** *(pabraukta Į Laisvę redakcijos) arba kurie buvo ištremti iš tų sričių Rusijos karo arba civilinės valdžios įsakymu.*

Pastebėjimas I. Tremtinių skaičiuje lyginai eina pasaulinio karo imtiniai, kurie pirmiau gyveno vienos susitariančios šalies teritorijoje ir šios sutarties pasirašymo metu yra atsiradę antrosios šalies teritorijoje.

Deportacijų išvis nežinojome. Tik sovietinė okupacija su deportacijų praktika atnešė ir deportacijų terminą. Gal dėl to ir Dabartinės lietuvių kalbos žodyne deportacijų vis dar nėra. Ir okupuotos Lietuvos baudžiamasis kodeksas nustato dvejopą tremtį: už bausmę apgyvendinimą tam tikroje vietovėje tam tikram laikui (Dambriūno aptartis), ir už bausmę draudimą gyventi tam tikrose vietovėse tam tikram laikui.

Antra, kažin, ar teisingai Dambriūnas nori laikyti jau praradusius tremtiniškumą tuos, kurie šiuo metu yra nusiteikę į Lietuvą nebegrįžti ir tada, kai ji bus laisva. Kadangi toks nusiteikimas yra subjektyvus ir šiandien jis toks, o rytoj jau gali būti kitoks, tai juo apspręsti tremtiniškumą, kažin ar teisinga? Pavz. Jonas ar Petras pasakė Dambriūnui — negrįšim į Lietuvą jau niekad, ir Dambriūnas juodu jau išbraukia iš tremtinių ir perkelia į išeivius. Tačiau po savaitės, kitos, jiedu Dambriūnui pareiškia, kad savo nusistatymą yra pakeitę. Jiedu pasiryžę grįžti Lietuvon, kai tik ji bus laisva. Kuo tokiu atveju Dambriūnas juodu laikys — išeiviais ar tremtiniais? Dr. Maceinos tremtis yra apspręsta objektyvaus veiksnio: "tremtis yra lietuvio būsena svetur, Lietuvai netekus laisvės". Galima būti skirtingo skonio dėl redakcijos, bet pats principas, kad tremtį apsprendžia ne subjektyvus asmens nusiteikimas būti tremtiniu ar išeiviu, bet objektyvus Lietuvos laisvės netekimo veiksnys, atrodo, yra teisingas.

Trečia, kažin, ar teisingai ir tikslingai Dambriūnas nenori daryti jokio skirtumo tarp valstybės įstatymais nustatytos baudžiamosios tremties ir "savanoriškos" politinės tremties. Pastaroji kartais taip pat vadinama politine emigracija ar politiniu pabėgimu iš krašto. Tiek baudžiamoji, tiek "savanoriškoji" tremtis turi bendrą esminį požymį — užkirstą kelią grįžti namo. Nėra esminio skirtumo, ar kelias grįžti namo bus užkirstas priverčiamojo darbo stovyklos spygliuotų vielų tvoros ir sargybinių su šunimis, ar policijos priežiūros, ar kokios kitokios užkardos. Nėra esminio skirtumo, ar grįžimui namo kelias už-

kirstas tuo būdu, kad pats tremtinys yra nelaisvėje, ar tuo būdu, kad pati tėvynė yra nelaisvėje.

Ketvirta, kažin, ar ne per daug reikšmės Dambriūnas skiria ir vadinamo "tautų katilo" vaidmeniui ir ar ne per maža — demokratinės valstybės pareigom tautinių mažumų atžvilgiu. Pastarųjų metų tautinių mažumų reikalai yra susilaukę krašto valdančiųjų dėmesio ne tik Kanadoje, bet ir Jungtinėse Valstybėse. Šioji mažumų padėties raidos nauja kryptis gali sudaryti visai naujas sąlygas išeivijos jaunosios kartos tautiniam subrendimui ir sąmoningumui, ypač tada, kai prie to dar pridėsime teisingą Dambriūno šeštą išvadą dėl jaunimo ryšių su Lietuva.

Pagaliau, kažin, ar teisingai laisvojo pasaulio ateitininkų lietuviškumo principą Dambriūnas nori pakeisti tik jų krikščioniškojo idealizmo apraiškomis. Esą ateitininkas, kaip idealistinės organizacijos narys, negalįs apsiriboti tik gyvenamo krašto, pvz. Kanados ar Jungtinių Valstybių, reikalais, bet turįs susidomėti "grubiu asmens teisių pažeidimu" ir apskritai tuo, "kas dedasi jo tėvų žemėje". Faktiškai ne tik susidomėjimo Lietuvos reikalais, bet ir aktyvios talkos mūsų tautos pastangom atlaikyti okupanto kėslus ir atsikovoti laisvę reiškia ir nelietuviai ir net kartais tokie žmonės, kurių pasaulėžiūra nėra idealistinė. Vadinas, tokiom idealistinėm apraiškom nebūtinas ateitininkiškumas. Savo metu ateitininkų organizacijos tėvas, studentas Dovydaitis, yra pabrėžęs, kad ateitininkai turi būti kitokie, kaip kiti. Ar neatrodo, kad ir laisvojo pasaulio lietuvių jaunimo ateitininkiškumas ir jo lietuviškumo principas jį, tą jaunimą, daug daugiau įpareigoja Lietuvai, nei kad Dambriūno krikščioniškas idealizmas. Galima sutikti, kad "ugdant vertingą žmogų" gali išaugti "vertingas žmogus", bet nebūtinai vertingas lietuvis. Tik ugdant "vertingą ateitininką" jau tikrai turėtų išaugti ir "vertingas lietuvis", Amerikos lietuvis, Kanados lietuvis, Brazilijos lietuvis, bet lietuvis. Nesakome, kad vertingas lietuvis neprivalus vertingo žmogiškumo. Tik vertingas žmogiškumas nėra atitikmuo vertingo lietuviškumo, vadinas, ir vertingo ateitininkiškumo. Klaidingai Dambriūnas įsitikinęs, kad laisvojo pasaulio ateitininkai iš Lietuvos yra atsinešę tik organizacijos vardą. Ne tik vardą, bet ir principus. O jei kartais, jaunųjų ateitininkų ugdymo ir saviauklos programą praktiškai vykdant, ateitininkų lietuviškumo principas nesusilaukė užtenkamai dėmesio ir įsisąmoninimo, tai už tai labai didelė dalis atsakomybės tenka prisiimti ir kai kuriem vadovaujantiem ar vadovavusiem ugdytojam, kurie savais sumetimais sąmoningai ateitininkų lietuviškumo principo neaktualino ir ateitininkiškojo jaunimo uždaviniais ir tarnyba Lietuvai mažai ir per mažai sielojosi.

Ateitininkų sąjūdis kilo kaip reakcija prieš antireliginę srovę Lietuvoj, kaip rezistencija pastangom mūsų tautą, pirmiausia jos šviesuomenę, nureliginti. Ir ta prasme suvaidino didžiai reikšmingą vaimenį. Šiandien ateitininkų sąjūdis laisvajame pasaulyje natūraliai ir visų pirma turėtų būti reakcija prieš

Ką pats jaunimas galvoja?

Dabartinio mūsų išeivijos jaunimo mentalitetą bei lūkesčius galima jausti iš jo viešų pasisakymų. Mūsų dėmesį atkreipė Jūratės Pažėraitės svarstymai "Drauge" (1976. VI.7) jaunosios kartos įsijungimo į Lietuvos laisvinimo darbą. Ji rašo:

— *Jaunimui tėvų atsiminimai ir pergyvenimai yra praeitis. Gilus įžvelgimas į šiandieninį tautos pavergimą yra jiems aktualesnis ir naudingesnis.*

O todėl Jūratės nuomone,

— *Jaunimui, gimusiam ir augusiam kitose aplinkybėse, gyvas ryšys su Lietuva yra svarbus. Per tokius ryšius jaunimas asmeniškai pajus Lietuvos reikalų realumą ir gyvybinį artimumą. Sumažės konfliktas tarp realios gyvenamosios aplinkos ir iš pasakojimų pažintos Lietuvos. Lietuva turi virsti ne pasaka, o dalimi jo asmeniškų pergyvenimų. Gyvas ryšys gali būti išvystytas susirašinėjimu su giminėmis, ypač su jaunimu. Laiškais galima truputį pažinti gyvenimą Lietuvoje. O nuotraukų pasikeitimas — tai kaip langas pro pasakų sieną į tikrovę. Laiškai tuo pačiu duoda Lietuvoje gyvenantiems ryšį su modernia vakarietiška kultūra. Labai pagirtinos LB pastangos įjungti lituanistinių mokyklų mokinius į masinį laiškų rašymą lietuviams politiniams kaliniams bei siuntinėjimą jiems dovanų paketėlių. Tai jaunimui geras auklėjimas, pagrįstas dabartiniais Lietuvos reikalais. Aš manau, kad net lankymas atvykusių iš pavergtos Lietuvos koncertų ir susipažinimas su Lietuvos menininkais yra naudingi jaunajai kartai. Tai gyva proga pažinti dabartinius Lietuvos menininkus. Lietuva darosi realesnė, jos problemos pasidaro jaunuoliui asmeniškai svarbios. O* **Lietuvos aplankymas, žinoma, efektingiausiai įterpia Lietuvą į išeivijoje augusio jaunuolio gyvenimą.** *(Pabraukta "Į L." red.).*

Greta tiesioginio ryšio su Lietuva ir jos žmonėmis, Jūratė taip pat įtaigoja:

— *Lituanistinėse mokyklose ir jaunimo suvažiavimuose pravesti seminarus jaunimui supažindinti su Lietuvoje esančia politine struktūra, organizacijomis, mokslu, literatūra, menu ir muzika. Reikia pasitikėti jaunimo įžvalgumu. Turėdamas progos paanalizuoti, kas dabar daroma Lietuvoje ir kodėl, jaunimas geriau įsisąmonins Lietuvos pavergimą ir to pavergimo realybę.*

Šiuo atžvilgiu ir Los Angeles LF bičiuliai ir JAV-Kanados LFB studijų-poilsio savaičių programos yra teisingai mūsų jaunimą supratę.

---

laisvojo pasaulio lietuvių nulietuvėjimą. Turėtų būti rezistencija prieš svetimos aplinkos poveikį mūsų išeivijai. Tai be galo didelis ir sunkus uždavinys. Bet ar 1912 studento Dovydaičio ateitininkų sąjūdžiui duotas uždavinys buvo lengvas? Dambriūno peršamas laisvojo pasaulio ateitininkų sąjūdžiui kelias yra ne prieš aplinkos srovę, bet pasroviui. Tik kas tada beliktų iš ateitininkų lietuviškumo?

Skyrium ar kartu?

"Tėviškės Žiburiai" (1976.VI.24) svarsto klausimą, ar nevertėtų mūsų išeivijai savo kultūrinių renginių organizavimu pasekti estais ir latviais. Užuot savo įvairius renginius — tautinių šokių šventę, dainų šventę, teatro festivalį, kultūros kongresą, mokslininkų simpoziumą — organizavę kiekvieną skyrium, visus juos ar jų daugumą sutelktume į vieną mūsų išeivijos tautinės kultūros savaitę ir jos teritorinę apimtį praplėstume į visą mūsų išeiviją laisvajame pasaulyje. "Tėviškės Žiburių" manymu, "Tokios kultūrinės savaitės surengimas pasaulio mastu yra stiprus kultūrinis proveržis, gaiviną visą išeiviją ir net visą tautą", o "Akstiną tokiai kultūrinei savaitei pasaulio mastu galėtų sudaryti Pasaulio Lietuvių Bendruomenės seimai".

Gudų perspektyva

Kanados Toronte gudų leidžiamas "Belaruski Golas" (1976 gegužės Nr. 244) svarsto Gudijos ateities santykius su kaimynais ir atmeta federacijos ar konfederacijos galimybes su Rusija, ar Lenkija, ar Ukraina, kurių kiekviena esą savo didumu nustelbtų Gudijos tautinį savitumą ir gudus asimiliuotų. Esą Gudijai federavimasis yra aktualus tik su Lietuva, Latvija ir Estija. Šios federacijos sostinė būtų Vilnius. Beje, Vilnius "Belaruski Golas" antraštėje įmontuotame žemėlapyje priskirtas Gudijai, kaip kad ir Daugpilis tame žemėlapyje priklauso ne Latvijai, o Gudijai. Gudų išeivijos teritorinių pretenzijų fantazijos rado atgarsio net buv. Kersteno komitete. Dėl tų fantazijų ir prasidėjęs po II-jo pasaulinio karo dar Vokietijoje mūsų veiksnių bendradarbiavimas su gudais turėjo nutrūkti.

Akistata

Europos Lietuvių fronto bičiulių 1976 birželio biuletenis Lietuvos okupacijos, pirmųjų masinių deportacijų, 1941 tautos sukilimo, Nijolės Sadūnaitės nuteisimo, Kalantos susideginimo, Būtėno žuvimo prisiminimą suvedė akistaton su viena jauna JAV lietuvaite. Biuletenis rašo:

— *Kaip nebūtų keista, bet kai kam iš mūsų, dar gilesnio skausmo ir susimąstymo sukėlė šių metų birželis ne tomis tūkstantinėmis kraujo aukomis (kilni auka yra giliai prasminga), kiek vienos jaunos tremties lietuvaitės apsilankymu Lietuvoje . . . Kai ji grįžo iš tėvynės, džiaugsmingai pasakojo, kiek daug lietuviško meno mačiusi ir kad niekur nepastebėjusi rusinimo ženklų. Šiek tiek buvo nustebinta, kad jos sutikti žmonės pripažino, jog Lietuva buvo okupuota, o ne laisvai prisijungusi prie Sovietų Sąjungos . . . Pasirodo ji (bebaigianti studijas) niekada nebuvo girdėjusi apie 1941 metų sukilimą. Nors yra baigusi labai žinomą lituanistinę mokyklą JAV, bet ten niekada niekas nedėstęs naujausios mūsų istorijos. Niekur ir nepasiskaičiusi . . . Pagaliau ji net nežinotų, kam tikėti reiktų, kai, tikriausiai, mūsiškių tarpe yra įvairiausių nuomonių . . .*

Biuletenis klausia, kieno čia kaltė? Aišku, kaltas yra atitrūkimas nuo tautos kamieno. Galima prileisti, kad

VARDAI ĮVYKIUOSE

Birželio 16 **prelatas Pranciškus Juras** įkopė į savo amžiaus devintojo dešimtmečio antrąją pusę. Kas iš Amerikos lietuvių nežino prelato Juro? Tai vienas tų tvirtųjų stulpų, kuriais ilgus metus rėmėsi JAV lietuvių apskritai ir ypatingai JAV lietuvių katalikų organizuotas veikimas ir spauda. Po II-jo pasaulinio karo jis, finansuodamas dr. A. Maceinos veikalų leidimą, padarė labai didelį įnašą mūsų intelektualinei kultūrai. O jo nuopelnai mūsų tautinės kultūros vertybių Amerikoje globai bei apsaugai yra atkreipę ir svetimųjų dėmesį. "The Hartford Times" (1976.IV.4) plačiai aprašė prelato įsteigtą ir tebeglobojamą ALKOS muziejų ir archyvą Putname, Conn.

★

Liepos 14 **Simas Kudirka** liudijo Jungtinių Valstybių vyskupų simpoziume apie asmens pagrindinių teisių nuolatinius pažeidimus sovietų okupuotoje Lietuvoje.

★

Californijos universiteto "Daily Bruin" laikraščio karikatūristas, iš apie 7500 gavusių bakalaureatą buvęs tarp keturių pirmųjų ir atžymėtas "Outstanding senior" titulu, JAV universitetų politinių karikatūrų konkurse laimėjęs trečią vietą, "Į Laisvę" bendradarbis **Linas Kojelis** savo taikliomis antisovietinėmis karikatūromis taip jaudino universiteto komunistinius sluoksnius, kad jie prieš Liną ruošė demonstracijas, reikalavo pašalinti iš "Daily Bruin" redakcijos, o Lino karikatūrų parodos universitete proga Progressive Labor Party vardu platino prieš Liną lapelius. Nuo rudens magistro studijom Linas atvyksta į Princetono universitetą New Jersey.

---

toje akistatoje greta anos jaunos lietuvaitės stovi ir jos šeima ir ta "labai žinoma lituanistinė mokykla", kurią ji baigė, ir dar gal kokia jaunimo organizacija ir parapija. Ir jom visom, atrodo, tektų raudonuoti. Bet faktiškai to nebus. C'est la vie! Žinoma, gal pasaulio lietuvių jaunimo sąjunga, jos daliniai, daugiau galėtų skirti pastangų savo amžininkų tautinio švietimo abėcėlei.

Los Angeles "**Herald-Examiner**" dienraštis vietos lietuvių, daugiausia **L. Valiuko,** iniciatyva nuo vasario 16 iki kovo 2 savo skiltyse aštuonis kartus yra prisiminęs Lietuvą ir lietuvius. Kitame Jungtinių Valstybių pakraštyje, Floridoje, "**Fort Myers News Press**" laikraštis, daugiausia **V. Bražėno** iniciatyva, tarp vasario 10 ir 21 penkiuose numeriuose liečia lietuviškus reikalus. Galime įsivaizduoti, kaip lietuvių ir Lietuvos reikalai išpopuliarėtų, jei kiekvienoj lietuvių gyvenamoj vietovėj atsirastų tolygių vietinės amerikiečių spaudos bendradarbiautojų lietuvių.

★

Jau kelinti metai New Yorko lietuviai rūpinosi XVI a. New Yorko, tada dar New Amsterdamo, pirmąjį mokytoją ir gal pirmąjį ateivį lietuvį dr. **Aleksandrą Karolį Kuršių** pagerbti, įmūrijant tos pirmosios mokyklos namo sienoje memorialinę lentą, bet vis nesisekė. Tik šiemet New Yorko lietuvių demokratų veikėjo **architekto Antano Varno** pastangomis kliūtys buvo įveiktos ir liepos 4, dalyvaujant pačiam New Yorko mayorui, įvyko tos memorialinės lentos iškilmingas atidengimas.

★

Kaip paprastai, taip ir šių metų partijų kandidatam į JAV prezidentus išpopuliarinti be ko kita išleidžiamos jų biografinės knygos. Demokratų kandidato Jimmy Carter biografinei knygai nuotraukų pagaminti buvo pakviestas ir žinomas meninis mūsų fotografas **kun. A. Kezys, S.J.** iš Chicagos ir kelioliką dienų praleido Carter šeimos ir giminių aplinkoje.

★

W. Lorne, Ont. Kanadoje tabako ūkiu besiverčią buv. nepriklausomoj Lietuvoj girininkas šėtiškis **Aleksas Kojelaitis** su žmona **Teodora,** iš namų **Bagdonavičiūte,** plungiške žemaite, buv. Lietuvoj mokytoja, **Kanados lietuvių fondui paskyrė $100,000.00. Tai be nebus pirmoji tokio didumo vienos šeimos dovana tautiniam išeivijos uždaviniam vykdyti.**

★

Gegužės 9 Europos lietuvių katalikų **vyskupas Antanas Deksnys,** birželio 23 Amerikos balso lietuvių skyriaus šefas **rašytojas Antanas Vaičiulaitis,** o liepos 27 **rašytojas Jurgis Jankus,** be daugelio kitų veikalų parašęs ir partizaninių kovų turinio dramą "Peilio ašmenimis", — pradėjo savo amžiaus aštuntąjį dešimtmetį.

★

Kun. dr. Prunskio vardo žurnalistikos premiją Lietuvių Katalikų Mokslo Akademija šiemet paskyrė "Draugo" redaktoriui **Broniui Kvikliui,** o to paties vardo visuomenininko premija paskirta buv. 1941 sukiliminės laikinosios vyriausybės finansų ministrui, buv. Vliko pirmininkui, įžymiam krikščionių demokratų veikėjui **Jonui Matulioniui,** neseniai išleidusiam sav dienoraštinius atsiminimus iš vokiečių okupacijos laikų.

★

Kovo 12 iš okupuotos Lietuvos į laisvąjį pasaulį išleisti žemaitis nuo Varnių **dailininkas Vladas Žilius su žmona Ida** birželio 24 laimingai pasiekė New Yorką. "**Tėviškės Žiburiuose**" Žilius atskleidžia pastaraisiais metais labai padidintas okupanto užmačias Lietuvai rusinti.

★

Los Angeles dramos konkursą ir $1,000.00 premiją laimėjo rašytoja

Birutė Pūkelevičiūtė už dramos veikalą PALIKIMAS.

★

Hartmano vasaros teatre Stamforde, Conn. labai sėkmingai debiutavo režisierius **Jonas Jurašas,** pastatęs A. Amalriko veikalą EAST-WEST.

★

JAV ekspedicijoj "American Bicentennial Mt. Everest" dalyvauja ir **Jūratė Kazickaitė,** kaip Associated Press korespondentė.

★

Sovietų kacetuose 17 metų iškentėjęs **Kęstutis Jokubynas** pakartotinai prašo sovietų įstaigas leidimo išvykti į Kanadą pas savo brolį, bet vis jo prašymai atmetami. JAV ir Kanados lietuviai **Jokubyno bylą** pradėjo kelti savo kraštų atitinkamose įstaigose, kad pagal Helsinkio susitarimus intervenuotų Maskvą.

★

Vienas iš turiningiausių ir plačiausiai skaitomų mūsų išeivijos laikraščių, "**Tėviškės Žiburiai**" nelemtai užkliuvo mūsų istorikei, taip pat vieno žurnalo redakcijos narei **dr. Vandai Sruogienei,** ir ji savo žiauriai neteisingą sprendimą išdėjo ne bet kam, o lenkų "Kultūros" žurnalui Paryžiuje. Esą "Keista, kad ponas Žagiell nuolat polemizuoja su mažai skaitomu laikraščiu '**Tėviškės Žiburiai**', kuriame kartas nuo karto yra spausdinamos korespondencijos apie mūsų visuomeninį gyvenimą niekuo nepasižyminčių provincinių autorių . . . Būtų geriau, kad ponas Žagiell sektų rimtesnę lietuvišką spaudą . . ." Atrodo, kad istorikei **Sruogienei** be istorinės perspektyvos ir "common sense" sunkoka orientuotis dabartyje.

Dr. PETRAS KARVELIS
1897.V.29 — 1976.VII.10

Baden Badene, V. Vokietijoje, 79 metų amžiaus sulaukęs, rugpiūčio 10 mirė dr. Petras Karvelis. Velionis nuo pat jaunystės buvo įsitraukęs į ateitininkų organizacijos veikimą. Jau 1916-1917 buvo Rusijoje atsidūrusių moksleivių ateitininkų pirmininkas. Lietuvoj buvo studentų ateitininkų Justicijos korporacijos šefas. 1917 Rusijoje nuvertus caro valdžią ir prasidėjus lietuvių sąjūdžiui už Lietuvos nepriklausomybės atstatymą, velionis uoliai reiškėsi krikščionių demokratų partijos veikloje. Buvo vienas iš partijos programos bendraautorių. Buvo atstovas garsiajame Petrapilio lietuvių seime, kuriame lietuvių socialistinės grupės Lietuvos nepriklausomybę subordinavo Rusijos revoliucijai. Kurį laiką redagavo katalikų Liaudies sąjungos savaitraštį VADĄ. 1918 kovo - rugpiūčio mėn. katalikų Liaudies sąjungos įgaliotas teikė patarimus ir įvairiopai gelbėjo lietuviam karo tremtiniam iš Rusijos grįžti į Lietuvą, kol bolševikų valdžia tokius įgaliotinius pradėjo areštuoti. Velionis, arešto laimingai išvengęs, 1918 rudenį jau buvo Vilniuje. Čia tuoj buvo paskirtas krikščionių demokratų partijos generaliniu sekretorium. 1919 partijos konferencijoje, kilus aštriam nuomonių susikirtimui dėl žemės reformos, Karvelis buvo radikaliųjų pusėje. Kai ministras pirmininkas Sleževičius pašaukė savavanorius Lietuvai ginti ir savanoriam verbuoti įsteigė spaudos biurą, Karvelis drauge su Juozu Pajauju ir Domu Micuta sudarė to biuro branduolį. Toks buvo, galima sakyti, ve-

lionio pirmasis viešo reiškimosi tarpsnis, kurį užbaigė pertrauka studijom. 1919-1923 velionis studijavo Vokietijoje valstybės ir teisės mokslus, kuriuos baigęs daktaro laipsniu, grįžęs į Lietuvą, pradėjo antrąjį savo viešo reiškimosi tarpsnį ir krikščionių demokratų partijoje ir valstybės gyvenime. 1923 buvo išrinktas partijos pirmininku. Buvo vienas iš pagrindinių organizatorių naujo katalikų dienraščio RYTO. Buvo seimo atstovu. Buvo finansų ministerijos patarėju, mokesčių departamento direktorium, Žemės banko valdytoju, finansų ministru. Dalyvavo įvairiose tarptautinėse ūkio konferencijose. Kai Jungtinės Valstybės devalvavo dolerį, velionis labai įtaigojo devalvuoti ir Lietuvos valiutą, kad ūkinis gyvenimas pagyvėtų. Ateitis parodė, kad jis buvo teisus. Lietuvos autoritetinio režimo metais velionis pasinėrė į ūkinę veiklą. Tiesa, jau studijuodamas Vokietijoje, kai ji pergyveno sunkią ūkio krizę, velionis sugebėjo apsukriai verstis ir kapitalo susikrauti. Tatai jį įgalino įsigyti Noreikiškių dvaro centrą. O ir raštai moko, kad ten, kur tavo turtas, ten ir tavo širdis. Ir velionio jaunystės idealizmą pakeitė pragmatizmas, jaunystės radikalumą — konservatyvumas. Todėl velionis nepritapo prie jaunesniosios kartos savo vienminčių. Atvirkščiai, vis labiau nuo jų tolo. Vis labiau jie jam darėsi svetimesni. Kaip toli jo nepakanta frontininkam buvo nuėjusi, matyt iš to, kad 1950.XI.5 vienam kairiųjų veikėjui jis rašė, sudaręs su Norkaičiu, Makausku ir dar kuo ketvertuką prieš Brazaitį, ir "Jeigu mums pavyks tai realizuoti, ką esam sutarę, tai manau bus patarnauta ir Vlikui ir bendram mūsų reikalui". Kas tie "mūsų" — neaišku. O pats sutarimas buvo taikomas Brazaičiui ir, kaip žinome, "pavyko". Nors vėliau tą savo poziciją velionis apgailestavo, bet garbę žmogus vieną teturi. Nors ir kaip labai velionis nemėgo frontininkų, nors ir kaip nekrikščioniškai buvo sąmokslavęs a. a. Brazaičiui diskredituoti, Į Laisvę pripažįsta jo žymų įnašą nepriklausomai Lietuvai ir tiki Dievo gailestingumu jam amžinybėje.

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Leonardas Andriekus: UŽ VASAROS VARTŲ. Lyrika. Išleido Pranciškonai. Iliustravo Telesforas Valius. Tai jau penktoji poeto Andriekaus poezijos knyga. Anksčiau išėjo: Atviros marios, Saulė kryžiuose, Naktigonė ir Po Dievo antspaudais. Taip pat yra išėjusi jo poezijos vertimų anglų kalba knyga Amens in Amber.

NO GREATER LOVE . . . The trial of a Christian in Soviet-occupied Lithuania (Nijolė Sadūnaitė).Antrą laidą 15,000 egz. išleido Lietuvių Kunigų Vienybė Jungtinėse Valstybėse, 64-09 56th Road, Maspeth, N.Y. 11378.

RESPECT MY RIGHTS, an appeal of Antanas Terleckas to J. V. Andropov, Chief of the Soviet secret police (KGB). Paruošė ir išleido Pasaulio Lietuvių Bendruomenės Valdyba, Chicagoje.

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Schondoch: LIETUVOS KARALIAUS KRIKŠTAS, vizijinė poema iš XIV amžiaus, didžiojo prūsų sukilimo finalui atminti. Sulietuvino A. Tyruolis. Išleido M. Morkūnas. Viršelis D. Stončiūtės. Kaina nepažymėta.

ŠV. PRANCIŠKAUS VARPELIS, 1976, Nr. 6. Turinyje: J. Vaišnoros, MIC — Sekminės; B. Pūkelevičiūtės — Paskutinis birželis (Eil.); Pr. Gr. — Į birželį žengiant; D. Kolbaitės — Epilogas (eil.); JAV 200 metų sukaktis ir lietuviai; V. Gidžiūno, OFM — Lietuvos pranciškonų sukaktis; M. Vilties — Sekminės (eil.); J. D. — Ar reikia jaunų kunigų?; V. Tamulaičio — Jūros plėšikas; J. Vaičeliūno — Moterys Sovietų Sąjungoje; V. Gidžiūno, OFM, — Šv. Pranciškaus gyvenimo trupinėliai; pranciškonų gyvenimo kronika, trumpos žinios, nauji leidiniai ir juokeliai.

Didžiai Gerbiamas Skaitytojau,

Jei dar neatsilyginai į LAISVĘ šių metų prenumeratos, būk malonus netrukdamas ją pasiųsti, nes be pinigo ir geriausias žurnalas negali išsiversti.

Jūsų

A. Kulnys
Į LAISVĘ administratorius
7034 Hartcrest Dr.
Rancho Palos Verdes, Cal. 90274